

T.C.  
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ  
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ  
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI  
ESKİ ÇİNİ ONARIMLARI PROGRAMI

**ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ KABARTMALI  
SERAMİĞİNİN ÇAĞDAŞ YANSIMALARI**

“Yüksek Lisans Eser Metni”

Hazırlayan:  
20126005 Yaprak İNCE

Danışman:  
Prof. Dr. Sitare TURAN

İstanbul – 2018

Yaprak İNCE tarafından hazırlanan **Anadolu Selçuklu Dönemi Kabartmalı Seramiği ve Çağdaş Yansımaları** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 22 / 01 / 2019

( Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu ) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Sitare TURAN (Danışman)

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Belgin DEMİRSAR ARLI (İ.Ü)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Başak ÇORAKLI

**İÇİNDEKİLER**

ÖNSÖZ .....	III
ÖZET .....	IV
ABSTRACT .....	V
RESİMLER LİSTESİ .....	VI
1. GİRİŞ .....	1
1.1. Çalışmanın Amaç ve Kapsamı .....	1
1.2. Çalışmanın Yöntemi .....	1
2. SERAMİK TARİHİNDEN KABARTMA DEKORU ÖRNEKLERİ.....	3
2.1. Anadolu Seramikleri.....	4
2.2. Mezopotamya ve Ortadoğu Seramikleri .....	16
2.3. Avrupa Seramikleri.....	26
2.4. Uzak Doğu Seramikleri .....	32
3. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ KABARTMALI SERAMİKLERİ.....	36
3.1. Anadolu Selçuklu Dönemi Seramiğine Genel Bir Bakış.....	36
3.2. Kabartma Tekniğinde Seramikler .....	40
3.2.1. Kabartma Teknikleri ve Uygulama Çeşitleri.....	46
3.2.2. Form Tipolojisi .....	52
3.2.3. Bezeme Özellikleri.....	54
3.2.4. Müze ve Özel Koleksiyonlardan Örnekler .....	66
4. YENİ TASARIM ve UYGULAMALAR .....	77
4.1. Katalog No: 1 .....	77
4.2. Katalog No: 2 .....	85
4.3. Katalog No: 3 .....	87
4.4. Katalog No: 4 .....	89

4.5. Katalog No: 5 .....	91
4.6. Katalog No: 6 .....	93
4.7. Katalog No: 7 .....	98
4.8. Katalog No: 8 .....	100
4.9. Katalog No: 9 .....	105
4.10. Katalog No: 10 .....	109
4.11. Katalog No: 11 .....	114
5. SONUÇ .....	118
KAYNAKLAR .....	122
ÖZGEÇMİŞ .....	134

## ÖNSÖZ

Dünya seramik tarihine bakıldığında kabartma tekniğinin farklı kültür ve coğrafyalarda yaygın olarak kullanıldığı dikkati çeker. Kabartma dekorlu seramiklerin Türk-İslam sanatında da hayranlık uyandıran sayısız örneği bulunmaktadır. Tez-eser çalışmamızda diğer tekniklerle birlikte veya tek başına uygulanabilen kabartma tekniğinin Anadolu'nun tarih öncesi dönem ve kültürlerinden günümüze kadar görülen farklı uygulama çeşitlerine de bakmak suretiyle, yoğunlukla Orta Asya ve Anadolu Selçuklu Dönemi seramiklerinden esinli yeni tasarımlar üretmek hedefiyle yola çıkılmıştır.

Bu süreçte, tez çalışmamın her aşamasında beni yönlendiren kıymetli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Sitare TURAN'a; seramik dekoru terminolojisi konusundaki desteği için Prof. Gül ÖZTURANLI'ya, eser üretme sürecinde teknik sorunlara çözümler üretmeme yardımcı olan değerli seramik sanatçısı Teppei YAMASHITA'ya, şahsına ait Büyük Selçuklu Seramik Koleksiyonu'nu inceleme olanağını bana sunan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam Öğr. Gör. Nilgün ŞENSOY'a, sırlama ve fırınlama konularındaki yardımlarından dolayı Öğr. Gör. Timur BİLİR'e, bütün tez sürecindeki motivasyon ve desteği için değerli abim Hasan Tahsin YILDIRIM'a ve son olarak bana her daim umut aşıl原因an sevgili aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

## ÖZET

Seramik tarihinden bilinen, dünyanın çeşitli bölgelerinde üretilmiş kabartma dekorlu seramik eserlere genel olarak değinilmiş, tipik örnekler üzerinden kabartma tekniği ele alınmaya çalışılmıştır. Bunun ardından asıl konumuza kaynak teşkil eden Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait kabartma dekorlu seramik eserleri kapsayan araştırma ve kazılar hakkında yayınlardan elde edilen bilgiler derlenerek, seramiklerin süslenmesinde kullanılan kabartma teknikleri, bezeme stilleri ve kompozisyon özellikleri üzerinde durulmuştur. Elde edilen veriler ışığında ve geleneksel yöntemler ile güncel teknik çözümler hep birlikte değerlendirilerek çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Seramik formlar üzerinde kabartmalı görünüm elde etmenin çeşitli yolları vardır. Öncelikle, çalışmalarımızda yol gösterici ve yöntem belirleyici olması amacıyla, dekorlu kalıp uygulaması için seçilen Anadolu Selçuklu Dönemi'ne tarihlendirilen sırsız bir mataranın geleneksel yöntem izlenerek baskı tekniği ile bir replikası yapılmıştır. Aynı yöntem ile özgün desen tasarımlarına sahip sırlı mataralar üretilmiştir. Dekorlu kalıp uygulamaları haricinde, tornada şekillendirilen seramik formlar üzerinde, seramik dekoru tarihinde uygulanagelen diğer yöntemler olan parça ekleme, mühür ve kabartma kontur dekor çalışmaları yapılmıştır. Bu esnada eski yöntemler ile yeni malzeme ve teknik çözümler harmanlanarak özgün eserler üretilmeye çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Anadolu Selçuklu Dönemi, Seramik, Kabartma.

## ABSTRACT

( Contemporary Reflections of Anatolian Seljuk Period Relief Pottery )

This project begins with an overview of ceramics with relief decoration produced in various regions of the world before settling on the Anatolian Seljuk Period, our chosen area of focus. We then describe the state of research and excavation surrounding the relief ceramics of the Seljuks. Here, we examine the relief techniques, decoration styles and compositional properties used in their ceramic work. Evaluating traditional methods and current technical solutions together, we made various applications. Using the mold press technique, we made a replica of an unglazed antique flask drawn from Anatolian Seljuk Period, following the traditional production technic of molding. Following the same method, we created several glazed pieces of Seljuk style pottery with various textured molds involving Seljuk style new relief design. Apart from these applications, we also created glazed vessels that have relief surface decoration made with other several relief techniques, such as applying barbotine and varied stamps and affixing sprig molded decorative elements and coil strip ornaments to surfaces. We produced original work using a blend of traditional methods and contemporary material and technical solutions.

**Key Words:** Anatolian Seljuk Period, Ceramic, Relief.

## RESİMLER LİSTESİ

- Resim 2.1** : Bulutların Meryem'i, Donatello, 1425–35, Floransa/İtalya, Güzel Sanatlar Müzesi, Boston; <https://www.mfa.org/collections/object/madonna-of-the-clouds-58904>, **ET (Erişim Tarihi)**: 27.11.2018.
- Resim 2.2** : Bergama Zeus Sunağı, İ.Ö. 197-159, Pergamon Müzesi, Berlin; <http://www.hellenicaworld.com/Greece/Art/Ancient/en/PergamonZeusAltar.html>, (ET: 27.11.2018).
- Resim 2.3** : Limestone Levha, Tanrı Aten tarafından kutsanan Akhenaten ve Kraliyet Ailesi, İ.Ö. 1350, Amarna Dönemi, Mısır Müzesi, Berlin; <https://www.ancient.eu/image/6946/akhenaten-and-the-royal-family-blessed-by-aten//>, (ET: 27.11.2018).
- Resim 2.4** : Ritonlar, İ. Ö. 1950 – 1850, Asur Ticaret Kolonileri Çağı, Kültepe, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara; Raci TEMİZER, **Anadolu Medeniyetleri Müzesi**, 35.
- Resim 2.5** : İnandık Vazosu, İ.Ö. 16. yüzyıl, İnandıktepe, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara; <https://twitter.com/aktuelarkeoloji/status/495251232072933376>, (ET: 11.05.2018).
- Resim 2.6** : Boğa Aplikeli Vazo, Eski Hitit Krallık Çağı; Tunç SİPAHİ, “Son Yıllardaki Çalışmaların ve Buluntuların Işığında Eski Hitit Kabartmalı Vazoları Üzerine Değerlendirmeler”, **Anadolu**, 41.
- Resim 2.7** : Küp Parçası, İ.Ö. 1400-1190, Büyük Hitit Krallık Çağı, Güneydoğu Anadolu, Eski Şark Eserleri Müzesi, İstanbul; Muhibbe DARGA, **Hitit Sanatı**, 210.
- Resim 2.8** : Küp Parçası, Süsleme Detayı, İ.Ö. 1400-1190, Büyük Hitit Krallık Çağı, Güneydoğu Anadolu, Eski Şark Eserleri Müzesi, İstanbul; Muhibbe DARGA, **Hitit Sanatı**, 211.



- Resim 2.9** : Vazo, Urartu Çağı, İ.Ö. 9-6. yüzyıl, Patnos, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara; Raci TEMİZER, **Anadolu Medeniyetleri Müzesi**, 46.
- Resim 2.10** : Figürlü Kâse, Geç Hellenistik Dönem, Sadberk Hanım Müzesi, Env. No: 6241, İstanbul; Tanju ANLAĞAN, **Sadberk Hanım Müzesi Kalıplı Kâseler ve Kabartmalı Kaplar**, 92.
- Resim 2.11** : Figürlü Kâse Parçası, Geç Hellenistik Dönem, Sadberk Hanım Müzesi, **Env. No (Envanter No)**: Etd-75, İstanbul; Tanju ANLAĞAN, **Sadberk Hanım Müzesi Kalıplı Kâseler ve Kabartmalı Kaplar**, 174.
- Resim 2.12** : Kandiller, 1-2. yüzyıl, Rezan Has Müzesi, Env. No: 2078, 2076, 2077, İstanbul; Gönül PAKSOY, **Anadolu'da Pişen Toprak**, 314.
- Resim 2.13** : Testi, 11-12. yüzyıl, Rezan Has Müzesi, Env. No: 2104, İstanbul; Gönül PAKSOY, **Anadolu'da Pişen Toprak**, 213.
- Resim 2.14** : Matara, 11-13. yüzyıl, Çinili Köşk Müzesi, Env.No: 41-1461, İstanbul
- Resim 2.15** : Testi Parçası, 14. yüzyıl, Aydınmoğulları Beyliği ve Erken Osmanlı Dönemi, Ayasuluk Kazı Buluntusu, Efes Müzesi, İzmir; Gülgün YILMAZ, "Ayasuluk Seramiklerinden Örneklerde Orta Asya Türk Sanatından Etkiler", 367.
- Resim 2.16** : Tabak, 1540-45, İznik, Topkapı Sarayı Müzesi, Env. No: 15/6086, İstanbul; N. ATASOY- J. RABY, **İznik Seramikleri**, Katalog No: 50c.
- Resim 2.17** : Maşrapa, 1560, İznik, Gülbenkyan Müzesi, Env. No: 820, Lizbon; N. ATASOY- J. RABY, **İznik Seramikleri**, Katalog No: 683.
- Resim 2.18** : Tabak, 1560, İznik, British Müzesi, Env. No: 1878.1230.493, Londra; N. ATASOY- J. RABY, **İznik Seramikleri**, Katalog No: 684.
- Resim 2.19** : Tabak, 1560, İznik, Magdalen Koleji Koleksiyonu, Oxford; N. ATASOY - J. RABY, **İznik Seramikleri**, Katalog No: 682.

- Resim 2.20** : Maşrapa, 1580-90, İznik, Victoria&Albert Müzesi, Env. No: 44-1896; <http://collections.vam.ac.uk/item/O198510/tankard-unknown/>, (ET: 23.01.2019).
- Resim 2.21** : Sürahi, 18. yüzyılın ilk yarısı, Kütahya, Suna&İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, Env. No: 458; Hülya BİLGİ, **Kütahya Tiles and Ceramics**, 33.
- Resim 2.22** : Şişe, 18. yüzyılın ilk yarısı, Kütahya, Suna & İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, Env. No: 442; Hülya BİLGİ, **Kütahya Tiles and Ceramics**, 50.
- Resim 2.23** : Aslan Biçimli Kap, 19. yüzyıl sonu, Çanakkale, Suna & İnan Kıraç Kaleiçi Müzesi, Env. No: 232, Antalya; [http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik\\_tr.php?sid=232&page=32](http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=232&page=32), (ET: 03.12.2018).
- Resim 2.24** : Kuğu Başlı Testi, 19. yüzyıl sonu- 20. yüzyıl başı, Çanakkale, Suna & İnan Kıraç Kaleiçi Müzesi, Env. No: 195, Antalya; [http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik\\_tr.php?sid=195&page=27](http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=195&page=27), (ET: 03.12.2018).
- Resim 2.25** : Kadeh, İ.Ö. 945–664, Mısır, Metropolitan Müzesi, Env. No: 26.7.971, New York; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/548339>, (ET: 19.05.2018).
- Resim 2.26** : Sırsız Küp Parçası, 11-12. yüzyıl, Büyük Selçuklu Dönemi, Barlow Collection; Geza FEHERVARİ, **Islamic Pottery**, Plate 62, No: X.7.
- Resim 2.27 - 2.28**: Sırsız Küp Parçası, 11-12. yüzyıl, Irak/Suriye, Brooklyn Müzesi, Env. No: 73.30.6, New York; <https://www.brooklynmuseum.org/open-collection/objects/99446>, (ET: 17.05.2018).
- Resim 2.29** : Kâse, 12.-13. yüzyıl, İslam Sanatı Müzesi, Env. No: I.33-68, Berlin; <http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&>

module=collection&objectId=1520635&viewType=detailView,  
(ET: 17.05.2018).

**Resim 2.30** : Kalıp, 12.-13. yüzyıl, İran, Kuveyt Ulusal Müzesi, Env. No: LNS103  
8C, Kuveyt; Oliver WATSON, **Ceramics From Islamic Lands**, 141.

**Resim 2.31** : Sürahi, 12. yüzyıl, David Collection, Env. No: 40.1966, Kopenhag;  
[https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/ceramics/art/  
40-1966](https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/ceramics/art/40-1966), (ET: 17.05.2018).

**Resim 2.32** : Sürahi, 11-12. yüzyıl, Ashmolean Müzesi, Env. No: EA1978.2232,  
Oxford; <http://jameelcentre.ashmolean.org/object/EA1978.2232>,  
(ET: 24.05.2018).

**Resim 2.33** : Sürahi, 11-12. yüzyıl, Ashmolean Müzesi, Env. No: EAX.3110,  
Oxford; <http://jameelcentre.ashmolean.org/object/EAX.3110>,  
(ET: 24.05.2018).

**Resim 2.34** : Matara, 13. yüzyıl, Tareq Rajab Müzesi, Env. No: CER2126 TSR,  
Kuveyt; Geza FEHERVARI, **Ceramics of the Islamic World**, 113.

**Resim 2.35** : Şişe, 12.-13. yüzyıl, İslam Sanatı Müzesi, Env. No: I.6210, Berlin;  
[http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&m  
odule=collection&objectId=1525502&viewType=detailView](http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525502&viewType=detailView),  
(ET: 17.05.2018).

**Resim 2.36** : Kâse, 13. yüzyıl, Kaşan/İran; **Art of the Islamic and Indian Worlds**,  
26 Nisan 2012 Müzayedesini, 56.

**Resim 2.37** : Ayaklı Objel/ Sehpa, 13. yüzyıl, Rakka/ Suriye, David Collection,  
Env. No: 42/2009, Kopenhag; [https://www.davidmus.dk/en/collections  
/islamic/materials/ceramics/art/42\\_2009](https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/ceramics/art/42_2009), (ET: 17.05.2018).

- Resim 2.38** : Kâse, 12-13. yüzyıl, Afganistan, Ashmolean Müzesi, Env. No: EA1997.171, Oxford; <http://jameelcentre.ashmolean.org/object/EA1997.171>, (ET: 18.05.2018).
- Resim 2.39** : Tabak, 12-13. yüzyıl, Kaşan/İran; **Art of the Islamic and Indian Worlds**, 23 Ekim 2007 Müzayedesi, 53.
- Resim 2.40** : Karo, 13-14. yüzyıl, İran, Victoria & Albert Müzesi, Env. No: 543-1900, Londra; <http://collections.vam.ac.uk/item/O94036/tile-un-known/> (ET: 25.11.2018).
- Resim 2.41** : Pithos, İ.Ö.670, Mikonos Arkeoloji Müzesi, Env. No: 2240, Mikonos; <https://holylandphotos.wordpress.com/2017/01/16/ancient-picture-of-the-trojan-horse/>, (ET: 20.05.2018).
- Resim 2.42** : Bucchero Krater, İ.Ö. 550, Arkaik Dönem, Metropolitan Müzesi, Env. No: 96.9.167, New York; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246237>, (ET: 20.05.2018).
- Resim 2.43** : Hydria “Regina Vasorum”, İ.Ö. 4. yüzyıl, Hermitage Müzesi, Env. No: GP-4593, St Petersburg; <http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digitalcollection/25.+archaeological+artifacts/289706>, (ET: 28.11.2018).
- Resim 2.44** : Terracotta Lekanis, İ.Ö. 3. yüzyılın ikinci yarısı, Metropolitan Müzesi, Env. No: 30.11.4a–c, New York; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/253048>, (ET: 28.11.2018).
- Resim 2.45** : Krater, İ.Ö.20 - 20, Arezzo/İtalya, British Müzesi, Env. No: 1869, 0205.4, Londra; [https://www.britishmuseum.org/research/collection\\_online/collection\\_object\\_details.aspx?objectId=400392&partId=1&images=true](https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=400392&partId=1&images=true), (ET: 20.05.2018).

- Resim 2.46** : Kupa, 2-3. yüzyıl, Metropolitan Müzesi, Env. No: 59.11.15, New York; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/255009>, (ET: 28.11.2018).
- Resim 2.47** : Küp, 1375-1425, Granada Krallığı, İspanya, Victoria & Albert Müzesi, Env. No: 125-1897, Londra; V. B. DEMİRSAR ARLI – R. LİEFKES, vd. (Ed.), **Dünya Seramiğinin Başyapıtları**, 125.
- Resim 2.48** : Küp, 1525-50, Cologne/Almanya, Victoria & Albert Müzesi, Env. No: 4610-1858, Londra; <http://collections.vam.ac.uk/item/O70348/pitcher-unknown/>, (ET: 18.10.2018).
- Resim 2.49** : Portland Vazosu'nun İlk Replikası, Jasper, 1790, Victoria & Albert Müzesi, Env. No: CIRC.732-1956, Londra; <http://collections.vam.ac.uk/item/O335383/first-edition-copy-of-the-vase-hackwood-william/>, (ET: 28.11.2018).
- Resim 2.50** : Fukabachi, İ.Ö. 2500, Orta Jomon Dönemi, Japonya, Cleveland Müzesi, Env. No: 1984.68, Ohio; <http://www.clevelandart.org/art/1984.68?>, (ET: 19.12.2018).
- Resim 2.51** : Kavanoz, 8. yüzyıl, Çin, Victoria & Albert Müzesi, Env. No: C.86-1939, Londra; <http://collections.vam.ac.uk/item/O181202/jar-unknown/> (ET: 18.05.2018).
- Resim 2.52** : Adak Plağı, 9-10. yüzyıl, Ashmolean Müzesi, Env. No: EAX.411, Oxford; <http://jameelcentre.ashmolean.org/object/EAX.411>, (ET: 18.05.2018).
- Resim 2.53** : Çaydanlık, 11-12. yüzyıl, Song Hanedanlığı Dönemi, Çin, Metropolitan Müzesi, Env. No: 26.292.73, New York; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/49204>, (ET: 21.05.2018).
- Resim 2.54** : Gümü Kavanozu, 1127-1279, Song Hanedanlığı Dönemi, Çin,

Victoria & Albert Müzesi, Env. No: C.28&A-1935, Londra; V. B. DEMİRSAR ARLI – R. LİEFKES, vd. (Ed.), **Dünya Seramiğinin Başyapıtları**, 77.

**Resim 2.55** : Tabak, 14-15. yüzyıl, Ming Hanedanlığı Dönemi, Çin, Metropolitan Müzesi, Env. No: 1987.157, New York; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/42516?>, (ET: 19.05.2018).

**Resim 2.56** : Su Damlalığı, 19. yüzyıl, Kore, Victoria & Albert Müzesi, Env. No: C.960-1922, Londra; <http://collections.vam.ac.uk/item/O22398/water-dropper-unknown/>, (ET: 18.05.2018).

**Resim 3.1** : Taçkapı, Süsleme Detayı, 1228-1243, Divriği Darüşşifası, Sivas; Doğan KUBAN, **Cennetin Kapıları**, 14.

**Resim 3.2** : Minber, Süsleme Detayı, 1366, Mahmut Bey Camii, Kastamonu; Sıtkı FIRAT, **Selçuklu Sanatı**, 88.

**Resim 3.3** : Alçı Levha, 11-13. yüzyıl, Anadolu Selçuklu Dönemi, TIEM (Türk İslam Eserleri Müzesi) İstanbul; A. D. OCAK - K. BİLİCİ, vd., **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı II**, 498.

**Resim 3.4** : Sırsız Seramikler, 11-12. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, İstanbul; Fot: Sitare TURAN.

**Resim 3.5** : Perdahlı Küp, 11-13. yüzyıl, Kars Müzesi; Neslihan UYLU, **Kars Müzesinde Bulunan Ani Harabelerinden Çıkarılan Selçuklu Seramiklerinin Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri**, 76.

**Resim 3.6** : Tek Renk Sırlı Seramik Parçaları, 11-13. yüzyıl, Kars Müzesi; B. KARAMAĞARALI - T. YAZAR, “Ani Kazısı Buluntuları”, **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, 128.

**Resim 3.7-3.8:** Kalıp Parçası, Ön ve Arka Görünüm, 12-15. yüzyıl, İznik Çini Fırımları Kazısı Buluntusu, Env. No: İZN/16 BHD A9; V. B.

DEMİRSAR ARLI - Ş. KAYA, "İznik Çini Fırınları Kazısında Ortaya Çıkarılan Pişmiş Toprak Kalıp Parçalarının Değerlendirilmesi", **Sanat Tarihi Dergisi**, 27: 38.

**Resim 3.9** : Dekorlu Kalıp, 12. yüzyıl, Kuveyt Ulusal Müzesi, Env. No: LNS9 06C, Kuveyt; Oliver WATSON, **Ceramics From Islamic Lands**, 143.

**Resim 3.10** : Testi, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1759, İstanbul.

**Resim 3.11** : Mühürler, 12. yüzyıl, Kuveyt Ulusal Müzesi, Kuveyt; Oliver WATSON, **Ceramics From Islamic Lands**, 151.

**Resim 3.12** : Küp, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1964, İstanbul; **Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kataloğu**, 130.

**Resim 3.13** : Silindir Baskı Kalıpları, 11-14. yüzyıl, Hasankeyf Kazı Buluntuları; Muharrem ÇEKEN, "Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları, Atölyeleri ve Seramikleri", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, 249.

**Resim 3.14** : Seramik Parçası, Süsleme Detayı, 11-13. yüzyıl, Kars Müzesi; **Kars Arkeoloji Müzesi Broşürü**, 6; <http://www.kultur.gov.tr/TR-96271/tanitim-brosurleri.html>, (ET: 27.11.2018).

**Resim 3.15** : Küp, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 2201, İstanbul.

**Resim 3.16** : Sürahi, Süsleme Detayı, 11-12. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, Env. No: 43, İstanbul.

**Resim 3.17** : Matara, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, Haluk Perk Koleksiyonu, Env. No: HP3471; Ekrem IŞIN, **Alaeddin'in Lambası, Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad**, 129.

**Resim 3.18** : Küp Parçası, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1742, İstanbul.

- Resim 3.19** : Sürahi, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, Çinili Köşk Müzesi, Env. No: 41-1456, İstanbul.
- Resim 3.20** : Sürahi, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1760, İstanbul.
- Resim 3.21** : Küp Parçası, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 2201, İstanbul.
- Resim 3.22** : Küp Parçası, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, Çinili Köşk Müzesi, Env. No: 41-1473, İstanbul.
- Resim 3.23** : Küp Parçası, 12-13. yüzyıl, Cizre Kalesi Kazı Buluntusu (2013-2015); G. KOZBE - S. GÖK, “Cizre Kalesi Orta Çağ Barbutin & Kalıba Baskı Bezemeli Sırsız Seramikleri”, Şekil 5.
- Resim 3.24** : Küp, Süsleme Detayı, 11-12. yüzyıl, Elazığ Müzesi, Env. No: 73 P.T.6/1; Arzu SEZER, **Elazığ Müzesi’nde Bulunan Sırsız Seramik Küplerdeki Figürlerin Seramik Yüzeylerde Yorumlanması**, 12.
- Resim 3.25** : Küp, Süsleme Detayı, 11-12. yüzyıl, Elazığ Müzesi, Env. No: 73 P.T.6/1; Arzu SEZER, **Elazığ Müzesi’nde Bulunan Sırsız Seramik Küplerdeki Figürlerin Seramik Yüzeylerde Yorumlanması**, 12.
- Resim 3.26** : Maşrapa, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1773, İstanbul; **Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kataloğu**, 136.
- Resim 3.27** : Maşrapa, Süsleme Detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1752, İstanbul.
- Resim 3.28** : Küp, Süsleme Detayı, 11-12. yüzyıl, Kars Müzesi; Neslihan UYLU, **Kars Müzesinde Bulunan Ani Harabelerinden Çıkarılan Selçuklu Seramiklerinin Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri**, 76.



- Resim 3.29** : Sürahi, Süsleme Detayı, 11-12. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, Env. No: 39, İstanbul.
- Resim 3.30** : Testi, Süsleme Detayı, 11-13. yüzyıl, Rezan Has Müzesi, Env. No: 2208, İstanbul; Gönül PAKSOY, **Anadolu'da Pişen Toprak**, 215.
- Resim 3.31** : Matara, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 2256, İstanbul.
- Resim 3.32** : Matara, 12-13. yüzyıl, Adıyaman Müzesi; Lale BULUT, "Samsat Kazısı Buluntuları", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, 191.
- Resim 3.33** : Matara, 12-13. yüzyıl, Haluk Perk Koleksiyonu, Env. No: HP3471; Ekrem IŞIN, **Alaeddin'in Lambası, Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad**, 129.
- Resim 3.34** : Kandil, 13. yüzyıl, Haluk Perk Koleksiyonu, Env. No: HP397; Ekrem IŞIN, **Alaeddin'in Lambası, Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad**, 105.
- Resim 3.35** : Emzikli Kap, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1758, İstanbul.
- Resim 3.36** : Maşrapa, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1752, İstanbul.
- Resim 3.37** : Sürahi, 11. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, Env. No: 43, İstanbul; Fot: Sitare TURAN.
- Resim 3.38** : Sürahi, 11. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, Env. No: 39, İstanbul.
- Resim 3.39** : Testi, 11-13. yüzyıl, Rezan Has Müzesi, Env. No: 1568, İstanbul; Gönül PAKSOY, **Anadolu'da Pişen Toprak**, 220.
- Resim 3.40** : Kürevi Konik Kap, 12-13. yüzyıl, Özlem Perk Koleksiyonu, Env. No: ÖP74; Ekrem IŞIN, **Alaeddin'in Lambası, Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad**, 71.

- Resim 3.41** : Kürevi Konik Kap, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1878, İstanbul; Gül TUNÇEL, “Anadolu'dan Kürevi Konik Kap Örnekleri”, **Turkish Studies**: 9/10: 1073.
- Resim 3.42** : Güvercin Figürini, 12-14. yüzyıl, Çinili Köşk Müzesi, Env. No: 41-1463, İstanbul.
- Resim 3.43** : Güvercin Figürini, 12-14. yüzyıl, TIEM, İstanbul; Gül TUNÇEL, “Türk Sanatında Kuş Gövdesi Formunda Seramik Kaplar ve Fonksiyonları Üzerine”, **Ekev Akademi Dergisi**, 48: 418.
- Resim 3.44** : Kazıyıcı, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 4378, Bursa; Aylin DÖNMEZ, **Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundaki Seramikler**, 27.
- Resim 3.45** : Küp, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 3796, İstanbul; **Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kataloğu**, 125.
- Resim 3.46** : Küp, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1964, İstanbul; **Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kataloğu**, 130.
- Resim 3.47** : Küp Parçası, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 2201, İstanbul.
- Resim 3.48** : Küp Parçası, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1739, İstanbul.
- Resim 3.49** : Küp Parçası, 12-13. yüzyıl, TIEM, Env. No: 1742, İstanbul.
- Resim 3.50** : Küp, 11. yüzyıl, Çinili Köşk Müzesi, Env. No: 41/1481, İstanbul; Özlem DURAN, **Çinili Köşk Koleksiyonu'nda Figürlü Seramikler**, 51.
- Resim 3.51** : Kâse, 12-13. yüzyıl, Adıyaman Müzesi; <http://www.selcuklumirasi.com/historical-items-detail/tabak-3>, (ET: 21.12.2018).
- Resim 3.52** : İbrik, 11. yüzyıl, TIEM, Env. No: 4248, İstanbul.

**Resim 3.53** : Krevisi Konik Kap Parçaları, 11-14. yüzyıl, Akşehir Ta Medrese Müzesi, Konya; Sevinç GÖK GÜRHAN, **Akşehir Ta Medrese Müzesi'ndeki Türk Dönemi Seramikleri**, 42.

**Resim 3.54** : Turkuaz Sırlı Parça, 11-14. yüzyıl, Akşehir Ta Medrese Müzesi, Konya; Sevinç GÖK GÜRHAN, **Akşehir Ta Medrese Müzesi'ndeki Türk Dönemi Seramikleri**, 148.

**Resim 3.55** : Turkuaz Sırlı Parça, 11-14. yüzyıl, Akşehir Ta Medrese Müzesi, Konya; Sevinç Gök GÜRHAN, **Akşehir Ta Medrese Müzesi'ndeki Türk Dönemi Seramikleri**, 122.

## 1. GİRİŞ

### 1.1. Çalışmanın Amaç ve Kapsamı

Anadolu seramik sanatında başlangıcından günümüze farklı teknik ve üsluplarda çok çeşitli örneklerini gördüğümüz kabartmalı seramiklerin Anadolu Selçuklu sürecinde üretilmiş örneklerinden ilham alınarak, güncel teknik koşullar doğrultusunda ve Selçuklu stilinde özgün tasarımların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Tarih öncesi çağlardan bu yana seramik üretiminde var olan kabartma dekoruna dünyanın çeşitli bölgelerinden örneklemelerle çok genel hatlarıyla değinilmiş, asıl Anadolu Selçuklu Dönemi örneklerine yoğunlaşarak konu ele alınmış ve eserlerin oluşumunda yönlendirici olmuştur.

### 1.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk safhasında seramik tarihinde kabartma dekorunun dünyanın çeşitli bölgelerinde öne çıkan tipik örnekleri gözlemlenmiştir. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde üretilen kabartmalı seramiklerin tarihçesi ile ilgili yayınlar, müze ve özel koleksiyonlardaki örnekler ile konu ile ilgili arkeolojik buluntular incelenerek kaynak araştırması yapılmıştır. Çalışmamıza yol gösterici olan öncül kaynaklar arasında, Gönül Öney ve Zehra Çobanlı editörlüğünde kaleme alınan “Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı” isimli çalışma, son yıllarda gerçekleştirilen Orta Çağ arkeolojisine yönelik öne çıkan kazı ve araştırmaların derlenip tanıtıldığı ve konumuzu kapsayan seramikleri de içermesi bakımından önemli bir kaynak olma niteliği taşımaktadır. Kabartma desenli seramik buluntuların yoğun olarak elde edildiği çeşitli yerel kazılardan çıkarılan seramiklerin Lale Bulut, Nurşen Özkul Fındık, Muharrem Çeken, Gül Tunçel, Nakış Karamağaralı, Sevinç Gök Gürhan gibi isimler tarafından kapsamlı ve detaylı olarak ele alınıp incelendiği araştırma ve yayınlar; bunların yanında ülkemiz sınırları dışında bulunan Büyük Selçuklu Dönemi kabartma desenli seramik eserleri kapsayan Arthur Lane, Ernst J. Grube, Geza

Fehervari, Oliver Watson gibi yabancı sanat tarihçilerin yayınları da çalışmamıza kaynak teşkil etmiştir.

Uygulama sürecinde öncelikle malzeme ve teknik bakımdan inceleme ve denemeler yapılmış, elde edilen veri ve sonuçlar doğrultusunda özgün tasarımlar, farklı form ve desenlerin gerçekleştirilmesi safhasına geçilmiştir. Yapılan uygulamaların rapor haline getirildiği son bölümde, eserlerin bezemesinde uygulanan teknikler aşamalar halinde anlatılmış, eserlerin temalarına ve desen özelliklerine yer verilmiştir.



## 2. SERAMİK TARİHİNDEN KABARTMA DEKORU ÖRNEKLERİ

Kabartma (rölyef) bir düzleme bağlı olarak gelişen, bu düzlemin üstünde ya da aşağısında farklı derinliklerde betiler oluşturulması ile gerçekleştirilen sanat yapısı veya bir yapının bu anlamda oluşturulmuş parçasına denmektedir. Kabartmanın referans noktası zemindir ve zeminden uzaklaşma boyutuna göre teknik açıdan genel bir tanımlama ile alçak, orta, yüksek ve kesme kabartma olarak sınıflandırılmaktadır. Alçak kabartmada imgeler yüzeye yakın işlenir. Eski Mısır ve Mezopotamya'dan beri kullanılan bu tekniğin önemli klasik örnekleri arasında Donatello ve Ghiberti'nin yapıtları tanınmaktadır (Resim 2.1). Yüksek kabartmada imgeler zeminden kopacak gibi hacimlidir. Atina Parthenon Tapınağı friz ve alınlıkları ile Pergamon (İzmir) Zeus sunağının frizindeki kabartmalar bu türün seçkin örneklerindedir (Resim 2.2). İmgelerin zemine oyulması ile yapılan kesme kabartma ise bütünüyle Eski Mısır sanatına özgüdür (Resim 2.3). Kabartma mimari dekorasyon, heykeltıraşlık, kuyumculuk, ahşap, maden işlemeciliği ve seramik gibi pek çok alanda, figüratif veya soyut tarzda biçimlendirilmiş örneklerle, sanat tarihinin neredeyse her döneminde görülmektedir.<sup>1</sup>



**Resim 2.1:** Bulutların Meryem'i, Donatello, 1425-35, Floransa/İtalya, Güzel Sanatlar Müzesi, Boston



**Resim 2.2:** Bergama Zeus Sunağı, İ.Ö. 197-159, Pergamon Müzesi, Berlin



**Resim 2.3:** Limestone Levha, Tanrı Aten tarafından kutsanan Akhenaten ve kraliyet ailesi, İ.Ö.1350, Mısır Müzesi, Berlin

Seramik teriminin Yunanca “keramos” sözcüğünden geldiği kabul edilmektedir. Antik Yunanistan'da tören ve şöenlerde içkiler bardak yerine

<sup>1</sup> C. Esat ARSEVEN, **Sanat Ansiklopedisi**, 885; Şakir ECZACIBAŞI (Ed.), **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 2**, 803; Arzu ÇAKIR ATIL, “Rölyef Heykel”, 1-10.

kullanılan şekillendirilmiş boynuz kaplardan içilmekteydi. Yunancada boynuz anlamına gelen keramoslar yerlerini seramik kaplara bıraktıktan sonra da seramikler bu isimle anılmaya başlanmıştır. Çeşitli dillere az çok değiştirilerek aktarılan keramos sözcüğü dilimize seramik olarak yerleşmiştir.<sup>2</sup> Seramik, geleneksel bir tanımlama ile organik olmayan malzemelerin oluşturduğu bileşimlerin, çeşitli yöntemler ile şekil verildikten sonra sırlanarak veya sırlanmadan sertleşip dayanıklılık kazanmasına varacak kadar pişirilmesi bilim ve teknolojisidir.<sup>3</sup> Çanak çömlek üretimine ilişkin bilinen en eski bulgular günümüzden 20.000 yıl öncesine ait olup, Çin - Xianrendong Mağarası'nda bulunmuştur.<sup>4</sup>

Seramik dekorunda kullanılan ilk yöntemlerin çanakların el ile parmak bastırılarak süslenmesi ve kazıma olduğu bilinmektedir. Doğadaki renkli toprakların kullanılmasıyla giderek astar tekniğine varan dekor teknikleri geliştirilmiştir.<sup>5</sup> Seramik dekorunda kabartma tekniklerine tarih öncesi çağlardan günümüze dek yeryüzünün pek çok bölgesinde rastlanmaktadır. Bu bölümde kabartma dekorunun yoğunlaştığı farklı bölgelerden öne çıkan örneklerle değinilmiştir.

## 2.1. Anadolu Seramikleri

Tarih öncesinden günümüze pek çok medeniyete sahne olmuş bir yarımada olan Anadolu'da ilk çanak çömlek üretiminin neolitik çağda, yaklaşık olarak İ.Ö. 7000'lerde Çatalhöyük'de gerçekleştirildiği kaydedilmiştir.<sup>6</sup> Seramiklerin bezemesinde damga mühür kullanımının Anadolu'daki ilk örneklerine de bu dönemde rastlıyoruz.

Neolitik çağdan itibaren görülmeye başlanan, Asur Ticaret Kolonileri ve Hitit çağında en yoğun dönemini yaşayan ritonların bezemesinde boya, kazıma ve

<sup>2</sup> Ateş ARCASOY, **Seramik Teknolojisi**, 2.

<sup>3</sup> A.g.k., 1.

<sup>4</sup> X.WU, C.ZHANG, vd., "Early Pottery at 20,000 Years Ago in Xianrendong Cave, China", 1696-1700.

<sup>5</sup> Bkz. (2), ARCASOY, 1.

<sup>6</sup> D. UYGUN - S.Ö. GERÇEKER, **Kadim Çağlardan İzler**, 13.

kabartma egemen olmuştur. Riton, boynuz veya hayvan başı biçiminde, çoğunlukla hayvansal formlarda yapılan törensel içki veya sunu kaplarına denmektedir.<sup>7</sup> Anadolu, köklü bir içki-sıvı sunma kültürüne sahiptir. Libasyon denilen ritüellerde tanrı/tanrıçalara ya da ölülerin ruhuna sıvı sunmak için ritonlar kullanılmıştır. Aşağıda görülen örneklerde ritonlar üzerindeki detay ve süslemeler kabartma olarak verilmiştir (Resim 2.4).



**Resim 2.4:** Ritonlar, İ. Ö. 1950-1850, Asur Ticaret Kolonileri Çağı, Kültepe, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara

Eski Hitit Krallık Çağı kült vazoları üzerinde kabartma dekoru yoğun öyküsel anlatım ile kendini gösterir. Eski yapar, İnandık, Hüseyin Dede ve Bitik vazoları dönemin en yetkin örnekleri olarak karşımıza çıkar. Geniş ağızlı, uzun boyunlu, dikey kulplu, krem veya toprak kırmızısı renklerin hâkim olduğu parlak perdahlı seramiklerdir. Kap yüzeyleri yatay frizlere ayrılarak kabartmalı resimlerle donatılmıştır. Tasarlanan konuların önce yüzeye kil yığılarak ana hatlarıyla şekillendirildiği ve daha sonra ayrıntıların işlendiği anlaşılmaktadır. Anlatımcı bir üslupla mitolojik, dinsel ve törensel konulara dair sahneler betimlenmiştir. Bitik, İnandık ve Hüseyin Dede vazolarında esas temayı, içinde kutsal bir evlenmenin de

<sup>7</sup> Jane TURNER, *The Dictionary of Art*, 296.  
Bkz. (1), ECZACIBAŞI, 1316.



yer aldığı bir kült töreni veya şenliği oluşturmaktadır.<sup>8</sup> Fırtına Tanrısı'nın kutsal hayvanı, evlenen kutsal bir çift, rahip ve rahibeler, tören hazırlığı yapanlar, sunak, yiyecek ve içki taşıyan figürler, libasyon, kuğu başlı çok telli harp, tef ve lavta taşıyan veya çalan müzisyenler, müzik eşliğinde tapınma, dans edenler, akrobatlar ve birçok detay ile gözler önüne serilen kült festivalleri anlatılmaktadır (Resim 2.5).<sup>9</sup>



**Resim 2.5:** İnandık Vazosu, İ.Ö. 16. yüzyıl, Eski Hitit Krallık Çağı, İnandiktepe, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara

Büyük Hitit Krallık Çağı'nda kabartmalı kapların üretimi sürmüştür fakat bütün seramik ürünlerde kalitede genel bir azalma gözlenmiştir. Kült sahneleri azalırken boğa, geyik ve ceylan ağırlıklı hayvan figürlü betimler ile av içerikli sahneler süsleme konularının genelini oluşturmaktadır. Bu stili yansıtan ancak Eski Hitit Krallık Çağı'na tarihlendirilen bir kült vazosu üzerinde kulplar arasında birbirini tekrar eden boğa kabartmaları görülmektedir. Boğa, Hitit baş Tanrısı olan Fırtına Tanrısı'nın kutsal hayvanı olma özelliği taşımaktadır. (Resim 2.6).<sup>10</sup>

<sup>8</sup> Hieros Gamos: Yunan mitolojisinde “kutsal evlilik” anlamına gelen terim tanrılar ile diğer tanrı veya insanların evliliğini, özelde Zeus ile Hera'nın evliliğini tanımlamaktadır. Özhan ÖZTÜRK, **Folklor ve Mitoloji Sözlüğü**, 468.

<sup>9</sup> A. Muhibbe DARGA, “Rölyefli Keramik”, **Hitit Sanatı**, 53-67; Raci TEMİZER, **Anadolu Medeniyetleri Müzesi**, 36-40.

<sup>10</sup> A. Muhibbe DARGA, **Hitit Sanatı**, 216-217; S. Özkan SAVAŞ, “Hititler’de ‘Fırtına Tanrısı’ ile ‘Boğa Kültü’ Üzerine Bazı Gözlemler ve Yorumlar.”, 97-170.



**Resim 2.6:** Boğa Aplikeli Vazo, Eski Hitit Krallık Çağı, Kültepe, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara

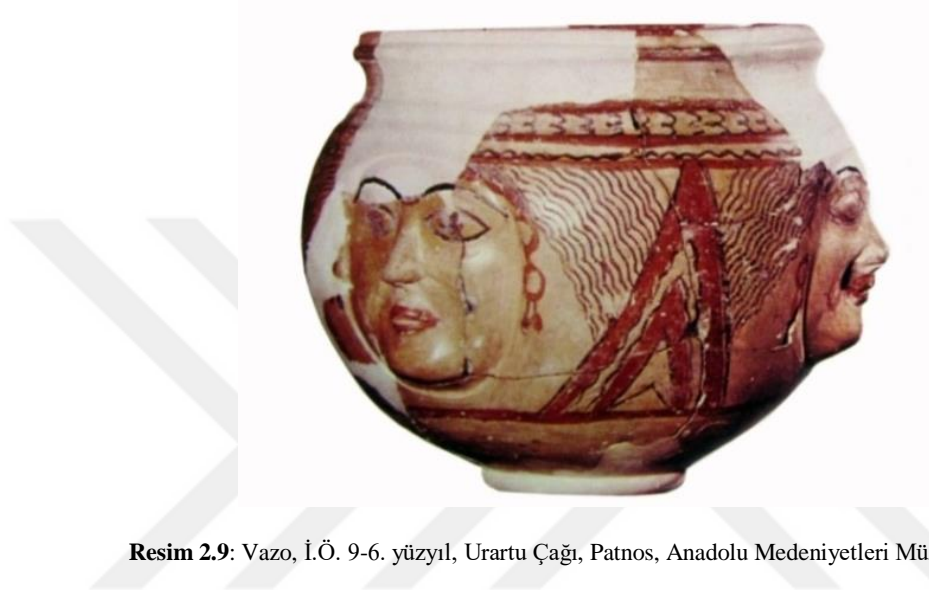
Hitit ülkesinde gliptik sanatı büyük bir gelişim göstermiştir. Damga, silindir ve yüzük mühürler üzerinde Hitit kral ve ileri gelenlerinin ad ve unvanlarını barındıran, tanrısal betimler ve sembolik öğelerle donatılmış sahneler yer almaktadır. Gelişen mühürcülüğün seramik sanatına da yansımaları olmuştur.<sup>11</sup> Aşağıdaki örnekte küp parçası üzerinde yer alan mühür frizinde tanrıların huzurunda sıvı sunan Hitit kralı, Fırtına Tanrısı, Tanrı önünde diz çökmüş bir adamın tapınma sahnesi ve kutsal ağaç betimlenmiştir (Resim 2.7 - 2.8).



**Resim 2.7 – 2.8:** Küp Parçası – Mühür frizinden detay, İ.Ö. 1400-1190, Büyük Hitit Krallık Çağı, Güneydoğu Anadolu, Eski Şark Eserleri Müzesi, İstanbul

<sup>11</sup> Bkz. (9), DARGA, 199-211.

Urartu çağında, çok büyük boyutlu depolama küplerinin boyun bölgelerinde kabartmalı süslemeye rastlıyoruz. Ayrıca küplerin üzerinde kapasitelerini gösteren kabartma çivi yazısı veya hiyeroglif yazılara yer verilmiştir. Urartu çağına tarihlenen vazo örneği, geometrik stilde boyalı ve insan yüzü kabartmalıdır. (Resim 2.9).<sup>12</sup>



**Resim 2.9:** Vazo, İ.Ö. 9-6. yüzyıl, Urartu Çağı, Patnos, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara

Hellenistik Dönemde (İ.Ö. 330-33) Doğu Akdeniz Bölgesi madeni kaplarının etkisiyle birçok seramik form tipi ortaya çıkmıştır. Bu dönemde veya daha öncesinde yapılmış madeni kapların kalıplarından birebir alınarak çoğaltılan kabartmalarla süslü çok sayıda örnek görmek mümkündür. Atina buluşu olup halk arasında rağbet görerek hızla tüm Akdeniz'e yayılan ve çokça taklit edilen Megara kâseleri özellikle Batı Anadolu'daki atölyelerde bol miktarda üretilmiştir. İstanbul, Bursa-İznik, Aydın-Milet, İzmir-Agora, Pergamon, Efes ve Kyme; Isparta-Antioch, Mersin-Tarsus sayısız üretim merkezinden birkaçıdır. İnce cidarlı, siyah, koyu kahverengi veya metalik yüzeyli bu kaplar sınırsız bir bezeme zenginliği göstermektedir. Yunan mitolojisinden ve tiyatrosundan sahnelerin de bol miktarda yer verildiği Hellen kapları çok kalabalık bir motif ve figür repertuarı sunmaktadır.<sup>13</sup> Pergamon üretimi olan kâse örneğinde, merkezde lotus yaprağı ve palmetlerden oluşan bir madalyon ve

<sup>12</sup> Altan ÇİLİNGİROĞLU, *Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı*, 135.

<sup>13</sup> Tanju ANLAĞAN, *Sadberk Hanım Müzesi Kalıplı Kâseler ve Kabartmalı Kaplar*, 13-15; Gisela RICHTER, *Yunan Sanatı*, 305-309.

bunu çevreleyen frizde ise ellerinde gürz, kalkan, yay ve ok tutan, kısa tunik giymiş ve savaşır vaziyette silahşorlar ile bir elinde gürz tutan diademli bir kadın tasvir edilmiştir (Resim 2.10). Başka bir Pergamon kâse parçasında ise figürlü üst frizde kaideli sütun üzerinde Eros, ayaklı yemlikten su içen kuş ve bir elinde güvercin tutan Afrodit görülmektedir. Alt frizde Apollon, kollarını iki yana açmış sakallı bir figür, sol omuzunda bir hayvan taşıyan genç erkek ve kanatlı Eros figürleri yer almaktadır (Resim 2.11).<sup>14</sup>



**Resim 2.10:** Figürlü Kâse, Geç Hellenistik Dönem, Pergamon, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul



**Resim 2.11:** Figürlü Kâse Parçası, Geç Hellenistik Dönem, Pergamon, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Hellen tipi çanak çömlek modası İ.Ö. ikinci yüzyılın ortalarında Anadolu'daki etkinliğini yitirerek yerini parlak kırmızı astarlı Terra Sigillata ile Arretina gruplarına bırakmıştır. Zengin form repertuarına sahip bu gruplar Roma dünyasının karakteristik lüks seramiği haline gelmiştir. Roma devri kaplarının en güzelleri olan kırmızı perdahlı zarif kabartmalı seramiklerin en eski örnekleri Kuzey İtalya Arretium'da İ.Ö.30 - İ.S.30 yıllarında yapılmış olan kaplardır. Arretium işi kaplar İtalya, Güney Galya ve Batı Anadolu'da taklit edilmiştir.<sup>15</sup> Kırmızı perdahlı kandil örneklerinde form detay ve aksesuarlarının kabartma olarak işlendiği görülmektedir (Resim 2.12).

<sup>14</sup> Bkz. (13), ANLAĞAN, 92, 174.

<sup>15</sup> Malcolm COLLEDGE, **Roma Sanatını Tanıyalım**, 58-69.



**Resim 2.12:** Kandiller, 1-2. yüzyıl, Rezan Has Müzesi, İstanbul

Roma İmparatorluk Dönemi'ni takip eden Bizans'ta Erken Hıristiyanlık Dönemi'nden yedinci yüzyıla kadar Kuzey Afrika, Mısır ve imparatorluğun diğer önemli bölgelerinde Roma seramik sanatı geleneğinin devam ettiği bilinmektedir. Bizans, Hellenistik ve Roma sanatlarının gelenekleri ile Ortaçağ'ın Hıristiyanlık inancını harmanlayarak kendine has bir sanat anlayışı geliştirmiştir. Aşağıdaki Ortaçağ seramiği örneğinde geometrik zemin üzerinde yer alan kabartma insan ve hayvan figürleri dikkati çekmektedir (Resim 2.13).



**Resim 2.13:** Testi, 11-12. yüzyıl, Rezan Has Müzesi, İstanbul

Selçukluların Anadolu'ya gelişiyle birlikte bölgedeki Hristiyan-İslam dengesi değişmeye başlamıştır. Anadolu'nun çoğu bölgesinde Hristiyan-İslam ayrımını güçleştiren nitelikte, aynı bölge ve dönem kaynaklarından ilham alan çok sayıda seramik üretilmiştir. Usta ismi, tarih, imza, şehir veya atölye bilgilerine rastlanmayan seramiklerde bu ayrımı yapmak olanaksız hale gelmektedir. Matara örneği hem form hem bezeme bakımından görülen benzerliğe güzel bir örnektir. Süslemede iç içe halkalardan ibaret bir gövde merkezi ve bunun etrafındaki bordürde birbirini tekrar eden girift geometrik motiflerden oluşan bir kompozisyon görülmektedir (Resim 2.14).



**Resim 2.14:** Matara, 11-13. yüzyıl, Çinili Köşk Müzesi, İstanbul

Batı Anadolu Ayasuluk (Selçuk/İzmir) kazı buluntuları arasında yer alan bitkisel bezemeli sırsız bir testi parçası Aydınoğulları Beyliği ve Erken Osmanlı Dönemlerine tarihlendirilmektedir (Resim 2.15).<sup>16</sup> Anadolu seramiklerinde kabartma dekorunun Beylikler Döneminde iyice azalarak Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren bir süreliğine terkedildiği görülmektedir.

<sup>16</sup> Gülgün YILMAZ, "Ayasuluk Seramiklerinden Örneklerde Orta Asya Türk Sanatından Etkiler", 358-368.



**Resim 2.15:** Testi Parçası, 14. yüzyıl, Ayasuluk, Efes Müzesi, İzmir

Osmanlı İmparatorluk Döneminde, 16. yüzyılda karşımıza çıkan bazı seramiklerin bezemesinde astar malzemesinin kullanıldığı görülmektedir. Astarın yoğun kıvamlı olarak uygulanmasıyla belirli motiflerde kabartma etkisi sağlanmıştır. İznik üretimi çukur tabağın bezemesinde şeffaf sır altına beyaz astar ile uygulanan rumi bordür hattı ve merkezde hatai üslubu görülmektedir (Resim 2.16).



**Resim 2.16:** Tabak, 1540-45, İznik, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

Osmanlı Döneminde 16. yüzyılda görülen sıraltı astar bezemeli seramiklerin çok renkli örnekleriyle de karşılaşmaktayız. Sıraltı bej zeminli maşrapa örneği beyaz, mavi ve siyah renk kullanılarak bahar dalları ile bezenmiştir (Resim 2.17).



**Resim 2.17:** Maşrapa, 1560, İznik, Gülbenkian Müzesi, Lizbon

İznik üretimi çok renkli tabak örneğinde kırmızı zemin üzerine beyaz, mavi ve siyah renk ile desen uygulanmıştır. Kompozisyonda lale, karanfil ve penç motiflerine yer verilmiştir (Resim 2.18).



**Resim 2.18:** Tabak, 1560, İznik, British Müzesi, Londra



Mavi zeminli tabak örneğinde ise kırmızı, beyaz ve siyah renk ile desen uygulanmıştır. Kompozisyonda bir saksıdan yükselen karanfil, bahar dalları ve penç motifleri görülmektedir (Resim 2.19).



**Resim 2.19:** Tabak, 1560, İznik, Magdalen Koleji Koleksiyonu, Oxford

İznik üretimi fritli beyaz hamurlu maşrapa örneğinde şeffaf sır altına beyaz astar ile uygulanmış kabartma tepelik dizileri ve merkezde ince bir bordür hattı görülmektedir (Resim 2.20).<sup>17</sup>



**Resim 2.20:** Maşrapa, 1580-90, İznik, Victoria&Albert Müzesi, Londra

<sup>17</sup> Victoria and Albert Museum, <http://collections.vam.ac.uk/item/O198510/tankard-unknown/>, (ET: 23.01.2019).

Geç Osmanlı Dönemine ait bir grup Kütahya seramiğinde sıraltı dekoruna hareket katacak şekilde çok yalın hatlı kabartma yüzeylerin tercih edildiği örneklerle karşılaşılacaktır (Resim 2.21 - 2.22). Bunlarda iri rumi, damla ve lale biçimli dolgun kabarık yüzeyler sır altı dekoru ile birlikte değerlendirilmiştir.<sup>18</sup>



**Resim 2.21:** Sürahi, 18. yüzyılın ilk yarısı, Kütahya, Suna & İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu



**Resim 2.22:** Şişe, 18. yüzyılın ilk yarısı, Kütahya, Suna & İnan Kırâç Vakfı Koleksiyonu

Çanakkale seramikleri de Anadolu'da görülen kabartma tekniğinin geç örnekleri arasında yer alan çok sayıda örnek barındırmaktadır. Bu seramikler 19. yüzyılda Barok karakterli, olağandışı ve abartılı görünüşler ortaya koymuştur. Oransız baş, gövde ve uzuvlara sahip hayvan şekilli kaplar, üzerinde çeşitli böceklerin gezindiği vazo veya saksılar çağın ötesinde modern çizgide örneklerdir (Resim 2.23). Geç grup Çanakkale seramiklerinin en tipik ve yaygın örnekleri burmalı kulplu, hayvan başlı ve gövdelerinde çelenk, çiçek, rozet, yaprak, dal şeklinde boyama veya kabartma süslemeler yer alan sürahilerdir (Resim 2.24).<sup>19</sup>

<sup>18</sup> V. Belgin DEMİRSAR ARLI, "Kütahya Çini ve Seramikleri", 237-256.

<sup>19</sup> Gönül ÖNEY, "Çanakkale Seramikleri", 365-375.



**Resim 2.23:** Aslan Biçimli Kap, 19. yüzyıl sonu, Çanakkale, Suna & İnan Kıraç Kaleiçi Müzesi, Antalya



**Resim 2.24:** Kuğu Başlı Testi, 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başı, Çanakkale, Suna & İnan Kıraç Kaleiçi Müzesi, Antalya

## 2.2. Mezopotamya ve Ortadoğu Seramikleri

Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgeyi ifade eden Mezopotamya; Sümer, Akad, Asur ve Babil gibi dünyanın en eski büyük medeniyetlerinin doğduğu yerdir. Tez konumuza üslubu ile ilham kaynağı olan seramiklerin en yetkin örnekleri Orta Çağ boyunca bu bölge etrafında üretilmiş olanlardır. Kalıpla üretilen sırsız kaplar üzerinde rölyefli süsleme uygulamada İslam sanatının köklü bir geleneği vardır. 12. yüzyılın sonlarına doğru seramikler yeni terkip bir hamurla üretilerek tek renk sırla kaplanmaktadır.<sup>20</sup> Tüm Mezopotamya ve Ortadoğu halklarının ürettiği yapıtlarda gayet canlı, simgeci ve gerçeküstü bir anlatım söz konusudur. Süslemelerde en sık karşılaşılan tipik unsurlar, kanatlı hayvanlar, hayali yaratıklar, fiskiye şeklinde su fişkırtan vazolar, palmyeler, hayat ağacı vs. şeklinde uzun bir

<sup>20</sup> Arthur LANE, "Saljuq Carved, Moulded and Silhouette-painted Pottery", 33-36.

listeye sahiptir.<sup>21</sup> Dikkati çeken ilk seramik merkezleri arasında, İran'da Rey, Kaşan ve Susa, Irak'da Samarra ve Suriye'de Rakka'yı sayabiliriz.<sup>22</sup>

Antik Mısır'da, şeklini açan nilüfer çiçeğinden alan pek çok seramik kadeh üretilmiştir (Resim 2.25). Mavi nilüfer çiçeği, her sabah yapraklarını güneşe açtığı için, yaratılışın ve yeniden doğuşun sembolü olmuştur. Kadehi çevreleyen rölyefli sahneler, Tanrılarla insanların buluştuğu yerin bir tasviridir. Balık, su kamışı ve papirüs kümeleri ile dolup taşan Nil, yeryüzündeki tanrısallığın zenginliğini deneyimlemenin bir yolunu ve aynı zamanda doğanın döngüsel doğurganlığının bir kutlamasını ifade eder.<sup>23</sup>



**Resim 2.25:** Kadeh, İ.Ö. 945-664, Mısır, Metropolitan Müzesi, New York

Orta Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar olan coğrafyada 9. ile 14. yüzyıllar arasında birbirine benzer görünüşe sahip büyük küpler yapılmıştır ve bezemelerde stil farklılığından söz edilir. Reitlinger, süsleme programlarında Babilonya ve Orta

<sup>21</sup> Sabatino MOSCATI, *Mezopotamya Sanatını Tanıyalım*, 48-61.

<sup>22</sup> Gabrielle MANDEL, *İslam Sanatını Tanıyalım*, 42-47.

<sup>23</sup> Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/548339>, (ET: 19.05.2018).

Asya üslubuna birlikte rastlandığından bahsetmektedir.<sup>24</sup> Aşağıdaki küp parçasının Anadolu’da bulunan büyük küpler ile benzer süsleme özelliklerine sahip olduğu görülmektedir. Aslan başlarının üzerinde yer alan çift gövdeli harpi figürü dikkat çekicidir (Resim 2.26).



**Resim 2.26:** Sırsız Küp Parçası, 11-12. yüzyıl, Barlow Collection

Büyük bir küpün üst parçası olan diğer örnek, kabartma ve ajurun bir arada uygulandığı zengin bir dekorasyona sahiptir (Resim 2.27 – 2.28). Bir halı üzerinde oturan hükümdar, sağında ve solunda hizmete hazır bekleyen silahlı muhafızlar, sfenksler ve hemen üstte karşılıklı duran harpi çifti ile birlikte betimlenmiştir. Hükümdar ellerinde sembolik objeler tutmaktadır. Ajurlu süslemede rumi üslubu görülmektedir.<sup>25</sup>

<sup>24</sup> Gerald REITLINGER, “Unglazed Relief Pottery from Northern Mesopotamia”, 11-22.

<sup>25</sup> Brooklyn Museum, <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/99446>, (ET: 17.05.2018).



**Resim 2.27 - 2.28:** Küp Parçası, farklı cephelerden görünüm, 11-12. yüzyıl, Irak\Suriye, Brooklyn Müzesi, New York

İran üretimi sırsız kâse, büyük ve yükseltilmiş harflerden oluşan bir yazı ile süslenmiştir (Resim 2.29). Bitkisel zeminli yazı frizinde harfler üzerine konmuş çeşitli kuşlar görülmektedir.<sup>26</sup>



**Resim 2.29:** Kâse, 12-13. yüzyıl, İran, İslam Sanatı Müzesi, Berlin

<sup>26</sup> Staatliche Museen zu Berlin, <http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1520635&viewType=detailView>, (ET: 17.05.2018).

Kâse üretiminde kullanılan pişmiş toprak kalıp örneğinin bütün yüzeyi özenli ve ayrıntılı işlenmiş on adet yüz, geometrik geçmeler, palmet ve armalar ile bezenmiştir (Resim 2.30). Formu çevreleyen yüzler ve geçmeler birbirinden farklı ayrıntılar içermektedir.<sup>27</sup>



**Resim 2.30:** Kalıp, 12-13. yüzyıl, İran, Kuveyt Ulusal Müzesi, Kuveyt

Beyaz hamurlu transparan sırlı sürahide sır altında lacivert akıtma renk uygulanmıştır. Gövde etrafı kabartma iri yazı ve figür frizleriyle çevrelenmiştir. Arapça özdeyiş dilimize “Bilgeliğin tadı önce acı, sonra baldan tatlı gelir.” şeklinde çevrilmiştir (Resim 2.31).<sup>28</sup>



**Resim 2.31:** Sürahi, 12. yüzyıl, Kaşan/İran, David Collection, Kopenhag

<sup>27</sup> Oliver WATSON, **Ceramics From Islamic Lands**, 140.

<sup>28</sup> The David Collection, <https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/ceramics/art/40> 1966, (ET: 17.05.2018).

Tipik bir İran formu olan kobalt sırlı sürahinin gövde üst bölümü, bitkisel zemin üzerinde kuş çiftleri ve madalyonlar içerisinde karşılıklı duran harpi çiftleriyle süslenmiştir (Resim 2.32). İran'dan turkuaz sırlı başka bir sürahi örneğinde boynun üst kısmı ince bir zencerek frizi, gövde çevresi ise bitkisel zeminli bir kitabe ile çevrelenmiştir (Resim 2.33).<sup>29</sup>



**Resim 2.32:** Sürahi, 11-12. yüzyıl, İran, Ashmolean Müzesi, Oxford



**Resim 2.33:** Sürahi, 11-12. yüzyıl, İran, Ashmolean Müzesi, Oxford

Her iki yüzde aynı süslemeye sahip turkuaz sırlı matara, kabartma desenli bordürün yanı sıra gövde merkezinde sır altı siyah boya dekoru uygulanmış olması bakımından ilgi çekicidir. Bordürde fil, aslan ve tavus kuşu tasvirleri yer alırken merkez dairesi içerisine insan yüzlü güneş çizimi görülmektedir (Resim 2.34).<sup>30</sup>

<sup>29</sup> Ashmolean Museum of Art and Archaeology, <http://jameelcentre.ashmolean.org/object/EA1978.2232>, <http://jameelcentre.ashmolean.org/object/EAX.3110>, (ET: 24.05.2018).

<sup>30</sup> Geza FEHERVARI, *Ceramics of the Islamic World*, 113.





**Resim 2.34:** Matara, 13. yüzyıl, İran, Tareq Rajab Müzesi, Kuveyt

Minai tekniğinin bir çeşidi ile süslenen şişe örneğinde gövde etrafındaki kabartma yüzeylerin küçük nokta oymalarla bezeli olduğu görülmektedir (Resim 2.35). Tüm şekiller altın yaldızlı ve kırmızı konturludur. Kısa boyun nokta deseni ile süslenirken, ağız etrafındaki yazı frizi sahibine iyi dilekler sunar.<sup>31</sup>



**Resim 2.35:** Şişe, 12-13. yüzyıl, İran, İslam Sanatı Müzesi, Berlin

<sup>31</sup> Staatliche Museen zu Berlin, <http://www.smb-digital.de/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=1525502&viewType=detailView>, (ET: 17.05.2018).

Minai süslemeli turkuaz sırlı kâsede kufi yazı, kartal, balık ve rumi motiflerine yer verilmiştir (Resim 2.36). Kufi yazı frizi ‘zenginlik’ (al-davla) kelimesinin tekrarından oluşmaktadır.<sup>32</sup>



**Resim 2.36:** Kâse, 13. yüzyıl, Kaşan/İran; Art of the Islamic and Indian Worlds Müzayedesı, Londra

Ayaklı seramik objelerin çanak, bardak, mürekkep hokkası, şişe veya yağ lambaları gibi nesnelerin oturtulduğu sehpaolar olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Suriye Rakka'dan günümüze ulaşan benzer formda pek çok ayaklı seramik obje bilinmektedir. Süslemede görülen grifon çifti, zarif uzun bacaklı tipleriyle Rakka tezzyinatına özgü figüratif özellikler yansıtmaktadırlar (Resim 2.37).<sup>33</sup>



**Resim 2.37:** Ayaklı Objeler / Sehpa, 13. yüzyıl, Rakka/Suriye, David Collection, Kopenhag

<sup>32</sup> **Art of the Islamic and Indian Worlds**, 56.

<sup>33</sup> The David Collection, [https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/ceramics/art/42\\_2009](https://www.davidmus.dk/en/collections/islamic/materials/ceramics/art/42_2009), (ET: 17.05.2018).

Afganistan bölgesinden turkuaz sır altı oyma dekorlu kâse stilize hayvan figürleriyle süslenmiştir. Tasarımda aynı gövdeyi paylaşan aslan ve ejder figürleri görülmektedir (Resim 2.38).<sup>34</sup>



**Resim 2.38:** Kâse, 12-13. yüzyıl, Afganistan, Ashmolean Müzesi, Oxford

Turkuaz sır altına oyma ve siyah boyama dekorlu İran tabağı zarif süslemeleri ile dikkat çekicidir (Resim 2.39). En dıştaki bordür hattında kufi kitabe görülmektedir. Bunu rumi üslubundaki oyma desenli ikinci bir bordür hattı takip eder. Merkezde kıvrımlı yapraklardan oluşan bir süslemeye yer verilmiştir.<sup>35</sup>



**Resim 2.39:** Tabak, 12-13. yüzyıl, Kaşan/İran; Art of the Islamic and Indian Worlds Müzayedesı, Londra

<sup>34</sup> Ashmolean Museum of Art and Archaeology, <http://jameelcentre.ashmolean.org/object/EA1997.171>, (ET: 18.05.2018).

<sup>35</sup> **Art of the Islamic and Indian Worlds**, 53.

Renkli sır ve lüster dekorlu karonun süslemesinde yazılar, hatai/gonca motifleri ve figürler kabartma olarak görülmektedir. Bitkisel zemin üzerinde bir aslan ile boğanın boğuşma sahnesine yer verilmiştir (Resim 2.40).<sup>36</sup>



**Resim 2.40:** Karo, 13-14. yüzyıl, İran, Victoria & Albert Müzesi, Londra

<sup>36</sup> Victoria and Albert Museum, <http://collections.vam.ac.uk/item/O94036/tile-unknown/>, (ET: 25.11.2018).

### 2.3. Avrupa Seramikleri

1961 yılında Mikonos’da bulunan 1.5 m yüksekliğinde bir pithos, *Truva’nın Düşüşü*’nü betimleyen kabartmalarla bezenmiştir (Resim 2.41). Öykünün bilinen ilk ayrıntılı betimi olma özelliğini taşımaktadır. Boyun kısmındaki Truva atı tekerlekler üzerindedir, atın gövde ve boynuna her birinden bir Yunan savaşçısının görüldüğü yedi pencere açılmıştır. Atın altında yer alan askerler mızrak ve kalkanlarıyla savaşa hazır durumdadırlar. Öykü tüm pithos yüzeyinde ayrıntılı olarak betimlenmiştir.<sup>37</sup>



**Resim 2.41:** Pithos, İ.Ö. 675-650, Arkeoloji Müzesi, Mikonos

Bucchero tipi Etrüsk çanak çömlekçiliği, Roma öncesi İtalya’ında yaygın olarak İ.Ö. 7. ve 5. yüzyıllar arasında görülmektedir. Karakteristik olarak siyah, bazen gri ve genellikle parlak perdelidirlar (Resim 2.42). Bucchero krater örneğinde ağız kenarlarında altı adet kadın başı, gövde çevresinde ayakta duran kanatlı sfenksler ve aslan protomları bulunmaktadır.<sup>38</sup>

<sup>37</sup> Bkz. (13), RICHTER, 259-263.

<sup>38</sup> Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/246237>, (ET: 20.05.2018).



**Resim 2.42:** Krater, İ.Ö. 550, Arkaik Dönem, Metropolitan Müzesi, New York

Antik Yunan resim sanatı siyah figürlü ve kırmızı figürlü vazolar üzerinde kendini göstermiştir. Mitolojik konuların ayrıntı bolluğu içinde minyatür üslubunda çalışıldığı vazolarda kimi zaman resim ile birlikte kabartmalara yer verilmiştir. Vazoların yüzeyine kil eklemek, figürlere gerçekçi ve üç boyutlu bir görünüm kazandırmak çabasında olan ressamın başvurduğu bir yöntem olmuştur (Resim 2.43).<sup>39</sup> Antik Yunan seramiğinin güzel bir örneği olan boyalı kabartmalı hydria örneğinde Rhea, Demeter, Hekate, Athena, Artemis, Afrodit ve Dionysos tasvirlerine ve ayrıca aslan ve panter figürlerine yer verilmiştir.<sup>40</sup>



**Resim 2.43:** Hydria “Regina Vasorum”, İ.Ö. 4. yüzyıl, Hermitage Müzesi, St Petersburg

<sup>39</sup> Bkz. (13), RICHTER, 281-294.

<sup>40</sup> Hermitage Museum, <http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts/289706>, (ET: 28.11.2018).

Hellenistik dönem vazolarının büyük çoğunluğunda boyalı dekor yerine maden işçiliği etkisinde kalınarak yapılan veya doğrudan maden kapların kalıplarından alınmış kabartmalara yer verilmiştir. Terracotta lekanis örneği, metal işçiliği taklidi olan yaldızlı ve yüksek kabartma süslemelere sahiptir. Çiçekli dallar ve Eroslar arasındaki Medusa başı dikkati çekmektedir (Resim 2.44).<sup>41</sup>



**Resim 2.44:** Terracotta Lekanis, İ.Ö. 3. yüzyılın ikinci yarısı, Metropolitan Müzesi, New York

Roma Dönemi'nde ilk kez Sicilya'da üretilen ve daha sonra tüm Roma'ya yayılarak uzun bir süre moda olan terra sigillata, dip kısımlarında yapan kişinin mührünün bulunduğu, parlak kırmızı pekişmiş bir astarla kaplanmış seramiklerdir (Resim 2.45). Arretium işi krater örneğinde, sütunlar arasındaki altı figür mevsimleri temsil etmektedir. Şapka, bot ve kalın kıyafetler giyen kış, yaban domuzu ve çoban köpeği ile tasvir edilmiştir. Bahar, iki eliyle çiçek ve meyve dolu bir sepet tutmaktadır. Baharın önündeki kolonun dibinde üzüm salkımlarıyla dolu bir sepet bulunmaktadır. Yaz, sağ elinde bir çelenk, sol elinde haşhaş ile mısır başakları

<sup>41</sup> Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/253048>, (ET: 28.11.2018).

tutmaktadır ve elbisesinin omzu açıktır. Sonbahar, şapka giymiştir ve bir çocuk ile birlikte. Kompozisyonda bahar ve yaz tekrar edilmiştir.<sup>42</sup>



**Resim 2.45:** Krater, İ.Ö. 20 - 20, Arezzo/İtalya, British Müzesi, Londra

Roma İmparatorluğu boyunca birçok farklı çanak çömlek türünde, form yüzeyine kalınca bir kil tabakasının uygulanması ile gerçekleştirilen barbutin bezemeler görülmektedir. Bu uygulama biçimi kupa örneği üzerinde kendini göstermektedir (Resim 2.46).



**Resim 2.46:** Kupa, 2-3. yüzyıl, Metropolitan Müzesi, New York

<sup>42</sup> British Museum, [https://www.britishmuseum.org/research/collection\\_online/collection\\_object\\_details.aspx?objectId=400392&partId=1&images=true](https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=400392&partId=1&images=true), (ET: 20.05.2018).



İspanya’da 12. yüzyıldan itibaren üretilen *tinaja* denilen saklama kabı örneği kalay sırlı ve baskı tekniktir (Resim 2.47). Küp gövdesi dikey şeritlere bölünerek turkuaz, yeşil ve beyaz renk sırla kaplanmıştır. Tüm gövde stilize bitkisel motiflerle bezelidir.<sup>43</sup>



**Resim 2.47:** Küp, 1375-1425, İspanya, Victoria & Albert Müzesi, Londra

Almanya üretimi stoneware kap *Bartmann* tipi olarak bilinmektedir. Bu tip seramiklerin karakteristik özelliği boyun kısımlarında sakallı yüz maskı yer almasıdır. Kap gövdesi meşe palamudu ve yapraklarıyla bezelidir (Resim 2.48).<sup>44</sup>



**Resim 2.48:** Küp, 1525-1550, Cologne/Almanya, Victoria & Albert Müzesi, Londra

<sup>43</sup> V. B. DEMİRSAR ARLI, R. LİEFKES, vd. (Ed.), **Dünya Seramiğinin Başyapıtları**, 124.

<sup>44</sup> Victoria and Albert Museum, <http://collections.vam.ac.uk/item/O70348/pitcher-unknown>, (ET: 18.10.2018).

18. yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile birlikte seramikçilikte tepeden tırnağa bir dönüşüm gerçekleşir. Bu dönüşümün lideri İngiliz seramikçi Josiah Wedgwood (1730-1795), kendi sektöründe bir öncü olma özelliğini taşır. Jasperware, Wedgwood tarafından geliştirilen bir sert porselen türüdür. British Müzesi’nin nadide eserlerinden biri olan Portland Vazosu’nun Wedgwood fabrikası tarafından üretilen ilk jasper replikası olma özelliği taşıyan vazo bugün Victoria & Albert Müzesi’nde yer almaktadır (Resim 2.49).



**Resim 2.49:** Portland Vazosu’nun İlk Replikası,  
1790, Victoria & Albert Müzesi, Londra

## 2.4. Uzak Doğu Seramikleri

Fukabachiler Japonya'nın Orta Jomon Dönemi'ne ait, yiyecek depolamak, pişirim, ritüel gibi çeşitli fonksiyonları olan Jomon kaplarıdır. Rölyefli bir görünüm sunan süslemeler bütün kap yüzeyini kaplamaktadır (Resim 2.50).



**Resim 2.50:** Fukabachi, İ.Ö. 2500, Orta Jomon Dönemi, Japonya, Cleveland Müzesi, Ohio

Çin seramiğinden ilk örnek applike aslan maskları ve nilüfer çiçekleriyle süslenmiştir. Beyaz astar üzerine çok renkli kurşun sırlıdır (Resim 2.51).



**Resim 2.51:** Kavanoz, 8. yüzyıl, Çin, Victoria & Albert Müzesi, Londra

Adak plakları, Uzak Doğu'nun Budist tapınaklarında bulundurulmuş, adak ve ritüel amaçlı kullanılan dini objelerdir (Resim 2.52). Hindistan bölgesinden, Akshobhya betiminin yer aldığı plakta merkezde yer alan figür spiritüel ve dini sembollerle bezenmiştir.<sup>45</sup>



**Resim 2.52:** Adak Plâğı, 9-10. yüzyıl, Hindistan, Ashmolean Müzesi, Oxford

Çin seladonlarının Yaozhou grubuna dâhil olan, sır altı oyma desenli çaydanlığın emzik ve ayakları fantastik bir varlığın uzuvları gibi şekillendirilmiştir. Gövde, kıvrımlı dallar ve bulutsu yapraklar arasında uçan Anka kuşları ile donatılmıştır (Resim 2.53).<sup>46</sup>



**Resim 2.53:** Çaydanlık, 11-12. yüzyıl, Song Hanedanlığı Dönemi, Çin, Metropolitan Müzesi, New York

<sup>45</sup> Ashmolean Museum of Art and Archaeology, <http://jameelcentre.ashmolean.org/object/EAX.411> (ET: 18.05.2018).

<sup>46</sup> Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/49204>, (ET: 21.05.2018).

Longquan gömü kavanozu, bir mezara gömülme üzere, içine tahıl tohumu konması için yapılmıştır. Mavimsi yeşil sırlı kavanozun boyun etrafı yüksek ejder kabartmasıyla çevrelenmiştir. Ejder Çin mitolojisinde hayat, büyüme, uyum, erdem, zenginlik ve uzun yaşam sembolü olarak çok köklü bir geçmişe sahiptir (Resim 2.54).<sup>47</sup>



**Resim 2.54:** Gömü Kavanozu, 13. yüzyıl, Song Hanedanlığı Dönemi, Çin, Victoria&Albert Müzesi, Londra

Longquan grubundan bir başka örnek, sır altına oyma lotus ve rölyef balık motifleriyle süslenmiştir (Resim 2.55).



**Resim 2.55:** Tabak, 14-15. yüzyıl, Ming Hanedanlığı Dönemi, Çin, Metropolitan Müzesi, New York

<sup>47</sup> Bkz. (43), DEMİRSAR ARLI - LİEFKES, 76.

Uzak Doğu’da yaygın bir kullanımı bulunan su damlalığı, kaligrafi ustalarının mürekkep hazırlamada kullandığı bir yazım ekipmanıdır. Haznedeki suyu mürekkep kabına damlatmak için eklenen minik bir emziğe sahip olan bu objeler, mürekkep - su oranını dengelemek maksadıyla suyun mürekkebe ölçülü bir şekilde eklenebilmesi için kullanılmaktadır. Kore üretimi çift cidarlı örnek ajur, oyma ve sır altı boya desenlidir. Bulutların arasında sarmal bir ejderha formunu alan damlalığın süslemesinde bazı detayların sır üstü lacivert ile vurgulandığı görülmektedir (Resim 2.56).<sup>48</sup>



**Resim 2.56:** Su Damlalığı, 19. yüzyıl, Kore, Victoria & Albert Müzesi, Londra

<sup>48</sup> Victoria and Albert Museum, <http://collections.vam.ac.uk/item/O22398/water-dropper-unknown/> (ET: 18.05.2018).

### 3. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ KABARTMALI SERAMİKLERİ

#### 3.1. Anadolu Selçuklu Dönemi Seramiğine Genel Bir Bakış

Anadolu Selçuklu Dönemi seramiği 11-13. yüzyılları kapsamaktadır ve kendisini takip eden Osmanlı seramik sanatına öncü ve kaynak olması bakımından önem taşımaktadır. Yayınlarda Orta Çağ seramikleri olarak tanıtılan Anadolu Selçuklu Dönemi seramikleri Bizans, Ermeni, Gürcü ve komşu İslam ülkelerinin çağdaş örnekleriyle teknik, form ve bezeme açısından benzerlikler göstermektedir.<sup>49</sup>

Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait kullanım seramiği örneklerinin mimarideki çini kullanımına kıyasla daha kısıtlı olduğuna dair yaygın bir görüş söz konusu olsa da, dönemin yerleşim bölgelerinde son zamanlarda ağırlık verilen kazı ve araştırmalarda ele geçen malzemenin bolluğu ve çeşitliliği, seramik sanatının zannedilenden çok daha zengin olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Bitlis-Ahlat; Adıyaman-Samsat, Batman-Hasankeyf, Eski Malatya Nekropolü, Diyarbakır Artuklu Sarayı, Elazığ-Korucutepe, Şanlıurfa-Harran, Kars-Ani, Hatay Kinet Höyük, Adana-Misis, Konya-Akşehir, Kubadabad Saray Külliyesi, Alâeddin Sarayı ve Kız Kalesi çevresi; Çorum-Kalehisar, Yozgat Alishar Höyük, Alanya İç Kale Sarayı, Alanya Tersanesi ve Kızıl Kule çevresi konumuzu kapsayan seramikleri içeren arkeolojik çalışmaların son zamanlarda yoğunlaştığı önemli merkezlerin başlıcalarıdır. Bu merkezlerin çoğunda seramik üretiminin olduğunu gösteren fırın malzemeleri ve hatalı seramikler bulunmuştur. En çeşitli seramik malzeme Samsat kazılarında çıkmıştır. Ahlat, Kalehisar, Antakya ve Hasankeyf kazılarında ortaya çıkarılan fırınlar ve atölyeler, bu bölgelerde yerel üretimin varlığını kanıtlaması ile beraber devrin seramik yapımını açıklaması bakımından önem taşımaktadır. Ahlat, gün ışığına çıkarılmış dört fırını, fırın ve üretim malzemeleri, kırık ve bozuk malzemenin

<sup>49</sup> Gönül ÖNEY, “Anadolu Selçuklu Çini ve Seramik Sanatı”, 34.

atıldığı iki seramik çöplüğü ile Anadolu Selçuklu Dönemi'nin en büyük ve önemli seramik üretim merkezi konumundadır.<sup>50</sup>

Selçuklu Dönemi sırsız seramikleri, bu eserlerle ilgili yayın ve araştırmaların azlığı neticesinde dönemin sırlı seramiklerine kıyasla daha az bilinmektedirler. Renk bakımından çeşitlilik gösteren sırsız seramikler kahverengi, kiremit kırmızısı, devetüyü, sarı, gri, kirli beyaz, bej ve pembe renklerin çeşitli tonlarındadır ve hamur kalitesi çok değişkenlik gösterebilmektedir. Büyük çoğunluğu astarsız ve dekorsuz olarak karşımıza çıkan günlük kullanım seramikleridir.

Kâse ve testi türevi formlar üzerinde kiremit kırmızısı, kahverengi ve siyah renk boya ile kabaca soyut bitkisel motifler, birbirine paralel dikey, yatay veya diyagonal hatlar şeklinde çok yalın bir süslemenin uygulandığı boyalı-sırsız günlük kullanım seramiklerini Anadolu'nun her bölgesinde görmek mümkündür. Boyama haricinde basitçe kazıma-çizikleme ile çok sade biçimde süslenen örneklerle de bol miktarda karşılaşmaktayız.

Dönemin daha kaliteli ve gösterişli olan sırsız seramikleri baskı ve barbutin teknikleri uygulanarak süslenmiştir. Barbutin tekniği, birden fazla süsleme yönteminin bir arada uygulanmasıyla gerçekleştirilen rölyefli bir süsleme biçimidir. Oldukça yoğun ve girift olabilen kabartma süslemelere sahip eserler Selçuklu seramiğinde özel bir grup oluşturmaktadır. Bezeme tekniklerinin izin verdiği ölçüde, stilize bir üslupla insan ve hayvan figürleri, yazı frizleri, geometrik düzenlemeler, bitkisel motifler ve sembolik unsurlar uygulanmıştır.

Ani kazılarından çıkan, kırmızı veya kahverengi hamurlu, kalın kırmızı astarlı, perdahlı ve kabartma desenli seramikler astarın uygulanış biçimi ve bezeme özellikleri ile ayrı bir grup oluşturmaktadırlar.<sup>51</sup> Süsleme konuları dönemin diğer

<sup>50</sup> Nakış KARAMAĞARALI, **Ahlat Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramikler**; Lale BULUT, **Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri**; T. DEĞİRMENCİ – T. YAZAR, “Ani Kazılarında Ele Geçen Baskı Teknikli Sırsız Seramikler”, 151-156; Sevinç GÖK GÜRHAN, “Selçuklu Dönemi Kazıları”, 105-107; Muharrem ÇEKEN, “Kubadabad Sarayı Kazısı Selçuklu Seramikleri”, 111-119, “Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları, Atölyeleri ve Seramikleri”, 245-261; Nurşen ÖZKUL FINDIK, “Kalıp Baskı-Oyma Tekniğinde Bezemeli Sırlı Seramik Üretimi”, 61-75.

<sup>51</sup> B. KARAMAĞARALI - T. YAZAR, “Ani Kazısı Buluntuları”, 125.



kabartmalı örnekleriyle paralellik gösterse de bezemeler Anadolu’da başka benzerlerine rastlamadığımız özgün bir üslup yansıtmaktadır.

Tek renk sırlı desensiz örnekler, genellikle mutfak eşyası ve günlük kullanıma yönelik form tipleri olarak karşımıza çıkar. Kırmızı, kahverengi, devetüyü, gri ve kirli beyaz renk tonlarında hamur üzerine turkuaz, yeşil, sarı, kahverengi ve mor renklerde sır uygulanmıştır. Yeşil, kahverengi, sarı ve mor sırlı örneklerde beyaz astar görülürken, turkuaz sırlılarda genellikle astar uygulanmamıştır.

Anadolu’da Selçuklu Dönemi seramiğinin en yaygın sır altı grubunu sgraffito tekniğinde seramikler oluşturmaktadır. Bu teknikte desenler hamur rengine zıt bir renkte çekilmiş olan astar tabakasının kazınması suretiyle çizilir. Tek renk veya çok renkli olarak; şeffaf sarı, kahverengi, mavi ve yeşil tonlarında sır uygulanmıştır. Selçuklu sanatının her dalında yaygın olarak kullanılan fantastik yaratıklar, stilize insan ve hayvan figürleri, nesih ve kufi yazı veya yazı taklidi, soyut bitkisel ve geometrik motifler süsleme konularını oluşturur. Sgraffito tekniğinin farklı şekillerde, ince çizikleme, kalın kazıma gibi uygulamalarına da rastlarız. Bunların arasında daha kalın astarlı, desen zemininin daha derince oyulduğu seramikler *Champlevé* olarak tanınmaktadır.<sup>52</sup>

Sır altı dekorlu seramikler; şeffaf renksiz sır altına çok renkli boyama ve turkuaz sır altına siyah boyama olarak sınıflandırılmaktadır. Sır altına uygulanan renkler kobalt mavisi, turkuaz, yeşil, kahverengi, patlıcan moru, koyu kiremit kırmızısı ve siyahtır. En çok tercih edilen desen öğeleri; Anadolu Selçuklu Dönemi’nin en popüler motiflerinden olan rumi başta olmak üzere, yazı kuşakları, insan ve hayvan figürleri ile girift bitkisel ve geometrik düzenlemelerdir.<sup>53</sup>

<sup>52</sup> Oktay ASLANAPA, **Türk Çini ve Keramik Sanatı**; O. ASLANAPA – Ş. YETKİN – A. ALTUN, **İznik Çini Fırınları Kazısı II. Dönem 1981 – 1988**; V. Belgin DEMİRSAR ARLI, **İznik Çini Fırınları Kazısında Bulunan Figürlü Seramiklerin Değerlendirilmesi**, 15-24.

<sup>53</sup> Rumi motifinin üsluplaşarak süslemede hâkimiyet kazandığı dönem 13. yüzyıl Anadolu Selçukluları Dönemi’dir. Doğu Roma İmparatorluğu egemenliğindeki Anadolu topraklarına Selçukluların gelişi ile bu bölge “Diyar-ı Rum” adıyla anılmış, Selçuklulara “Rum Selçukileri” denilmiştir. Selçuklularda gelişen bu süsleme tarzı “Rumi” adını almıştır. Sitare TURAN BAKIR, **İznik Çinileri ve Gülbenkyan Koleksiyonu**, 197-203; Ayrıca bkz. Cahide KESKİNER, **Turkish Motifs**, 10-45; İ. A. BİROL – Ç. DERMAN, **Türk Tezyini Sanatlarında Motifler**, 179-204; Selçuk MÜLAYİM, “Rumi’nin Serüveni”, **Değişimin Tanıkları**, 168-171.

Astarın (slip) şeffaf sır altında dekoratif amaçlı kullanıldığı seramiklerde desenler yoğun kıvamlı beyaz veya renkli astar ile boyanmaktadır. Astar bezemeler bazen sgraffito dekorlu kâselerin dış yüzeylerinde karşımıza çıkar. Şeffaf yeşil, sarı, beyaz ve kahverengi sır altına çoğunlukla stilize bitkisel ve geometrik karakterde motifler işlenmiştir.

Bir sır üstü uygulaması olan lüster tekniğindeki seramiklerde opak beyaz, şeffaf renksiz, mor ve kobalt mavisini sır görülmektedir. Bu teknikte desenler, fırınlanmış sırlı yüzeye maden oksitli boyalarla işlenerek, düşük ısıda tekrar fırınlanır. Böylece sarıdan kırmızı ve kahverengiye varan tonlarda ışılı bir dekor elde edilir. Bezemeler zengin bitkisel kompozisyonlar, yazı kuşakları ve figür ağırlıklıdır.

İran'da 12. yüzyılda ortaya çıkan minai tekniği, hem sır altı hem de sır üstü uygulamasıdır. Isıya dayanıklı mavi, turkuaz, yeşil ve mor renkler şeffaf sır altına; daha düşük ısıda yeniden fırınlanan siyah, beyaz, kırmızı ve altın yıldız sır üstüne uygulanmaktadır. İran'da seramiklerde yaygın olarak uygulanan bu teknik Anadolu'da çinide görülmesi bakımından önem taşımaktadır. Bilinen tek örneği Konya II. Kılıçarslan Köşkü çinileridir.<sup>54</sup>

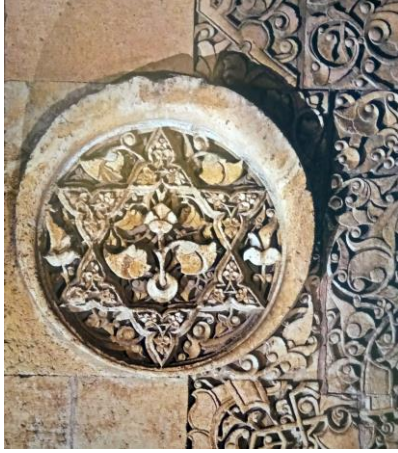
---

<sup>54</sup> Muharrem ÇEKEN, "Minai Tekniği Üzerine Bir Değerlendirme", 374-379.

### 3.2. Kabartma Tekniğinde Seramikler

Anadolu Selçuklu Dönemi sanatına genel olarak bakıldığında kabartma dekoru en çok ve yetkin örnekleriyle mimari süslemede, daha kısıtlı olarak da maden ve seramik eserlerde görülmektedir. Selçuklu Dönemi mimarları süslemede ana malzeme olarak taş, daha az olarak da alçı ve ahşap tercih etmişlerdir. Taş işlemeciliğinin ileri düzeyde olduğu Anadolu Selçuklu mimarisinde kabartmalı süsleme iç ve dış cephelerde, özellikle portallerde yoğun olarak kullanılmıştır (Resim 3.1). Sivas Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Konya Karatay Medresesi ve Sırçalı Medrese, Erzurum Çifte Minareli Medrese ve Niğde Alâeddin Camii, taş işçiliğinin güzel örneklerinin yer aldığı başlıca yapılardır. Ahşap malzeme özellikle cami ve mescitlere ait minberler, korkuluklar, pencere ve kapı kanatları, sütun başlıkları, kirişler ve konsollarda zarif bir işçilikle girift kompozisyonlarla görülürken; alçı daha kısıtlı olarak çoğunlukla saray ve köşk gibi sivil yapıların iç mekan süslemesinde karşımıza çıkar (Resim 3.2, 3.3). Selçuklu kabartmalarına sarayla ilgili sahneler, av ve kahramanlık konuları, gezegen-burç tasvirleri; sfenks, grifon, harpi, çift başlı kartal, ejder gibi fantastik yaratıklar; tavus, hayat ağacı, aslan, kartal gibi sembolik unsurlar konu olmuştur.<sup>55</sup> Çok yoğun kullanılan rumi sistemleri, soyut bitkisel ve geometrik kompozisyonlar ile birlikte, bazen de figürlü konulara zemin oluşturacak şekilde değerlendirilmiştir. Çalışmamız kapsamında incelediğimiz Anadolu Selçuklu Dönemi seramiklerinde görülen kabartma dekoru, dönemin taş, ahşap, alçı ve maden eserlerinde görülen kabartmalar ile tema ve üslup bakımından paralellik göstermektedir.

<sup>55</sup> Gönül ÖNEY, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Figürlü Taş Kabartma ve Heykel”, 31.



**Resim 3.1:**Taçkapı, Süsleme Detayı,  
Divriği Darüşşifası, 1228-1243,  
Sivas



**Resim 3.2:** Minber, Süsleme  
Detayı, Mahmut Bey Camii, 1366,  
Kastamonu



**Resim 3.3:** Harpi figürlü alçı  
levha, 11-13. yüzyıl, TİEM,  
İstanbul

Kabartma dekorunun antik dönemlerden itibaren birçok Anadolu uygarlığının seramiklerinde farklı farklı üsluplarla karşımıza çıktığını görüyoruz. Kalıp baskı tekniğinde seramiklerin Roma İmparatorluğu döneminde Akdeniz havzasına yayıldığı görüşü hâkimdir. Bu tekniği benimseyen topluluklar başta Sasaniler olmak üzere yüzyıllarca bu üretim geleneğini Mezopotamya ve Ortadoğu'da sürdürmüşlerdir. Batı Anadolu'nun atölyelerinde üretilen ve sonradan modası geçerek üretimi bırakılan ince, parlak perdahlı, zarif desenli Roma kabartmalı kaplarından çok ayrı olarak, ülkenin doğusunda üretilen, erken İslam döneminden 14. yüzyıla kadar olan bir tarih kesitine tarihlendirilen kabartma dekorlu seramikler farklı bir bezeme üslubu ve teknik özellikler gösterir. Tez konumuza seramikleriyle ilham veren Kuzey Mezopotamya bölgesinin, 11-14. yüzyıllar sürecinde dönem dönem Selçuklu, Artuklu, Eyyubi ve Zengi hâkimiyetlerine girdiği bilinmektedir.<sup>56</sup>

Anadolu Selçuklu Dönemi seramiklerinde kabartmalı süsleme günlük kullanıma yönelik kap formları üzerinde görülmektedir. Kabartmalı sırlı örnekler sırsızlara kıyasla çok daha az sayıdadır. Anadolu buluntuları Ahlat, Samsat, Lidar, Harran, Korucutepe, Aşvan Kale, Taşkun Kale, Eski Kahta, Ani gibi merkezlerin Ortaçağ katmanlarından elde edilmiştir. Kabartmalı seramik üretimi bu dönemde bütün Kuzey Mezopotamya Fırat, Dicle bölgesinde yaygındır. Anadolu haricinde

<sup>56</sup> Nurşen ÖZKUL FINDIK, "Kalıp Baskı-Oyma Tekniğinde Bezemeli Sırlı Seramik Üretimi", 61-75.

benzer form ve bezeme özelliklerine sahip sırsız ve sırlı eserler Yakın Doğu'da İran-Rey, Nişapur, Kaşan ve Gurgan; Suriye-Rakka, Şam, Halep ve Hama; Irak-Bağdat, Musul, Tikrit ve Samarra; Lübnan-Baalbek gibi merkezlerde çok sayıda bulunmaktadır.

Seramiklerde usta ismi, üretim yeri ve tarihe rastlanmayışı bu konulardaki bilgiyi sınırlamaktadır. F. Sarre, Münih Etnografya Müzesi'nde yer alan sırsız bir testi üzerinde "Al Amid" yani "Diyarbakır" adının geçtiğini belirtmekte ve bu türdeki seramiklere ait üretim merkezlerinin yukarı Mezopotamya'da, özellikle de Diyarbakır'da aranması gerektiğini ifade etmektedir.<sup>57</sup> Söz konusu eser, bu tarzdaki seramiklerin üretim bölgeleri hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde incelediğimiz kabartmalı seramiklerin sayıca en çok ve en gösterişli olan örneklerinin büyük şehir müzelerine Diyarbakır'dan kazandırılmış olduğu envanter kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bu durum Sarre'nin görüşünü desteklemektedir. Diyarbakır çevresinde seramik üretiminin varlığının kesin kanıtlarla ortaya konduğu merkezler Diyarbakır'a komşu olan Hasankeyf ile Ahlat; seramik üretiminin varlığına işaret eden buluntuların yoğun olduğu diğer merkezler ise Diyarbakır'a yakın illerdeki Samsat, Gritille, Harran ve Korucutepe höyükleridir.

Seramiklerin tarihlendirilmesi konusunda yeterli verilere ve dolayısıyla bir netliğe sahip değiliz. Paris Louvre Müzesi'nde yer alan ve Diyarbakır'dan çıkarıldığı belirtilen H.612/ M.1215-16 tarihli bir sırsız testi tarihlendirme konusuna veri teşkil etmektedir.<sup>58</sup> Samsat kazılarında çıkan kabartmalı sırsız seramiklerle aynı tabakada ele geçen 1185 – 1260 tarihli sikkeler, seramiklerin tarihlendirilmesi konusuna bir nebze ışık tutmaktadır.<sup>59</sup> Türkiye müzelerinde yer alan kabartma dekorlu seramiklerin bir kısmının üzerinde yazı şeritleri görülse de, bunların genellikle okunamadığı, okunabilenlerin ise tarih bilgisi vermediği ifade edilmektedir.

<sup>57</sup> Gül TUNÇEL, "Matara Biçimli Sırsız Kaplara Anadolu'dan 12-13. Yüzyıla Ait Örnekler" 634; Friedrich SARRE, *Die Keramik im Euphrat- und Tigris-Gebiet*, 20.

<sup>58</sup> Gül TUNÇEL, *Anadolu'da Türk Devri Prese Süslemeli Sırsız Seramikler*, 393.

<sup>59</sup> Gül TUNÇEL, "Sırsız Seramik Sanatı", 530.

### *Sırsız Grup*

Anadolu Selçuklu Dönemi'nde üretilen sırsız seramikler arasında kabartma desenli eserler özel bir yer tutmaktadır. Testi, küp, matara ve kürevi konik kaplar en kalabalık form gruplarıdır. Her kap türü kendi içerisinde ebat, form ve hamur niteliği bakımından farklılıklar gösterse de, bezeme bakımından genellikle ortak bir üslubu yansıtmaktadırlar.



**Resim 3.4:** Sırsız Seramikler, 11-12. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, İstanbul

Türkiye müzelerinde bulunan sırsız seramikler için hamur rengi açık bej, kirli sarı ve kiremit kırmızısı tonlarındadır. Genel olarak kiremit rengi hamurların iri grenli, açık bej ve kirli sarı renkte hamurların ise bazen ince, bazen iri grenli olduğu görülür. Doku özelliği ve renk tonu, kullanılan hammadde kaynaklarının farklılığı, çamurun kimyasal bileşimi, pişirim sıcaklık ve koşulları gibi etkenlere bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Kabartma desenli seramiklerin en seçkin örnekleri İstanbul ve Bursa Türk İslam Eserleri Müzeleri, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Çinili Köşk, Sadberk Hanım Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi, Konya Karatay Müzesi; Diyarbakır, Adana, Elazığ, Gaziantep, Malatya, Mardin ve Urfa şehir müzeleri ile özel koleksiyonlarda yer almaktadır.

### *Perdahlı Grup*

Perdahlı seramikler, teknik özellikler ve bezemelerdeki üslup farklılıkları ile birlikte küp, kâse, çömlek, testi, bu kaplara ait kapaklar ve pipo formları olarak karşımıza çıkmaktadırlar.



**Resim 3.5:** Perdahlı Küp, 11-13. yüzyıl, Ani, Kars Müzesi

Çarkta biçimlendirilerek yüksek ısıda pişirilen Ani seramiklerinde kırmızı veya kahverengi, kum ve taşçık katkılı hamurlar kullanılmıştır. Kalın kırmızı astarlı ve perdahlı ürünlerdir. Bazı örneklerde kapların iç yüzeyine astar uygulanırken kapalı formlarda astar sadece kabın dış yüzünde görülür. Küplerin çoğunluğu ile az sayıdaki çanak çömlekte silindir ve damga mühürlerle frizler halinde baskı bezek uygulanmıştır. Bu seramiklerin, 11. yüzyıla tarihlenen Dvin ve 12-13. yüzyıllara

tarikhlenen Nahcivan Ören Gala seramikleriyle form, motif ve kompozisyon bakımından benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.<sup>60</sup>

Samsat sırsız seramikleri arasında yer alan irili ufaklı parçalar halindeki küp örnekleri, Roma Terra Sigillata'larına benzer özelliklerde, mühür dekorlu ve koyu kırmızı perdahlıdır.<sup>61</sup>

### *Sırlı Grup*

Kabartma desenli sırlı seramikler kâse, sürahi, kürevi konik kap, sehpa ve irili ufaklı parçalardan oluşan bir form repertuarı sunmaktadır. Sır renkleri turkuaz, opak beyaz, mor, yeşil ve mavinin tonlarıdır. Bazı parçalar üzerinde kabartma ile birlikte sır altı fırça dekoru ve lüster uygulaması da görülmektedir.



**Resim 3.6:** Tek renk sırlı seramik parçaları, 11-13. yüzyıl, Kars Müzesi

Samsat, Harran, Alanya ve diğer sahalardan çıkan seramikler arasında kabartma desenli sırlı kâseler bulunmaktadır. Bu türdeki kaplara İslam coğrafyasında çok sayıda rastlanmakla birlikte bu seramikler Selçuklu, Artuklu ve Eyyubi dönemlerini kapsayan geniş bir tarih kesitine tarihlendirilmektedir. Samsat turkuaz ve mor sırlı kabartmalı kâselerinin benzerleri Suriye'de Rakka, İran'da Kaşan, Rey, Gurgan ve Nişapur'da görülmektedir.<sup>62</sup>

<sup>60</sup> Bkz. (51), KARAMAĞARALI - YAZAR, 123-131.

<sup>61</sup> Lale BULUT, "Samsat Kazısı Buluntuları", 188-189.

<sup>62</sup> Gönül ÖNEY, "1978-79 ve 1981 Yılı Samsat Kazılarında Bulunan İslam Devri Buluntularıyla İlgili İlk Haber", 71-80, Lale BULUT, **Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri**, 42.



### 3.2.1. Kabartma Teknikleri ve Uygulama Çeşitleri

Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait seramik ürünler çarkta, elde ve kalıpla üretilmişlerdir. Kâse, testi, tabak tipi silindirik formlu kapların üretiminde çark kullanılmıştır. Çark izi dönem seramiklerinde özellikle kırmızı hamurlu olan kapların gövde yüzeylerinde daha belirgin olmak üzere iç içe dairesel hatlar şeklinde görülür. Kaplar çarkta tek parça olarak veya sürahi tipi dar boyunlu ve geniş gövdeli kaplar için boyun, gövdenin alt yarısı ve üst yarısının ayrı ayrı şekillendirilip sonradan birbirine eklenmesiyle üretilmiştir. Kulp ve emzik gibi çarkta biçimlendirilmeleri pek mümkün olmayan kısımlar elde veya kalıpta şekillendirilerek ana forma eklenmiştir. Seramik üretiminde kalıp kullanımının çok yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Kabartma desenli kâse, testi, matara, kürevi-konik kap ve kandillerin üretiminde kalıplama yöntemine sıklıkla başvurulmuştur. İznik, Milet, Harran ve birçok merkezde yürütülen kazı çalışmalarından elde edilen üretim kalıbı parçaları, form ve bezeme bakımından Anadolu dışı İslam seramik sanatında kullanılmış kalıp örnekleriyle boyut, form ve bezeme özellikleri bakımından benzer özellikler taşımaktadır.<sup>63</sup> Ayrıca Akşehir Anıt Meydan kazısında kalıp olduğu düşünülen, malzemesi pişmiş toprak olan koyu gri renkli parçalar bulunmuştur.<sup>64</sup> Sınırlarımız haricindeki İslam coğrafyasında erken İslam ve Selçuklu dönemlerine ait kabartmalı seramik üretimine ilişkin zengin dekorlu kalıplar bol miktarda bulunmaktadır.

Seramiklerin süslenmesinde uygulanan kabartma yöntemleri, söz konusu eserleri tanıtan sanat tarihçi ve araştırmacılar tarafından yaygın olarak “Baskı Tekniği” ve “Barbutin Tekniği” başlıkları altında incelenmektedir. Bunlar ürünün ana formunun şekillendirilmesi aşamasında veya sonrasında yaş hamur üzerine uygulanan yöntemlerdir.

<sup>63</sup> Lale BULUT, “Samsat Kazısı Buluntuları”, 184; Nurşen ÖZKUL FINDIK, “Seramik Üretiminde Kullanılan Kil Kalıplar”, 99-104, V. B.DEMİRSAR ARLI – Ş. KAYA, “İznik Çini Fırınları Kazısı’nda Ortaya Çıkarılan Pişmiş Toprak Kalıp Parçalarının Değerlendirilmesi”, 35-51.

<sup>64</sup> Sevinç GÖK GÜRHAN, **Akşehir Taş Medrese Müzesi’ndeki Türk Dönemi Seramikleri**, 16.

### 3.2.1.1. Baskı Tekniği

Dönemin seramiklerinde baskı yöntemleriyle kabartmalı dekor elde etmek için çeşitli türde kalıplar kullanılmıştır. Bunlar kabın formunu oluşturan dekorlu ana kalıplar, mühürler ve silindir baskı kalıplarıdır. Dekorlu kalıp buluntularının genellikle pişmiş toprak malzeme olduğu görülmektedir (Bkz. Resim 2.30, 3.7 - 3.9). Mühür ve silindir baskı kalıplarının yapımında yine pişmiş toprak, mermer, taş gibi çeşitli malzemelerin kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Sanat tarihi ve arkeoloji yayımlarında bu farklı kalıp türleri ile yapılan uygulamalar genellikle aynı başlık altında “baskı tekniği” olarak anlatılmaktadır.<sup>65</sup>



**Resim 3.7 - 3.8:** Baskı Küre Gövdeli Kalıp Parçası (Ön ve Arka Görünümler), 12-15. yüzyıl, İznik Çini Fırınları Kazı Buluntusu (2016 Kazı Sezonu)

**Resim 3.9:** Dekorlu Kalıp, 12. yüzyıl, İran, Kuveyt Ulusal Müzesi

Dekorlu kalıp uygulaması, Selçuklu Dönemi seramiklerinin üretiminde ve aynı zamanda süslenmesinde sıklıkla başvurulan bir yöntem olmuştur. Dekorlu kalıp elde etmenin bir yolu, üretilmek istenen ürün modelinin yüzeyine motiflerin rölyef tekniğinde çalışılmasından sonra modelin kalıbının alınmasıdır. Diğer bir yöntem ise motiflerin doğrudan üretim kalıbının içerisine oyulmasıdır. Motifler kalıp içerisine, kap formunu ortaya çıkaracak olan yüzeylere kazıma/oyma/basma yöntemleriyle

<sup>65</sup> Baskı tekniği için bkz. Lale BULUT, *Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri*, 41; Nakış KARAMAĞARALI, *Ahlat Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramikler*, 28; Gül TUNÇEL, *Anadolu’da Türk Devri Prese Süslemeli Sırsız Seramikler*, 400, “Sırsız Seramik Sanatı”, 525,526,529; Sevinç GÖK GÜRHAN, *Akşehir Taş Medrese Müzesi’ndeki Türk Dönemi Seramikleri*, 62, “Manisa Gülgün Hatun Hamamı’nda Bulunan Baskı Desenli, Kuşlu Testiler”, 206-216; Nurşen ÖZKUL FİNDİK, “Kalıp Baskı-Oyma Tekniğinde Bezemeli Sırlı Seramik Üretimi”, 61-75, “Seramik Üretiminde Kullanılan Kil Kalıplar”, 99-104; Sitare TURAN BAKIR, “Türk Seramik Sanatı”, 248; V. B. DEMİRSAR ARLI – Ş. KAYA, “İznik Çini Fırınları Kazısında Ortaya Çıkarılan Pişmiş Toprak Kalıp Parçalarının Değerlendirilmesi”, 35-51.

işlenmektedir. Kalıp baskı işlemiyle birlikte, kalıpta negatif (oyulmuş) olarak yer alan bezemeler ürün yüzeyine pozitif (kabartma) olarak aktarılmış olur ve böylece kabın ana formu ile aynı anda bezemesi de ortaya çıkar. Bu teknikle çok sayıda testi, sürahi, kandil, kürevi-konik kap, matara ve kâse formları üretilmiştir (Resim 3.10).

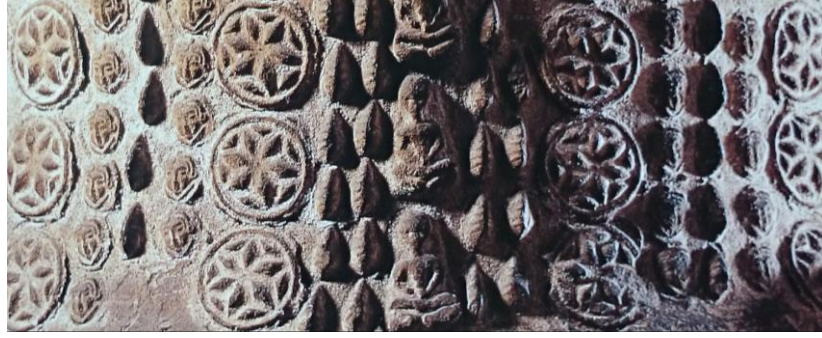


**Resim 3.10:** Dekorlu kalıp ile üretilen bir testiden süsleme detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, İstanbul.

Anadolu'da Neolitik Çağ'dan itibaren yaygın olarak görülen mühür dekoru, kabartmalı Selçuklu Dönemi seramiklerinde en çok küpler ve kürevi-konik kapların bezemesinde görülmektedir. Mühür uygulamasında istenilen desenleri ürün yüzeyinde oluşturmak için taş, mermer veya pişmiş toprak gibi çeşitli malzemeden imal edilen mühürler kullanılmıştır (Resim 3.11). Ürünün şekillendirilmesinin ardından hamur henüz yaş iken, mühür kalıplarının kap yüzeyine bastırılması yoluyla kabartmalı yüzeyler elde edilir (Resim 3.12).



**Resim 3.11:** Çeşitli Mühürler, 12. yüzyıl, İran Büyük Selçuklu Dönemi, Kuveyt Ulusal Müzesi



**Resim 3.12:** Çeşitli mühürler kullanılarak süslenen bir küpün boyun bölümünden süsleme detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, İstanbul.

Silindir kalıplar çoğunlukla seramikleri çepeçevre saran ince süsleme frizleri oluşturmak için tercih edilmiştir (Resim 3.13). Bu tip mühürlerle tekrara dayalı süslemeler oluşturulmaktadır. Silindir mühür uygulamasının sık görüldüğü Ani perdahlı kaplarında yer alan kabartma şeritlerin 2 ile 5 cm arasında değişen genişlikte ve 0,1 ile 0,5 cm arasında dışa çıkıntılı olduğu ifade edilmektedir. Bu tarz bezemeler “baskı bezek” olarak da bilinmektedir (Resim 3.14).<sup>66</sup>



**Resim 3.13:** Silindir Baskı Kalıpları, 11-14. yüzyıl, Hasankeyf Kazı Buluntuları

<sup>66</sup> Bkz. (51), KARAMAĞARALI - YAZAR, 125.



**Resim 3.14:** Ani harabelerinden çıkan bir parça üzerindeki silindirik mühür frizi süsleme detayı, 11-13. yüzyıl, Kars Müzesi

### 3.2.1.2. Barbutin Tekniği

Barbutin sözcüğü sıvı haldeki seramik çamurunu ifade etmektedir.<sup>67</sup> Barbutin tekniği için yerel sanat tarihi ve arkeoloji yayınlarında bazen farklı tanımlamalarla karşılaşabilmekteyiz. Kimi yayınlarda bu tekniğin birkaç farklı yöntemin bir arada kullanıldığı seramikleri nitelediği, bir kısmında da yalnızca tek bir yöntemi içerdiği ifade edilmektedir.<sup>68</sup>

G. Reitlinger, bu teknikle süslenen Kuzey Mezopotamya'ya ait bir grup küpü ele aldığı makalesinde söz konusu küpleri “kalıp, barbutin ve oyma yöntemlerinin karma olarak bir arada uygulandığı karışık teknikli seramikler” olarak tanımlamaktadır. Barbutin uygulaması “elle veya bir akıtaç yardımıyla kap yüzeyine yaş çamur ile uygulanan süsleme biçimi” olarak ifade edilir. Yazar, kuzey Mezopotamya küplerinin bazen “barbutin seramik” olarak anıldığını ancak kendisinin bu tanımlamayı kullanmayı tercih etmediğini çünkü küplerin süslemesinin birden fazla farklı dekor uygulamasını bir arada içerdiğini belirtmektedir.<sup>69</sup>

<sup>67</sup> M. SÖZEN - U. TANYELİ, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, 35; S. Sibel SEVİM, *Seramik Dekorlar ve Uygulama teknikleri*, 155.

<sup>68</sup> Barbutin tekniği için bkz. Gerald REITLINGER, “Unglazed Relief Pottery From Northern Mesopotamia”, 12; Lale BULUT, *Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri*, 41; Nakış KARAMAĞARALI, *Ahlat Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramikler*, 28; Gül TUNÇEL, *Anadolu’da Türk Devri Prese Süslemeli Sırsız Seramikler*, 400, “Anadolu’daki Barbutin Dekorlu Küpler”, 284, “Sırsız Seramik Sanatı”, 525,526,529; Sevinç GÖK GÜRHAN, *Akşehir Taş Medrese Müzesi’ndeki Türk Dönemi Seramikleri*, 62; Sitare TURAN, “Türk Seramik Sanatı”, 248.

<sup>69</sup> Bkz. (24), REITLINGER, 12.

Yayınlarda tek bir süsleme tekniği gibi ifade edilmesine rağmen, aslında birbirinden farklı tekniklerin bir arada uygulanmasıyla elde edilen bir süsleme türü kastedilmektedir. Kalıp ile veya elle şekillendirilerek hazırlanan süsleme parçaları kap yüzeyine yapıştırılarak eklenmekte ve motiflerin bir kısmı da şırınga benzeri bir araçla kap yüzeyine sıkılarak oluşturulmaktadır. Bunlara ilave olarak kazıma, mühür ve ajur uygulamalarıyla zenginleştirilen oldukça yoğun yüksek dekorlu eserler ortaya konmuştur (Resim 3.15).



**Resim 3.15:** Barbutin bezemeli bir kûpün boyun bölümünden süsleme detayı, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul

Dekoratif elemanların form yüzeyine eklenmesiyle uygulanan bezeme teknikleri, güncel seramik uygulamaları ve yayınlarında “parça eklemeli dekorlar” ve “kabartma konturlu dekorlar” olarak sınıflandırılmaktadır.<sup>70</sup>

Parça eklemeli dekorlarda dekoratif elemanların çeşitli yollarla hazırlanarak kap gövdesine yapıştırılmasıyla kabartmalı yüzeyler elde edilmektedir. Ek parçaları, ayrı ayrı el ile hazırlanabilir veya çeşitli malzemelerden yapılan kalıplara baskı, ya da alçı kalıplara döküm yoluyla da üretilebilir.

Kabartma konturlu dekorlarda süslemeler iki şekilde oluşturulabilmektedir. İlk yöntemde süslemeler puar (lastik şırınga) veya buna benzer bir araç ile uygulanmaktadır. Puar haznesine sıvı çamur doldurularak ana form yüzeyinde belirlenen kısımlara sıkılması suretiyle motifler oluşturulur. Günümüzde bu

<sup>70</sup> Parça eklemeli dekorlar hakkında bkz. Tülin AYTA, **Toprak Sanatlarında Dekoratif Uygulama Yöntemleri**, 20; S. Sibel SEVİM, **Seramik Dekorlar ve Uygulama Teknikleri**, 78. Kabartma konturlu dekorlar hakkında bkz. Tülin AYTA, a.g.k., 22; S. Sibel SEVİM, a.g.k., 99.

uygulama şekline barbutin yöntemi denmektedir. Diğer yöntemde, çalışılmak istenen desen dikkate alınarak, el ile veya bir araç yardımıyla uygun kalınlıklarda kabartma kontur şeritleri şekillendirilir ve kap yüzeyinde istenen kısımlara desen oluşturacak şekilde yapıştırılır.

### 3.2.2. Form Tipolojisi

Kabartma dekorlu seramiklerde en sık görülen formların testi, matara, küp ve kürevi-konik kap formları olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar haricinde kandil (Bkz. Resim 3.34), maşrapa (Bkz. Resim 3.36), pişirme kapları, derin kaplar, kapaklar, ibrik (Bkz. Resim 3.52), sürahi (Bkz. Resim 3.4, 3.37, 3.38), sehpa, kazıyıcı (Bkz. Resim 3.44), figürin (Bkz. Resim 3.42, 3.43), pipo, tabak (Bkz. Resim 3.51) ve kâse formları üzerinde kabartma görülmektedir. Selçuklu Dönemi kabartmalı seramikleri ile ilgili kapsamlı çalışmalardan biri olan “Anadolu’da Türk Devri Prese Süslemeli Sırsız Seramikler” isimli doktora çalışmasında G. Tunçel kabartma desenli sırsız seramikleri form bakımından testi, matara, küp ve kürevi konik kap olarak dört tipolojik başlık altında incelemektedir. Söz konusu çalışmada Türkiye’nin çeşitli müzelerinden 88 adet testi, 17 adet kürevi-konik kap, 9 adet matara biçimli kap ve 6 adet küp olmak üzere toplam 120 adet eser incelenerek tanıtılmıştır. Konumuzla ilgili en bol ve çeşitli seramik malzemenin gün yüzüne çıkarıldığı Samsat kazılarında ele geçen sırsız ve tek renk sırlı seramikler L. Bulut tarafından “Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Seramikleri” isimli doktora çalışması kapsamında incelenmiştir. Samsat seramiklerinde testi, maşrapa, pişirme kapları, kapaklar, küp, pipo, sehpa ve kâse formlarında kabartma dekoru görülmektedir.

Testiler gövde, boyun, kulp ve kaideden meydana gelmektedir (Bkz. Resim 3.4, 3.39). Gövde bölümleri ayrı iki parça halinde imal edilip sonradan birleştirilmiştir ve gövdeyi oluşturan bu parçalar genellikle birbirinden farklı forma sahiptirler. Testi gövdeleri G. Tunçel tarafından form bakımından ana hatları ile; üst ve alt bölümü yarım küre biçiminde, üst bölümü kürevi - alt bölümü konik, üst bölümü konik - alt bölümü kürevi, üst ve alt bölümü konik formlu olanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Testilerin bir kısmında süzgeç görülmektedir. Kulp genellikle tek olmakla birlikte,

iki ve üç kulplu olan testiler de mevcuttur (Bkz. Resim 3.39). Ayrıca esas kulpların yanında sembolik veya süs niteliğinde yapılmış kulplara sahip testiler bulunmaktadır.<sup>71</sup>

Matara biçimli kaplar gövde, boyun ve kulplardan meydana gelmektedir (Bkz. Resim 2.14, 3.31, 3.32, 3.33). Birkaç istisna haricinde kaide görülmez. Gövde kısımları dairesel formlu iki simetrik gövde parçasının birbirine eklenmesi ile imal edilmiştir. Boyun, kulp ve kaide gibi unsurlar ayrı olarak üretilip gövdeye ilave edilmiştir. Matara biçimli kaplar çift kulpludurlar ancak esas kulpların yanında dekoratif amaçlı kulplara sahip mataralar da bulunmaktadır.<sup>72</sup>

Büyük küpler gövde ve boyun olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir (Bkz. Resim 3.5, 3.45, 3.50). Boyun çevresine kulp ve süsleyici perde elemanlarının eklendiği çift cidarlı örnekler boldur. Gövde formları oval veya kürevi olabilmektedir (Bkz. Resim 3.5, 3.45, 3.46, 3.50). Günümüze bütün halde ulaşabilenler oval gövdeli, yuvarlak dipli ve yüksek boyuludur. Reitlinger, bu tür büyük küplerin Mezopotamya bölgesinde “habb” olarak anıldığını söyler.<sup>73</sup> Büyük küpler, saray ve zengin evlerinin soğuk su ihtiyacını karşılamak için kullanılmıştır.<sup>74</sup>

Kürevi-konik kaplar form bakımından genellikle üst kısmı kürevi, alt kısmı konik gövdelere sahiptirler (Bkz. Resim 3.40, 3.41, 3.53). Gövde bölümlerinin yekpare olarak çarkta imal edildiği, boyun ve ağız kısımlarının ayrı olarak yine çarkta yapıp gövdeye eklenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Cidar kalınlıkları 1,5 cm ile 2 cm arasında değişmektedir.<sup>75</sup> Ağız kısımları çoğunlukla yuvarlak biçimli olup, merkezde gövde haznesinin kullanımı için, içeriye konan sıvıyı ancak damla damla akıtabilecek yuvarlak profilli dar bir açıklık bulunmaktadır. İslam coğrafyasının neredeyse her kesiminde görülen ve literatürdeki ismini ilginç biçimlerinden alan bu kaplar, fonksiyon sorunu ile yüzyılı aşkın bir süredir tartışma konusudur. Çeşitli

<sup>71</sup> Gül TUNÇEL, “İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki Testiler”, 545-553; Sevinç GÖK GÜRHAN, “Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda Bulunan Baskı Desenli, Kuşlu Testiler”, 206-216; Nurşen ÖZKUL FINDIK, “Sırsız Seramiklerden Bir Grup: Süzgeçli Testiler/Süzgeçler”, 209-223.

<sup>72</sup> Bkz. (57), TUNÇEL, 642.

<sup>73</sup> Bkz. (24), REITLINGER, 12.

<sup>74</sup> Lale BULUT, “Anadolu Selçuklu Sanatında Maske Şeklinde İnsan Başlı Tasvirleri ve İkonografik Kaynağı Üzerine Düşünceler”, 21-41.

<sup>75</sup> Bkz. (64), GÖK GÜRHAN, 41.



araştırmacılarca el bombası, içki-bira kabı, parfüm şişesi, kandil topu, ateş körüğü, cıva kabı, nargile işlevine sahip oldukları yönünde hipotezler öne sürülmüşse de fonksiyon tartışması henüz kesin bir sonuca bağlanmış değildir. Bu tür kapların çoğu süslemelidir. Bazılarının üzerinde “sağlık ve bereketle içmek” gibi ifadeler ile kadın isimleri yer alır. Bazı kapların içinde cıva, macun, beyaz ve sarı tozlar tespit edilmiştir. Araştırmacıların çoğu, kalın cidarlı ve küçük iç hacimli bu kapların özel nitelikli maddeler için kullanıldıkları konusunda hemfikirdirler.<sup>76</sup>

Kuş gövdesi formunda iki adet seramik kap, ülkemizde başka benzerlerine rastlamadığımız örneklerdir (Bkz. Resim 3.42, 3.43). Bu kaplar fonksiyon bakımından kürevi-konik kaplar ile ilişkilendirilmektedir.<sup>77</sup>

### 3.2.3. Bezeme Özellikleri

Anadolu Selçuklu Dönemi seramiklerinde kabartma dekoru birkaç istisna haricinde genel olarak alçak kabartma şeklinde çalışılmıştır. Yalnızca büyük küplerde görülen bazı insan ve hayvan figürlerinin kıyasla daha yüksek olarak kullanıldığı görülür.

Kabartma dekorlu seramiklerde, Anadolu Selçuklu Dönemi'nin diğer bezeme tekniklerinde görülen pek çok motif ve kompozisyon şemasıyla karşılaşmak mümkündür. Süslemelerde bitkisel, geometrik ve sembolik karakterdeki motifler, figür ve yazı unsurları tek tek veya kompozisyon şemaları içerisinde uygulanmıştır.

Uygulanan kabartma tekniğine göre süsleme karakteri değişkenlik göstermektedir. Dekorlu kalıp uygulamasının diğer kabartma tekniklerine nazaran istenen her tür motifin ayrıntılı olarak işlenebilmesine daha iyi olanaklar sağladığı söylenebilir. Kalıpla üretilen kaplarda bezemeler genel olarak zarif, girift ve detaylı

<sup>76</sup> Kürevi-konik kaplar hakkında bkz. Erkan SÖNMEZ, **Konya Karatay Müzesi'nde bulunan Kürevi Konik Kaplar**, 9-88; Gül TUNÇEL, **Anadolu'da Türk Devri Prese Süslemeli Sırsız Seramikler**, 285-322, “Anadolu'dan Kürevi Konik Kap Örnekleri”, 1057-1064, “Türk Sanatında Kuş Gövdesi Formunda Seramik Kaplar ve Fonksiyonları Üzerine”, 411-419; Sevinç GÖK GÜRHAN, **Akşehir Taş Medrese Müzesi'ndeki Türk Dönemi Seramikleri**, 212-231; Muharrem ÇEKEN, “Kubad Abad Kazısında Bulunan Bir Grup Kürevi Konik Kap”, 354-356; Azize YENER, “Antalya Kaleiçi'nde Bulunmuş Kürevi-Konik Kaplar”, 17-20.

<sup>77</sup> Gül TUNÇEL, “Türk Sanatında Kuş Gövdesi Formunda Seramik Kaplar ve Fonksiyonları Üzerine”, 415.

işlenmiştir. Elle kabartma kontur şekillendirme yöntemiyle veya çamur sıkma aracı ile yapılan bezemelerin aynı ölçüde detaylı olmamasının yanında bu tekniklerin motif repertuarının da oldukça kısıtlı olduğu görülür.

Bezemeleler forma ve fonksiyona bağlı olarak kapların farklı bölgelerinde farklı yoğunluklarda görülebilmektedir. Matara biçimli kaplarda bezeme kompozisyonları gövdenin dairesel formuna uygun olarak, merkezde bir madalyon ve onu çevreleyen frizler şeklinde düzenlenmiştir (Bkz. Resim 2.14, 3.17, 3.31-3.33). Ön ve arka yüzler çoğunlukla aynı form ve süsleme kompozisyonuna sahiptir. Testi formlarında bezemeler genellikle gövdenin üst bölümünde olmakla birlikte bazılarında alt bölüm de süslemeye dâhil edilmiştir. Büyük küplerin oval gövde alt kısımlarının toprağa gömülmesinden dolayı bu kısımlarda süslemeye yer verilmemiş olduğunu görüyoruz (Bkz. Resim 3.5, 3.45, 3.46, 3.50). Benzer şekilde kürevi-konik kapların sivri dip kısımları da çoğunlukla bezemesizdir. Büyük küpler haricindeki kap türlerinde kulp yüzeyinde süslemeye pek rastlamıyoruz. Büyük küplerde boyun çevresi ve kulplar süslemenin en yoğun görüldüğü kısımlardır. Boyun kısımları çift cidarlı olarak imal edilen ve kimi örneklerde oyma, kalıp, barbutin, ajur ve kazıma tekniklerinden birkaçının bir arada uygulandığı oldukça yüksek dekorları ile büyük küpler, Selçuklu Dönemi'nin en yoğun kabartma bezemeli seramikleridir.<sup>78</sup>

Perdahlı seramikler için cidar kalınlığı 1 cm'nin üzerinde olan kapların süslemeleri "baskı bezek" denilen, silindir veya damga mühürlerle oluşturulan bantlar şeklindedir (Bkz. Resim 3.5, 3.14, 3.28). Gövde çevresinde yatay ve kulplar

<sup>78</sup> Kabartma teknikli seramiklerde bezeme özellikleri için bkz. V. B. DEMİRSAR ARLI – Ş. KAYA, "İznik Çini Fırınları Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan Pişmiş Toprak Kalıp Parçalarının Değerlendirilmesi", 35-51; Sema BİLİCİ, "Sırlı Seramik Sanatı", 520-523; Lale BULUT, "Kabartma Desenli Samsat Ortaçağ Seramikleri", 1-18, "Anadolu Selçuklu Sanatında Maske Şeklinde İnsan Başı Tasvirleri ve İkonografik Kaynağı Üzerine Düşünceler", 21-41, "Samsat Kazısı Buluntuları", 173-197; Muharrem ÇEKEN, "Kubadabad Sarayı Kazısı Selçuklu Seramikleri", 111-119, "Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları, Atölyeleri ve Seramikleri", 245-261, "Kubadabad Kazısında Bulunan Bir Grup Kürevi Konik Kap" 345-363; Sevinç GÖK GÜRHAN, "Akşehir Kurtarma Kazısı Buluntuları", 157-169. "Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda Bulunan Baskı Desenli, Kuşlu Testiler", 206-216; Beyhan KARAMAĞARALI, "Ahlat Seramik Ekolü", 391-462; B. KARAMAĞARALI - T. YAZAR, "Ani Kazısı Buluntuları", 123-131; Nakış KARAMAĞARALI, "Ahlat Sırlı Seramikleri", 135-153; Gönül ÖNEY, "Selçuklu Figür Dünyası", 401-418; Nurşen ÖZKUL FINDIK, "Kalıp Baskı-Oyma Tekniğinde Bezemeli Sırlı Seramik Üretimi", 61-75; Gerald REITLINGER, "Unglazed Relief Pottery from Northern Mesopotamia", 11-22; Gül TUNÇEL, "Matara Biçimli Sırsız Kaplara Anadolu'dan 12-13. Yüzyıla Ait Örnekler", 633-648, "İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki Testiler", 545-553, "Anadolu'daki Barbutin Dekorlu Küpler", 283-309, "Sırsız Seramik Sanatı" 525-531.

üzerinde dikey olmak üzere tek sıra şeritler halinde uygulanmıştır. Bazı örneklerde baskı bezeklerin zeminine astar sürülmeyip renk karşıtlığı yaratılarak motifler vurgulanmıştır.<sup>79</sup>

### 3.2.3.1. Bitkisel Unsurlar

Kabartmalı kompozisyonlarda sık görülen kıvrım dal, yapraklar ve rumi, çoğu zaman figürlü ve yazılı tasarımlara bitkisel zemin oluşturacak şekilde, dolgu motifi olarak değerlendirilmiştir (Bkz. Resim 3.16, 3.17, 3.26, 3.27, 3.36, 3.37).

Kompozisyon içerisinde ve sapların etrafında serbest biçimde yerleştirilen, bazen de rumi üslubunda olduğu gibi aynı sapın üzerinde sıralanan kıvrımlı yapraklar çoğu zaman üsluplaşmış olarak karşımıza çıkmaktadır (Bkz. Resim 3.16, 3.17). Anadolu örnekleri için, incelediğimiz kompozisyonlar rumi üslubu gibi kuralları belirgin ve olgunluğa erişmiş bir üslubu henüz yansıtmıyor olsa da, kıvrımlı sivri uçlu yapraklar bazı örneklerde rumi motifine benzer şekillerde işlenmiştir (Resim 3.16).



**Resim 3.16:** Sürahi süsleme detayı, 11-12. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, İstanbul

<sup>79</sup> Lale BULUT, “Kabartma Desenli Samsat Ortaçağ Seramikleri”, 1-18, “Samsat Kazısı Buluntuları”, 173-197; T. DEĞİRMENCİ - T. YAZAR, “Ani Kazılarında Ele Geçen Baskı Teknikli Sırsız Seramikler”, 151-156; B. KARAMAĞARALI – T. YAZAR, “Ani Kazısı Buluntuları”, 123-131.

Süslemelerde yer alan kimi motifleri bitkisel veya geometrik olarak tanımlamak zordur. Teşhis edilebilen bitkisel motifler olarak hayat ağacı, palmiye ağacı, stilize rozet çiçekler, palmet, gülbezek, dört yapraklı yonca, başak, lale, haşhaş ve nar meyvesini söyleyebiliriz. Büyük küplerde yer alan hayat ağaçları, dikey bir gövdenin iki yanındaki simetrik dalları ile palmiyeye benzemektedirler (Bkz. Resim 3.18, 3.49). Ahlat'ta bulunan bir kürevi konik kap üzerindeki kabartma motifler, Ahlat'ta bol yetişen karadut meyvesinin benzeri olarak ifade edilmektedir.<sup>80</sup>



**Resim 3.17:** Matara süsleme detayı, 12-13. yüzyıl, Haluk Perk Koleksiyonu

Sırlı örneklerde yer alan stilize çiçekler bazen yıldız benzer biçimde işlenen motiflerdir. Kâse, çanak, sürahi ve derin kap formları üzerinde kabara şeklinde belirli aralıklarla yerleştirilmiş olarak görülürler (Bkz. Resim 3.54, 3.55).



**Resim 3.18:** Küp süsleme detayı, 12-13. yüzyıl, TIEM, İstanbul

<sup>80</sup> Beyhan KARAMAĞARALI, "Ahlat'ta Bulunan bir Çini Fırını", 71.

### 3.2.3.2. Geometrik Unsurlar

Rozetler, beş-altı-sekiz kollu yıldız, hilal, balık, kalp, ok ucu motifi, üçgen, dörtgen ve geometrik geçme motifleri süsleme kompozisyonlarında bitkisel motiflerle bir arada, yazılı ve figürlü konuları destekleyici motifler olarak yer almaktadırlar. Dolgu motifi olarak daireler, iç içe halkalar, damla, elips, balık pulu motifi ve irili ufaklı badem biçimli ve dairevi kabarıklar kullanılmıştır. Bordürlerde iki veya üç hatlı saç örgüsü, zencerek, zikzak, geometrik geçmeler ve inci dizileri tercih edilmiştir (Bkz. Resim 2.14, 3.19, 3.20, 3.31).



**Resim 3.19:** Sürahi süsleme detayı, 12-13. yüzyıl, Çinili Köşk Müzesi, İstanbul



**Resim 3.20:** Sürahi süsleme detayı, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul

### 3.2.3.3. Sembolik Unsurlar

Kompozisyonlarda yer alan figürlerin ellerinde tuttıkları asa, yılan, kadeh, nar veya haşhaş meyvesi gibi simgesel nesnelere bazı figürlerin başları üzerindeki taşlar ve başlarını çevreleyen haleler, göze çarpan sembolik unsurlar arasında yer almaktadır. Asa hükümdarlığı ve kudreti; kadeh, nar ve haşhaş ise bereket ve ebedi hayatı simgeleyen sembollerdir. Yılan Anadolu'da hem pozitif hem de negatif anlamlar yüklenen bir sembol olmuştur; bereket, su, şifa, yer altı ve karanlık sembolü olarak da bilinmektedir.

Tavus, kartal ve aslan Anadolu'da tek tanrılı dinlerin varlık göstermesinden önce totem sayılan, kutsal ve de tılsımlı olduklarına inanılan hayvanlardır. Tavus kabartmalarında en çok yer verilen figürlerden biridir (Bkz. Resim 3.10, 3.16, 3.17, 3.26,

3.33, 3.37). Cenneti, güzelliği, ölümsüzlük ve özgüveni simgeler. Kartal; aydınlık, kudret, talih ve bilgeliğe işaret eden, ayrıca koruyucu ruh olduğuna inanılan bir figürdür. Aslan aydınlık, güneş, kudret, cesaret, zafer ve ihtişamı sembolize eder.<sup>81</sup> Orta Asya şaman inançlarına göre aslan hayat ağacının muhafızı ve şamana gökyüzü ve yeraltı seyahatlerinde eşlik eden, yardımcı olan kutsal ruhtur. Ayrıca hükümdarı ve tahtı koruduğuna inanılır.<sup>82</sup>

Aslan ve kartal çoğu zaman hayat ağacı ile aynı kompozisyonlarda yer alır. Varlığın kaynağını ve ebedi hayatı simgeleyen hayat ağacı, bazı örneklerde aslan figürlerinden yükselir (Bkz. Resim 3.18, 3.49). Orta Asya ve Sibiryta mitolojisinde insan kökeninin ağaçtan geldiği inancına işaret eden sayısız efsane vardır. Bunlar ışığın ve ağacın evliliğinden doğan efsanevi hükümdarlar, ağaçtan doğan çocuk ya da ağaç kızı inanışlarına dayanan hikâyelerdir. Altay inancına göre, insan ruhları dünyaya gelmeden önce göktedir veya minik kuşlar olarak kozmik ağacın göğe uzanan dallarına tünemektedirler.<sup>83</sup> Bir kazıyıcı üzerinde yer alan ve hayat ağacı olduğu düşünülen motif, iki yanında muhafız misali ayakta duran simetrik pozlu kartal motifleri ile simgesel bir bütünlük içerisindedir (Bkz. Resim 3.44).

Ejder, harpi, sfenks ve grifon, Anadolu Selçuklu Dönemi sanatında koruyucu olduklarına inanılarak yer verilen mitolojik doğaüstü yaratıklardır. Ejder yaygın olarak imparatorluk, ahenk, düzen, bereket ve şifayı simgeleyen tılsımlı bir figürdür. Eski Orta Asya inanışına göre gök kubbenin idaresi ve ahengi bir ejderha çiftine bağlıdır ve yıldızların senelik dönüşünü biri erkek biri dişi olan bu çift ayarlar.<sup>84</sup> Ejderler kabartmalarda çift olarak veya daha fazla sayıda ve çoğu zaman istiflenmiş veya düğümlenmiş halde yer almaktadırlar.

“Davud’un Yıldızı” veya “Davud’un Kalkanı” olarak da anılan Mührü Süleyman (Bkz. Resim 3.20), sekiz köşeli yıldız ve hilal (Bkz. Resim 3.25) Anadolu Selçuklu sanatında yaygın olarak kullanılan kudret sembolleridir. Hilal doğumu ve yeniden doğuşu simgeleyen tanrısal bir semboldür.

<sup>81</sup> Anadolu Türk dönemi sanatında aslan figürü hakkında bkz. Yaşar ÇORUHLU, **Türk Sanatı’nda Hayvan Sembolizmi**, 113-139; Akın TUNCER, **Anadolu Türk Dönemi Sanatında Aslan Figürü**, 110-155.

<sup>82</sup> Bkz. (55), ÖNEY, 37-46.

<sup>83</sup> J. Paul ROUX, **Orta Asya’da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar**, 342-364.

<sup>84</sup> Gönül ÖNEY, “Selçuklu Figür Dünyası”, 411-413.

### 3.2.3.4. Figür Kullanımı

Figür kullanımının her dönemde yaygın olduğu Anadolu seramiklerinde figürleri şekillendiren kaynaklar av, doğa olayları, savaş, büyü, inançlar, ayinler ve hükümdarlık konuları olmuştur.<sup>85</sup>

İnsan figürleri gerçekçilikten çok uzak, stilize ve bazı figürler için cinsiyet ayırt edilemeyecek ölçüde yalın hatlarla işlenmiştir (Bkz. Resim 3.6, 3.12, 3.14, 3.15, 3.18, 3.21-3.25, 3.28, 3.47-3.49).



**Resim 3.21-3.24:** Büyük küplerde yer alan çeşitli insan portreleri, 11-13. yüzyıl; sırasıyla İstanbul TIEM, İstanbul Çinili Köşk Müzesi, Cizre Kalesi Kazı Buluntusu, Elazığ Müzesi

Kadın portreleri için iri badem veya çekik gözler, kalın kaşlar, dolgun yanaklar ve minik ağız karakteristik özelliklerdir. Bazen alın üzerinden ikiye ayrılarak yanlara indirilmiş örgülü veya düz saçlar, bazen de üçgen biçiminde sarkan perçemler görülür. Saraylı kadınlar başları üzerinde taç, boyunlarında inci dizisi, damla motifleri veya üçgen sallantılardan oluşan gerdanlıkları ile tasvir edilmiştir.

Erkekler iri gözlü, kalın kaşlı, uzun burunlu, bazen uzun bıyıklı, sivri sakallı, kaftanlı, örgülü uzun saçlıdır ve bazen ellerinde kılıç, yılan, asa, kadeh gibi sembolik nesnelere tutarlar. Figürler bağdaş kurmuş, ayakta, diz çökmüş veya sandalye benzeri bir nesne üzerinde oturur vaziyettedirler. Bir örnekte hilal içerisinde

<sup>85</sup> Anadolu Selçuklu seramiklerinde figür kullanımı hakkında bkz. Gönül ÖNEY, “Bir Grup Selçuklu Seramiğinde İnsan Tasviri”, 86-105, “Selçuklu Figür Dünyası”, 401-418, “Büyük Selçuklu Seramik Sanatında Resim Programı ve Gelişen Figür Üslubu”, 61-82; Sitare TURAN BAKIR, “Osmanlı Hayvan Figürlü Seramikleri”, 70-78.

bir insan figürü bağdaş kurmuş halde oturmakta ve iki eliyle hilalin iki ucunu tutmaktadır (Resim 3.25).



**Resim 3.25:** Büyük bir küptün boyun bölümünden süsleme detayı, 12-13. yüzyıl, Elazığ Müzesi

İnsan figürleri bazen kabara şeklinde applike birimler olarak görülür. Bunlar, saç ve yüz çizgilerinin çok yalın olarak belirtildiği insan yüzü biçimli masklar ve bağdaş kurmuş insan figürü şeklinde olabilmektedir (Bkz. Resim 3.12, 3.46).

Soylu insan şeması oluşturan figürler bağdaş kurarak oturan veya ayakta tasvir edilen kaftanlı, uzun saçları ve dilimli taçları olan, bazen başlarının etrafı hale ile çevrili ve ellerinde kadeh, nar veya haşhaş dalı gibi ebedi hayat sembolleri taşıyan tiplerdir (Resim 3.25).

Hayvan figürleri işleniş bakımından “Avrasya Hayvan Üslubu” dediğimiz stile yakınlık gösterirler. Hayvan üslubunda ana tema, birbiriyle boğuşmakta olan iki hayvan veya fantastik unsurdur. Figürler aşırı stilizasyon, geometrikleştirme veya deformasyon ile gerçekçilikten uzaklaşarak tamamen dekoratif değer kazanmaktadırlar. Bu üslubun Orta Asya kökenli olduğu ve kavimler göçü ile geniş



bir coğrafyaya yayıldığı kanısı yaygındır.<sup>86</sup> Anadolu Selçuklu Dönemi kabartmalı seramiklerinde boğuşma sahneleri pek görülmesine de figürler hayvan üslubunu yansıtan karakterde tamamen dekoratif, hareketli, sembolik ve stilize olarak görülmektedir.



**Resim 3.26:** Maşrapa süsleme detayı: Kuş (Tavus) figürü, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul



**Resim 3.27:** Maşrapa süsleme detayı: Ceylan/geyik figürleri, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul

Hayvan figürleri kuş, aslan, balık, köpek, bazen bitkisel bir zemin üzerinde peş peşe koşar vaziyette dağ keçileri, büyükbaş hayvanlar, ceylan, geyik, tavşan vs. olarak görülmektedir. Figürlerin pek çoğu aşırı stilizasyona maruz kalmıştır ve bu nedenle kimi zaman hayvan cinsleri kesin olarak söylenememektedir. Aslan portreleri olarak bahsi geçen figürler büyük küplerde sıklıkla mask şeklinde yer alır ve çoğu yelesizdir (Bkz. Resim 3.15, 3.18, 3.25, 3.47, 3.49). Kuş figürleri çoğu zaman madalyonlar içerisinde son derece yalın hatlarla belirtilmişlerdir. Güvercin, kartal, kaz, kuğu, ördek görünümüne yakın hatlarda ve bazen de tavus misali uzun kuyruklu olarak görülürler (Bkz. Resim 3.10, 3.16, 3.17, 3.26, 3.31, 3.33, 3.37, 3.44, 3.48). Ahlat buluntuları arasında yer alan beyaz sırlı, lüster süslemeli bir kuş figürünü alışılmışın dışında bir poz sergilemektedir. Muhtemelen bir kabın kapağının sapı veya bir kaba

<sup>86</sup> Selçuk MÜLAYİM, “Kuzeyde Geyik Kültü ve Hayvan Üslubu’nun Doğuşu”, 164.

ait süsleme elemanı olan uzun boyunlu kuş figürü, başını arkaya çevirmiş olarak, gagası ile kanatlarını temizler halde betimlenmiştir.<sup>87</sup>

Fantastik figürler olarak ejder, sfenks, grifon ve harpi görülmektedir.<sup>88</sup> Selçuklu Dönemi seramiklerinde ejderler genellikle büyük küplerde ajurlu olarak yer alırlar. Bazı örneklerde çok sayıda ejder gövdesinin düğümlenerek geçme oluşturacak şekilde istiflendiği görülür. Akşehir Taş Medrese Müzesi'ndeki bir testide başı olmayan ve gövdesi üzerinde rumiye benzeyen bir kanat taşıyan, uzun kuyruklu bir hayvan motifi görülür.<sup>89</sup> Bu tarz bitkisel formlu kanatlar genellikle sfenks veya grifonlara ait olmaktadır.



**Resim 3.28:** Perdahlı küp süsleme detayı: İnsan, geyik ve köpek figürleri, 11-13. yüzyıl, Kars Müzesi

Perdahlı seramiklerin bezemelerinde figürler sadece dış hatları ile ayrıntısız ve iki boyutlu olarak çizgisel bir üslupta betimlenmişlerdir (Resim 3.14, 3.28). İnsan, kuş, geyik, at, aslan, köpek, boğa, keçi gibi figürlerin yer aldığı kabartma bezemeler üslup bakımından diğer kabartmalı gruplardan ayrılmaktadır. İnsan figürlerinde yüz ve giysilerde kimlik veya cinsiyet belirten ayırt edici detaylar bulunmaması ile birlikte kimi figürler eteklidir. Bazı sahnelerde yan yana figürler ellerini havada birleştirmiş veya elleri bellerinde olarak görülmektedir. Üçgen vücutlu insan figürleri cepheden, hayvan figürleri ise profilden betimlenmiştir. Atlar binicileri ile tasvir

<sup>87</sup> Beyhan KARAMAĞARALI, "Ahlat Seramik Ekolü", 396; Nakış KARAMAĞARALI, **Ahlat Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramikler**, Katalog no: 104.

<sup>88</sup> Fantastik figürler için bkz. Sitare TURAN, "Osmanlı Hayvan Figürlü Seramikleri" 70-78; Gönül ÖNEY, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Figürlü Taş Kabartma ve Heykel", 31-57.

<sup>89</sup> Bkz. (64), GÜRHAN, 193, 194.

edilmişlerdir. Perdahlı seramiklerdeki geyik figürlerinin karakteristik özelliği arkaya doğru uzayıp içe doğru kıvrılan uzun boynuzlardır.<sup>90</sup>

### 3.2.3.5. Yazı Kullanımı

Yazı veya yazı taklidi unsurlar İslam sanatının en popüler süsleme öğelerindedir. İslam seramiklerinde testi, matara, kürevi-konik kap, pipo ve kâseler üzerinde; nesih, kufi ve sülüs yazılar veya bu stillerdeki harflerden oluşan yazı taklidi süslemelere çok sık rastlanır. Yazılar bitkisel zemin üzerinde, geometrik motifler ve figürler ile bir arada görülebilmektedir (Bkz. Resim 3.27, 3.29, 3.30, 3.32, 3.35, 3.36, 3.38).<sup>91</sup>



**Resim 3.29:** Sürahi süsleme detayı, 11-12. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, İstanbul



**Resim 3.30:** Testi süsleme detayı, 11-13. yüzyıl, Rezan Has Müzesi, İstanbul

Sırsız kaplarda tamamen dekoratif olarak ve genellikle iri harflerin aynı hat üzerinde sıralanması ya da istiflenmesi ile yapılan yazı taklidi süsleme örneği boldur. Bunların çoğu okunamamakta veya belirli bir anlam çıkarılamamaktadır. Yazı etkisi uyandıran harf taklidi motifler bazen aynı friz üzerinde tekrarlanır. Bazı harfler bitkisel veya geometrik öğelerle birlikte istiflenerek ana kompozisyona eklenmektedir.

<sup>90</sup> T. DEĞİRMENCİ - T. YAZAR, “Ani Kazılarında Ele Geçen Baskı Teknikli Sırsız Seramikler”, 151-156; B. KARAMAĞARALI - T. YAZAR, “Ani Kazısı Buluntuları”, 123-131.

<sup>91</sup> Sevinç GÖK GÜRHAN, “Akşehir Kurtarma Kazısı Buluntuları”, 157-169; Beyhan YÖRÜKAN KARAMAĞARALI, “Ahlat Seramik Ekolü”, Gül TUNÇEL, “Matara Biçimli Sırsız Kaplara Anadolu’dan 12-13. Yüzyıla Ait Örnekler”, 633-648, “İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi’ndeki Testiler”, 545-553, “Sırsız Seramik Sanatı” 525-531.

Okunabilen yazılar genel olarak iyi temennilerde bulunan ifadeler sunmakta ancak üretici ismi, üretim zamanı veya yeri bildiren kesin verilere henüz ulaşılammıştır. Adana Müzesi'ndeki bir testi üzerinde “amel” (iş) veya “ameli” (iş) şeklinde okunabilen ve her iki okunuşa göre burada bir usta veya atölye adının kayıtlı olabileceği anlaşılan bir yazı bulunmaktadır. Kelimenin devam bölümlerinin okunamıyor olması bu konuya açıklık kazandırmasa da söz konusu yazı, süregelen arkeolojik çalışmalar ile tarihsel veri edinilebilecek buluntuların varlığına işaret etmektedir.<sup>92</sup> Konya'da bulunan bir kürevi konik kap üzerinde tamamı okunamayan bir yazı hattı yer almakta ve okunabildiği kadarıyla “ameli” ibaresi anlaşılmaktadır.<sup>93</sup>

Sırsız kaplar üzerinde yer alan okunabilen yazılara örnekler:

“Dâme leke'l-izzu” (İzzetin, şerefın devam etsin.), “El-Hâlid” (kalıcı, ebedi), “Ve lehu'l-birru” (İyilik, hayırlı şey onun içindir.), “Şâhibetu's-sa'adet” (saadet sahibi), “Li şâhibeti'n-ni'me ve'r-rif'a ve'l-bekâ” (nimet, yücelik ve kalıcılık, sahibi için), “Şâhibu'l-esinneti” (mızrakların sahibi), “E'âne'llâhu” (Allah yardımcısı olsun.), “El-mulku lillâh el-'izzetu li'llâh” (Mülk Allah'ındır, izzet Allah'ındır.), “El-'Umru's-sâlîm” (sağlıklı ömür), “Ba'de'l-firâr ğalebeke'l kavlu hattâ usira ve ruffile li'izzike ledâ menba'i'l-Huseyn. Mâ dâme leke'l-'izzu ve lehu'l-bekâ, faşbir 'alâ ye'sı'l-firâki 'asâke tahzâ bi'l-vişâli” (Kaçtıktan sonra senin isteğın üzerine Hüseyin pınarı yakınında esir edildi ve senin yüceliğine boyun eğdi. Senin için izzet, onun için de kalıcılık devam ettiğı sürece, ayrılığın ümitsizliğine karşı sabret belki kavuşursun.).<sup>94</sup>

<sup>92</sup> Bkz. (58), TUNÇEL, 21-24.

<sup>93</sup> Osman UYSAL, “Konya'daki İnşaat Hafriyatlarında Ele Geçen Sırsız Selçuklu Seramikleri”, 716.

<sup>94</sup> Bkz. (58), TUNÇEL, 20, 47, 50, 117, 134, 137, 154, 167, 176, 256.

### 3.2.4. Müze ve Özel Koleksiyonlardan Örnekler

İstanbul TİEM koleksiyonunda yer alan sırsız matara açık bej renkli, dairesel formlu ve çift kulpludur (Resim 3.31). Ağız kısmı kırıktır. Bezemede merkezdeki madalyon içerisinde sırt sırta vermiş bir çift kuş figürü ince bir zencerek hattı ile çevrelenmiştir. Merkez dairesini kuşatan frizde iki farklı geometrik geçmeli motif birbirini tekrar etmektedir. Yan yüzeyler boyun çevresinden itibaren sık aralıklarla yıldız benzeri çiçek motifleri ile kaplıdır.



**Resim 3.31:** Matara, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul

Yazı desenli bir matara örneği Adıyaman Müzesi'nde yer almaktadır (Resim 3.32). Samsat kazı buluntusu olan eser girift ve zarif bezemesi, ince zencerek bordürleri ile çevrelenmiş nesih yazı kuşağı ile dikkati çeker. Arapça yazı kuşağı, “Sürekli şeref, kuvvet, üstünlük kuşatan talih, bol rızık benim sahibim için olsun, e abduallah” sözlerini içermektedir.<sup>95</sup> Yazının zemini soyut bitkisel kıvrım dal motifleri ile dolgulanmıştır. Eserin her iki yüzünde aynı süsleme şeması uygulanmıştır.

<sup>95</sup> Lale BULUT, “Kabartma Desenli Samsat Ortaçağ Seramikleri”, 6.



**Resim 3.32:** Matara, 11-13. yüzyıl, Adıyaman Müzesi

Matara biçimli kaplara figürlü bir örnek Haluk Perk Koleksiyonu'nda yer almaktadır (Resim 3.33). Küresel gövdeli ve çift kulpludur. Ağız ve boyun kısımları tamamen kırıldığından formları belirsizdir. Bezemde merkezdeki madalyonda tavus izlenimi veren bir figür yer alır. Figürün, uçları kıvrılarak sonlanan dallardan oluşan kuyruğu madalyonun zeminine yayılmaktadır. Madalyonu çevreleyen friz tamamen kıvrım dal ve yaprak motiflerinden oluşan bir kompozisyona sahiptir. En dış hatta üç dallı bir zencerek bordürü gövdeyi çevrelemektedir.



**Resim 3.33:** Matara, 12-13. yüzyıl, Haluk Perk Koleksiyonu

Haluk Perk Koleksiyonu'ndan bir kandil örneği, birbirine yakın aralıklı paralel çizgilerden ibaret bir süslemeye sahiptir (Resim 3.34).



**Resim 3.34:** Kandil, 13. yüzyıl, Haluk Perk Koleksiyonu

İstanbul TİEM'e Diyarbakır'dan kazandırılan çok sayıda eser bulunmaktadır. Bunların arasında hayvan başı biçiminde bir emziğe sahip bir kap yer almaktadır. (Resim 3.35). Boyun ve ağız kısımları eksik olan kabın boğa başı biçiminde şekillendirilen emzik kısmı ile simetrik pozisyonda yer alan kırık bölüm, burada önceden ikinci bir emzik bulunduğu izlenimi vermektedir.<sup>96</sup> Gövdenin alt ve üst kısımlarında yazı kuşakları yer almaktadır. Yazı kuşaklarını bölen madalyonlar içerisine kuş figürü ve penç benzeri motifler işlenmiştir.



**Resim 3.35:** Emzikli Kap, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul

<sup>96</sup> Bkz. (58), TUNÇEL, 364, 375.

İstanbul TIEM’de yer alan bir maşrapa örneğinde, ceylan olduğu düşünülen figürler art arda koşar vaziyette gövde çevresinde sıralanmıştır (Resim 3.36). Figürlerin zemini kıvrım dal ve yaprak motifleri ile dolgulanmıştır. Figürlü bölümün hemen üstünde bir yazı frizi gövdeyi çevrelemektedir.



**Resim 3.36:** Maşrapa, 12-13. yüzyıl, TIEM, İstanbul

Nilgün Şensoy koleksiyonunda yer alan bir sürahi örneğinde gövde etrafı madalyonlar içerisindeki tavus kuşları ile çevrelenmiştir. Figürlerin zemini rumi benzeri kıvrımlı dal ve yapraklarla bezelidir (Resim 3.37).



**Resim 3.37:** Sürahi, 11-12. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, İstanbul

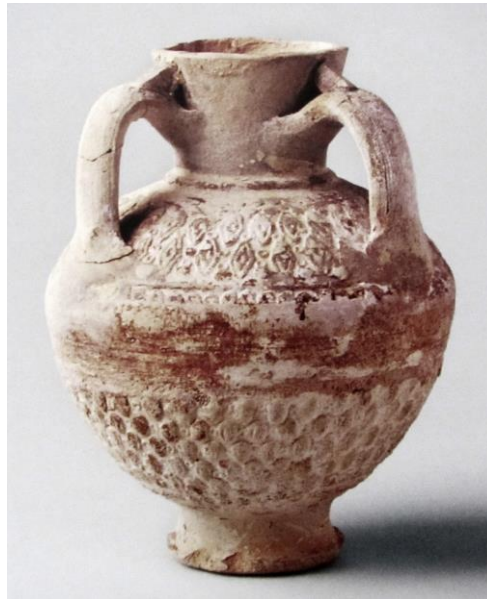


Aynı koleksiyonda yer alan başka bir sürahi örneğinde ise gövde etrafı tamamen Arap harflerinden oluşan yazı frizleri ile süslenmiştir (Resim 3.38).



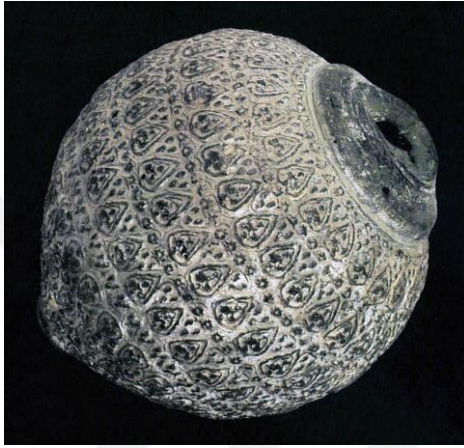
**Resim 3.38:** Sürahi, 11-12. yüzyıl, Nilgün Şensoy Koleksiyonu, İstanbul

Rezan Has Müzesi'nde yer alan üç kulplu testi örneğinde hem gövde üst bölümünde hem de alt bölümde süslemeye yer verilmiş olduğunu görüyoruz. Birbirini tekrar eden geometrik birimler gövdeyi çevrelemektedir (Resim 3.39).



**Resim 3.39:** Üç Kulplu Testi, 11-13. yüzyıl, Rezan Has Müzesi, İstanbul

Kürevi konik kaplar için bezemeler genellikle çeşitli şekil ve ebatlardaki kabaraların dizilimiyle yapılan düzenlemelerden oluşmaktadır. Boyun ve ağız kısmı eksik olan ilk örnekte gövdenin bütün yüzeyinin üçgen, damla ve yıldız benzeri çiçek motifleriyle kaplanmış olduğu görülmektedir (Resim 3.40). İkinci örnekte ise farklı irilikteki damla sıraları kabı çevrelemektedir (Resim 3.41).



**Resim 3.40:** Kürevi Konik Kap, 12-13. yüzyıl, Özlem Perk Koleksiyonu



**Resim 3.41:** Kürevi Konik Kap, 12-13. yüzyıl, TIEM, İstanbul

Çinili Köşk Müzesi'nde yer alan güvercin figürinin boyun etrafı çift sıra olarak dizilen küresel kabaralar ile süslenmiştir (Resim 3.42). Bu eserin bir benzeri olan diğer figürin İstanbul TIEM Koleksiyonu'ndadır (Resim 3.43).



**Resim 3.42:** Güvercin Figürini, 12-14. yüzyıl Çinili Köşk Müzesi, İstanbul



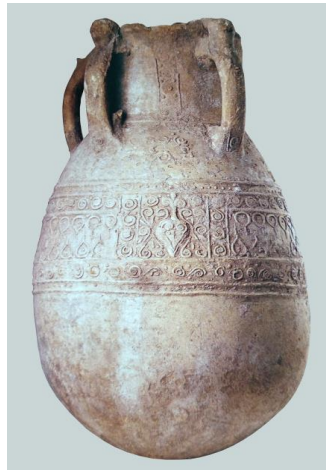
**Resim 3.43:** Güvercin Figürini, 12-14. yüzyıl, TIEM, İstanbul

Bursa TİEM’de bulunan bir kazıyıcı<sup>97</sup> örneği, müze envanterine *Tuğla* olarak kayıtlıdır (Resim 3.44). Üçgen formlu ve kırmızı hamurludur. Benzer örneklere İran seramiklerinde çok sayıda rastlandığından eserin İran kökenli olduğu düşünülmektedir. Bezemede merkezde stilize hayat ağacı sembolü ile iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş, kartal olması muhtemel, stilize kuş figürleri yer alır.<sup>98</sup>



**Resim 3.44:** Kazıyıcı, 12-13. yüzyıl, TİEM, Bursa

Anadolu Selçuklu Dönemi’nin en gösterişli ve yüksek dekorlu seramikleri büyük küplerdir. TİEM’de bütün halde yer alan küp örneği dört kulplu, dibe doğru şişkin oval gövdeli ve yuvarlak diplidir (Resim 3.45). Gövdenin üst bölümü ve kulp araları, konturlarla ayrılmış alanlar içerisine düzenlenen spiral, damla ve benek motifleriyle süslenmiştir.



**Resim 3.45:** Küp, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul

<sup>97</sup> Kazıyıcı, hamamlarda kullanılan, cilt temizlemeye yarayan bir alettir.

<sup>98</sup> Aylin DÖNMEZ, **Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundaki Seramikler**, 25-27.

Başka bir küp örneğinde boyun kısmın bağdaş kurmuş insan, mask, damla ve daire içinde yıldız biçimli applike birimlerle süslenmiş olduğu görülmektedir. Gövdenin üstteki süsleme hattında art arda koşan dağ keçisi figürleri ile madalyonlar içerisinde kuş figürleri sıralanmıştır. Bütün gövde yüzeyi mask ve damla biçimli kabarıklar ile süslenmiştir (Resim 3.46).<sup>99</sup>



**Resim 3.46:** Küp, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul

TİEM’de Diyarbakır menşeli büyük küplere ait parçalar bulunmaktadır. Açık bej renkli büyük bir küpün ağız kısmı olan parçada stilize aslan başı ve insan yüzü biçiminde masklar yer almaktadır. İki insan figürü arasındaki bölümde ajurlu bezeme görülmektedir (Resim 3.47).



**Resim 3.47:** Büyük bir küpün boyun bölümü, 12-13. yüzyıl, TİEM, İstanbul

<sup>99</sup> Gül TUNÇEL, “Anadolu’daki Barbutin Dekorlu Küpler”, 290-292.

Başka bir küp parçasında iri gözlü, kalın kaşlı, uzun burunlu ve minik ağızlı insan yüzleri yan yana sıralanmıştır (Resim 3.48). Mask dizisinin altında, baklava dilimleri içerisinde kanatları iki yana açık kuş figürleri görülmektedir.



**Resim 3.48:** Küp Parçası, 12-13. yüzyıl, TIEM, İstanbul

Büyük bir küpün çift cidarlı boyun bölümü olan örnekte kulpları birbirine bağlayan dıştaki duvarın bütün yüzeyi dekoratif anlamda değerlendirilmiştir. Üst kısımda iri aslan başları ve insan yüzleri ön plandadır (Resim 3.49). İnsan yüzleri dolgun yanaklı, uzun burunlu, çekik badem gözlü, kalın kaşlıdır ve taca benzer başlıkları vardır. Alt kısımda, ayakta duran insan figürünün iki yanında aslan başlarından palmiye ağacına benzeyen hayat ağaçları yükselir. Çinili Köşk Müzesi koleksiyonunda boyun bölümü bu parça ile benzerlik gösteren bir küp bütün halde yer almaktadır (Resim 3.50).



**Resim 3.49:** Büyük bir küpün boyun bölümü, 12-13. yüzyıl, TIEM, İstanbul



**Resim 3.50:** Küp, 11-12. yüzyıl, Çinili Köşk Müzesi, İstanbul

Adıyaman Müzesi'nde bulunan halka kaideli ve yayvan gövdeli tabağın ağız kenarı dilimlidir. Tabağın iç yüzünde kıvrık dallardan oluşan bitkisel bir zemin üzerinde, ortada biriken sır nedeniyle türü anlaşılamayan, dört ayağı ve başı görülebilen, koşar vaziyette bir hayvan figürü yer alır (Resim 3.51).



**Resim 3.51:** Lacivert Sırlı Tabak, 12-13. yüzyıl, Adıyaman Müzesi

TİEM'de yer alan Büyük Selçuklu Dönemi'ne ait turkuaz sırlı, tek kulplu, uzun boyunlu bir ibriğin gövde ve boyun bölümü siyah akıtma sırla renklendirilmiş kabaralarla süslenmiştir (Resim 3.52).



**Resim 3.52:** Turkuaz Sırlı İbrik, 11-12. yüzyıl, TİEM, İstanbul

Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait kabartma desenli sırsız malzeme ile kıyasladığımızda sırlı ve günümüze bütün olarak gelebilmiş eser sayısının çok daha az olduğunu görüyoruz. Bununla birlikte hemen hemen her kazıda çok sayıda baskı ve kabartma desenli sırlı parçalar bulunmuştur (Resim 3.53-3.55).



**Resim 3.53:** Turkuaz Tek Renk Sırlı Kürevi-Konik Kap Parçaları, 11-14. yüzyıl, Akşehir Taş Medrese Müzesi, Konya



**Resim 3.54, 3.55:** Turkuaz Sırlı Parçalar, 11-14. yüzyıl, Akşehir Taş Medrese Müzesi, Konya

#### 4. YENİ TASARIM ve UYGULAMALAR

Bu bölüm, tez kapsamında üretilen eserlerin fotoğraf ve tanımları ile birlikte eserlerin süslemesinde uygulanan kabartma tekniklerinin aşamalar halinde anlatımını içermektedir. Süslemelerde dekorlu kalıp, parça ekleme, mühür ve kabartma kontur dekor teknikleri kullanılmıştır.

##### 4.1. Katalog No: 1



- Eserin adı** : Matara (Replika)  
**Ölçü** : Yükseklik: 26 cm, Boyun Çapı: 6 cm, Karın Çapı: 21 cm,  
Yan Yüz Eni: 8 cm.  
**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, sırsız; baskı tekniği.



**Tanım** : Eser, İstanbul TIEM koleksiyonunda yer alan 2256 no.lu sırsız mataranın belgeleme amaçlı üretilen bir replikasıdır (Bkz. Resim 3.31). Ortaçağ baskı teknikli seramiklerinin üretim ve dekor tekniği tekrar edilerek, aslına uygun olarak yeniden üretilmiştir. Selçuklu Dönemi'ne ait günümüze ulaşan dekorlu üretim kalıplarının pişmiş toprak oldukları görülmektedir. Dekorlu kalıp yapımı için, günümüz model ve kalıp üretim teknolojilerinde yaygın bir kullanıma sahip olan alçı tercih edilmiştir.

Aslına benzer olarak dekorlanan eserin gövde merkezinde madalyon içerisinde sırt sırta olarak betimlenen stilize bir çift kuş figürü ve bunu çevreleyen ince bir zencerek frizi yer almaktadır. Madalyonu kuşatan frizde ise iki farklı geometrik geçmeli motif birbirini tekrar etmektedir. Yan yüzeyler boyun çevresinden itibaren sık aralıklarla tekrar edilen yıldız benzeri çiçek motifleri ile süslenmiştir.

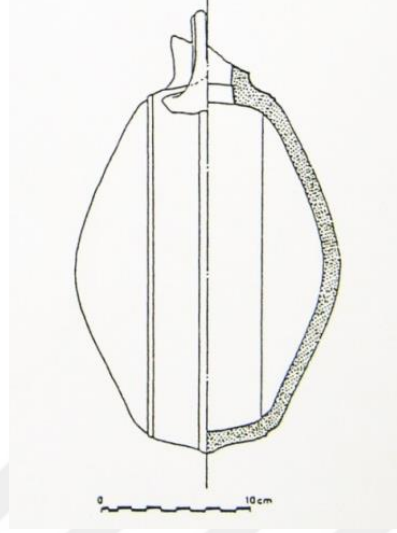
#### **Yapım Aşamaları:**



- TIEM koleksiyonunda bulunan sırsız matara, Env.no: 2256, İstanbul.<sup>100</sup>

<sup>100</sup> Orijinal eser fotoğraflarını TIEM'den temin eden Öğr. Gör. Gürcan MAVİLİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

- Mataranın teknik çizimi.<sup>101</sup>



Ölçüler: Yükseklik: 25,6 cm, Karın Çapı: 21,2 cm  
Boyun Çapı: 6 cm, Yan Yüz Eni: 8 cm

- Matara modelinin teknik çizim ve ölçüler doğrultusunda, seramik çamuru ile tornada şekillendirilmesi aşaması.



<sup>101</sup> Bkz. (57), TUNÇEL, Levha 77, Çizim 4.

- Kalıp alma işlemi.



- Mataranın deseni.



- Desenin kalıp içerisine iğnelenme yöntemiyle aktarılması işlemi. (Çalışmada kolaylık sağlaması için kalemin içerisine iğne yerleştirilmiştir.)



- Motiflerin izler üzerinden kazınması/oyulması aşaması.



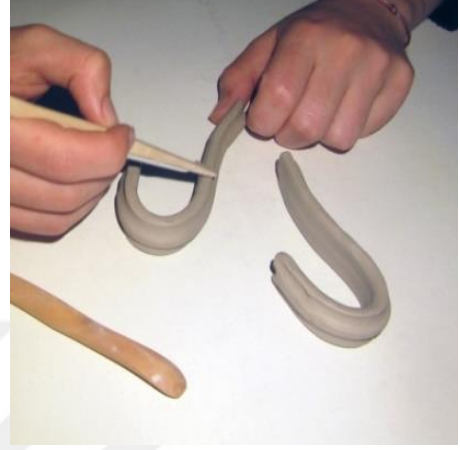
- Baskı işlemi aşamasında, kalıbın içerisine çamur levha bastırılarak kalıbın şeklini alması sağlanmıştır.



- Kalıptan çıkarılan gövde parçalarının hazırlanması ve iki yarım gövde parçasının birbirine eklenmesi işlemleri.



- Boyun ve kulpların şekillendirilme aşamaları.



- Hazırlanan parçaların gövdeye eklenmesi işlemi.



- Motiflerin zeminine orijinal eserde yer alan dokuya benzer şekilde, mühür ile doku çalışılması işlemi.



- Fırlama ve sonuç: Mataranın bisküvi pişirimi 1000 °C'de yapılmıştır.



#### 4.2. Katalog No: 2



**Eserin adı** : Kuşlu Matara.

**Ölçü** : Yükseklik: 17,5 cm. Çap: 14,5 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, turkuaz ve sarı sır; baskı tekniği.

**Tanım** : Bezemede rumi ile birlikte stilize kuş ve harpi figürleri kullanılmıştır. Gövde merkezinde sekiz kollu yıldız içerisinde yer alan madalyonda stilize bir kuş figürü ve gövdeyi çevreleyen simetrik bordürde harpi ve kuş figürleri yer almaktadır.



**Yapım Aşamaları** : Yeni ve özgün desen tasarımına sahip olan eser, İstanbul TIEM koleksiyonunda yer alan 2256 no.lu sırsız mataranın belgeleme amaçlı üretilen replikasının üretim ve dekor tekniği tekrar edilerek, dekorlu kalıp ile üretilmiştir. Dekorlu kalıp yöntemi ve matara üretim aşamaları 1 no.lu eserin *yapım aşamaları* bölümünde detaylı olarak ve bütün aşamaları gösteren fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, ilk etapta matara gövdesini oluşturacak model seramik çamuru ile tornada şekillendirilerek alçı kalıbı alınmıştır. Selçuklu stilinde tasarlanan özgün süsleme deseni kalıba aktarılmış ve kazıma/oyma yoluyla motifler kalıp içerisine negatif olarak işlenmiştir. Baskı işlemi aşamasında, kalıbın içerisine çamur levha bastırılarak kalıbın şeklinin alınması sağlanmıştır. Kalıptan çıkarılan iki yarım gövde parçası birbirine eklenerek matara gövdesi oluşturulmuştur. Sonraki aşamada gövdeye boyun ve kulplar ilave edilerek matara formu tamamlanmıştır. Bisküvi pişirimi 1000°C’de, sır pişirimi 1050°C’de yapılmıştır.

### 4.3. Katalog No: 3



**Eserin adı** : Kuşlu Matara.

**Ölçü** : Yükseklik: 17,5 cm. Çap: 14,5 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, turkuaz sır; baskı tekniği.

**Tanım** : Kuşlu Matara, 2 no.lu eser ile aynı dekorlu kalıp kullanılarak üretilmiştir. Bezemede rumi ile birlikte stilize kuş ve harpi figürleri kullanılmıştır. Gövde merkezinde sekiz kollu yıldız içerisinde yer alan madalyonda stilize bir kuş figürü ve gövdeyi çevreleyen simetrik bordürde harpi ve kuş figürleri yer almaktadır.

**Yapım Aşamaları** : Yeni ve özgün desen tasarımına sahip olan eser, İstanbul TIEM koleksiyonunda yer alan 2256 no.lu sırsız mataranın belgeleme amaçlı üretilen replikasının üretim ve dekor tekniği tekrar edilerek, dekorlu kalıp ile üretilmiştir. Dekorlu kalıp yöntemi ve matara üretim aşamaları 1 no.lu eserin *yapım aşamaları* bölümünde detaylı olarak ve bütün aşamaları gösteren fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, ilk etapta matara gövdesini oluşturacak model seramik çamuru ile tornada şekillendirilerek alçı kalıbı alınmıştır. Selçuklu stilinde tasarlanan özgün süsleme deseni kalıba aktarılmış ve kazıma/oyma yoluyla motifler kalıp içerisine negatif olarak işlenmiştir. Baskı işlemi aşamasında, kalıbın içerisine çamur levha bastırılarak kalıbın şeklinin alınması sağlanmıştır. Kalıptan çıkarılan iki yarım gövde parçası birbirine eklenerek matara gövdesi oluşturulmuştur. Sonraki aşamada gövdeye boyun ve kulplar ilave edilerek matara formu tamamlanmıştır. Bisküvi pişirimi 1000°C’de, sır pişirimi 1050°C’de yapılmıştır.

#### 4.4. Katalog No: 4



**Eserin adı** : Sfenksli Matara.

**Ölçü** : Yükseklik: 17,5 cm. Çap: 14,5 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, turkuaz sır; baskı tekniği.

**Tanım** : Bezemede rumi ile birlikte stilize sfenks, sentor, kuş ve ceylan figürleri kullanılmıştır. Merkezde rumi zemin üzerinde kanatlı bir sfenks ve onun sırtına konan uzun kuyruklu bir kuş figürü yer almaktadır. Simetrik çevre bordüründe yay çeken sfenksler ve koşan ceylanlar betimlenmiştir.

**Yapım Aşamaları** : Yeni ve özgün desen tasarımına sahip olan eser, İstanbul TIEM koleksiyonunda yer alan 2256 no.lu sırsız mataranın belgeleme amaçlı üretilen replikasının üretim ve dekor tekniği tekrar edilerek, dekorlu kalıp ile üretilmiştir. Dekorlu kalıp yöntemi ve matara üretim aşamaları 1 no.lu eserin *yapım aşamaları* bölümünde detaylı olarak ve bütün aşamaları gösteren fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, ilk etapta matara gövdesini oluşturacak model seramik çamuru ile tornada şekillendirilerek alçı kalıbı alınmıştır. Selçuklu stilinde tasarlanan özgün süsleme deseni kalıba aktarılmış ve kazıma/oyma yoluyla motifler kalıp içerisine negatif olarak işlenmiştir. Baskı işlemi aşamasında, kalıbın içerisine çamur levha bastırılarak kalıbın şeklinin alınması sağlanmıştır. Kalıptan çıkarılan iki yarım gövde parçası birbirine eklenerek matara gövdesi oluşturulmuştur. Sonraki aşamada gövdeye boyun ve kulplar ilave edilerek matara formu tamamlanmıştır. Bisküvi pişirimi 1000°C’de, sır pişirimi 1050°C’de yapılmıştır.

**4.5. Katalog No: 5**

**Eserin adı** : Sfenksli Matara.

**Ölçü** : Yükseklik: 17,5 cm. Çap: 14,5 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Akçini çamuru, beyaz astar, sır altı boyama, şeffaf renksiz sır; baskı tekniği.

**Tanım** : Sfenksli Matara, 4 no.lu eser ile aynı dekorlu kalıp kullanılarak üretilmiştir. Bezemede rumi ile birlikte stilize sfenks, sentor, kuş ve

ceylan figürleri kullanılmıştır. Merkezde rumi zemin üzerinde kanatlı bir sfenks ve onun sırtına konan uzun kuyruklu bir kuş figürü yer almaktadır. Simetrik çevre bordüründe yay çeken sfenksler ve koşan ceylanlar betimlenmiştir. Motifleri vurgulamak maksadıyla kabartmaların zemini sır altı tekniğinde koyu bir tonda renklendirilmiştir.

**Yapım Aşamaları** : Yeni ve özgün desen tasarımına sahip olan eser, İstanbul TIEM koleksiyonunda yer alan 2256 no.lu sırsız mataranın belgeleme amaçlı üretilen replikasının üretim ve dekor tekniği tekrar edilerek, dekorlu kalıp ile üretilmiştir. Dekorlu kalıp yöntemi ve matara üretim aşamaları 1 no.lu eserin *yapım aşamaları* bölümünde detaylı olarak ve bütün aşamaları gösteren fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, ilk etapta matara gövdesini oluşturacak model seramik çamuru ile tornada şekillendirilerek alçı kalıbı alınmıştır. Selçuklu stilinde tasarlanan özgün süsleme deseni kalıba aktarılmış ve kazıma/oyma yoluyla motifler kalıp içerisine negatif olarak işlenmiştir. Baskı işlemi aşamasında, kalıbın içerisine çamur levha bastırılarak kalıbın şeklinin alınması sağlanmıştır. Kalıptan çıkarılan iki yarım gövde parçası birbirine eklenerek matara gövdesi oluşturulmuştur. Sonraki aşamada gövdeye boyun ve kulplar ilave edilerek matara formu tamamlanmıştır. Bisküvi pişirimi 1070°C’de yapılmıştır. Kabartmaların üzeri açık turkuaz ve kabartmaların zemini koyu mor renk sır altı boya ile renklendirilmiştir. Şeffaf renksiz sır uygulanarak 910°C’de sır pişirimi yapılmıştır.

**4.6. Katalog No: 6**

**Eserin adı** : Grifonlu Askı Süs.

**Ölçü** : Yükseklik: 11,5 cm. Çap: 9 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, turkuaz sır; parça ekleme dekoru.

**Tanım** : Eser, birbirini tekrar eden üç grifon figürü ve aralara serpiştirilen bulut motifleriyle süslenmiştir. Makrome tekniğinde örülen bir başlık ve cam boncuklarla süslenen bir zincir eklenerek esere askı topu fonksiyonu kazandırılmıştır.



**Yapım Aşamaları** : Tornada şekillendirilen seramik form üzerinde parça ekleme dekor uygulaması yapılmıştır.<sup>102</sup> Eklenen parçaların modeli rölyef tekniğinde elle şekillendirilerek kalıplanmış ve kalıp ile çoğaltılan birimler form yüzeyine eklenmiştir.

- Uygulanan grifon figürünün çizimi.



Ölçüler: Yükseklik: 3,5 cm En: 7 cm

- Plasterin ile rölyef tekniğinde çalışılan grifon figürü.



<sup>102</sup> Torna formlarını şekillendiren Sayın Teppei YAMASHITA'ya teşekkürlerimi sunarım. Formlar Ortaçağ İslam coğrafyasında yaygın bir kullanımı bulunan kürevi-konik kap biçimlerinden esinlenilerek yapılmıştır.

- Grifon figürünün alçı kalıbı.



- Kalıp ile oluşturulan rölyef birimler.



- Figür etrafındaki çamur fazlalıklarının temizlenmesi işlemi.



- Parçanın çentiklenmesi işlemi.



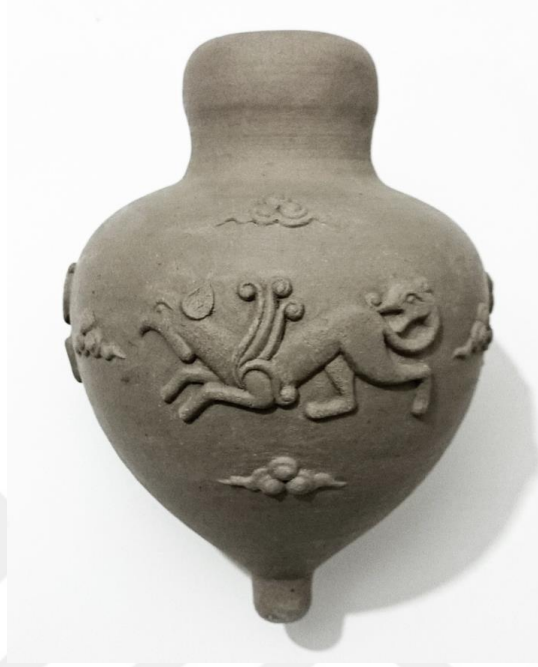
- Ekleme yapılacak alanların balçık sürülerek hazırlanması işlemi.



- Figürün form yüzeyine eklenmesi işlemi.



- Tamamlanmış dekor.



- Bisküvi pişirimi 1000 °C, sır pişirimi 1200 °C'de yapılmıştır.



**4.7. Katalog No: 7**

**Eserin adı** : Rumi Dekorlu Küp.

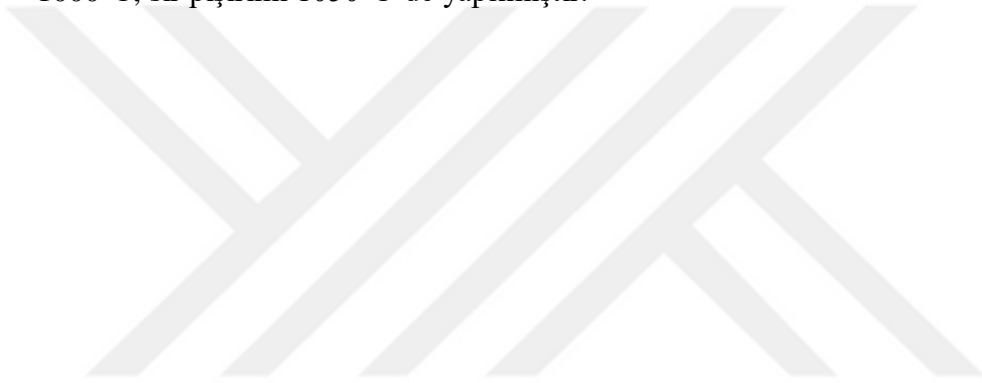
**Ölçü** : Yükseklik: 25,5 cm. Çap: 16 cm. Boyun çapı: 6 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, sarı sır; parça ekleme dekoru.

**Tanım** : Küresel gövdeli küpün boyun etrafında üç adet dekoratif kulp yer almaktadır. Bezemede rumi, kuş figürleri ve çeşitli yıldız motiflerine yer verilmiştir. Rumi üslubunda tasarlanan simetrik kompozisyon gövde etrafında üç

defa tekrar edilmiştir. Geometrik geçmeli yıldız motifleri rumili kompozisyonları birbirine bağlamaktadır.

**Yapım Aşamaları** : Yeni ve özgün desen tasarımına sahip olan küp, parça ekleme yöntemi ile dekorlanmıştır. Parça ekleme yönteminin uygulama aşamaları, 6 no.lu eserin *yapım aşamaları* kısmında detaylı olarak ve fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, tasarlanan desen üzerinden rumi kompozisyon ve yıldız motifleri için ayrı ayrı dekorlu kalıplar hazırlanmış ve kalıplar yardımıyla çoğaltılan birimler küp gövdesine eklenmiştir. Eserin bisküvi pişirimi 1000°C, sır pişirimi 1050°C’de yapılmıştır.



**4.8. Katalog No: 8**

**Eserin adı** : Hayat Ağacı ve Umay Temalı Küp.

**Ölçü** : Yükseklik: 27 cm. Çap: 22 cm. Boyun çapı: 6 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, turkuaz ve sarı sır; parça ekleme dekoru.

**Tanım** : Bezemenin ana unsurları Hayat Ağacı ve ağacın gövde kabuğu içerisine yerleştirilen Umay'dır. Umay, tek tanrılı dinlerden önceki inanışlarda kadın ve çocukları koruduğuna inanılan, insanların doğumıyla ilgilendiği

düşünülen bir Tanrıçadır.<sup>103</sup> Umay kültünün yer, su, ağaç, doğum ve ölüm kültleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bazı inanışlarda Umay, üç yaşına gelene kadar çocuğun ruhunu temsil etmektedir. Hayat Ağacı varlığın kaynağını ve ebedi hayatı simgelemektedir. Orta Asya mitolojisinde insan kökeninin ağaçtan geldiği inancına işaret eden sayısız efsane bulunmaktadır. Işığın ve ağacın evliliğinden doğan efsanevi hükümdarlar, ağaçtan doğan çocuk ya da ağaç kızı inanışları hikâyelere konu olmuştur. Altay inancına göre, insan ruhları dünyaya gelmeden önce göktedir veya minik kuşlar olarak Hayat Ağacının göğe uzanan dallarına tünemektedirler. Kompozisyonda Hayat ağacı ile Umay, koruyucu ruhları sembolize eden harpi figürleri ile desteklenmiştir. Ağacın dallarında meyve misali insan yavruları, dallara tünemiş harpiller, bulutlar arasında uçuşan insan figürleri, zencerek ve madalyonlar ile zenginleştirilen öyküsel bir anlatım söz konusudur. Elllerinde yay ve mızrak taşıyan, boynuz başlıklı uçan figürler negatif güçleri simgelemektedir.

**Yapım Aşamaları** : Yeni ve özgün desen tasarımına sahip olan küp, parça ekleme yöntemi ile dekorlanmıştır. Parça ekleme yönteminin uygulama aşamaları, 6 no.lu eserin *yapım aşamaları* kısmında detaylı olarak ve fotoğraflarla desteklenerek anlatılmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, tasarlanan kompozisyonda yer verilen figür ve madalyonların her biri için ayrı ayrı dekorlu kalıplar hazırlanmış ve bu kalıplar ile çoğaltılan rölyef birimler küp gövdesine eklenmiştir. Hayat Ağacının gövde kabuğu ile dalları serbest elle şekillendirilmiştir. Şekillendirme işlemi tamamlandıktan sonra motiflerin zeminine mühür ile doku verilmiştir. Eserin bisküvi pişirimi 1000°C, sır pişirimi 1050°C’de yapılmıştır.

---

<sup>103</sup> Yaşar ÇORUHLU, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, 39-44.



- Süsleme detayı, Umay.



- Küp çevresinden süsleme detayları.







**4.9. Katalog No: 9**

**Eserin adı** : Yıldızlı Askı Süs.

**Ölçü** : Yükseklik: 10 cm. Çap: 9,5 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, yeşil sır; mühür dekoru.

**Tanım** : Eser birbirini eşit aralıklarla tekrar eden sembolik kuş ve yıldız motifleriyle süslenmiştir. Makrome tekniğinde örülen bir başlık ve cam boncuklarla süslenen bir zincir eklenerek, çalışmaya askı topu fonksiyonu kazandırılmıştır.

**Yapım Aşamaları** : Mühür uygulaması için, Anadolu Selçuklu Dönemi sırsız kaplarında görülen mühür motiflerinden seçilen örnekler üzerinden mühür kalıpları oluşturulmuş ve torna formu üzerinde uygulama yapılmıştır.

- Uygulama için seçilen yıldız, sembolik kuş ve damla motifleri.



- Mühür kalıplarının motifler üzerinden oluşturulma aşaması.



- *Mühür uygulama:* Bu aşamada mühürlerin oymalı kısımlarına bir miktar çamur yerleştirilerek form yüzeyine eşit aralıklarla uygulama yapılmıştır.



- Tamamlanmış dekor.



- Bisküvi pişirimi 1000°C, sır pişirimi 1050°C’de yapılmıştır.



- Üstten görünüm.



**4.10. Katalog No: 10**

**Eserin adı** : Kürevi-Konik Kap Formunda Askı Süs.

**Ölçü** : Yükseklik: 11,4 cm. Çap: 8,3 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, turkuaz sır; kabartma kontur dekoru.

**Tanım** : Eser kıvrım dal ve spiral motifleriyle süslenmiştir. Makrome tekniğinde tel ile örülen bir başlık ve cam boncuklarla süslenen bir zincir eklenerek, çalışmaya askı topu fonksiyonu kazandırılmıştır.

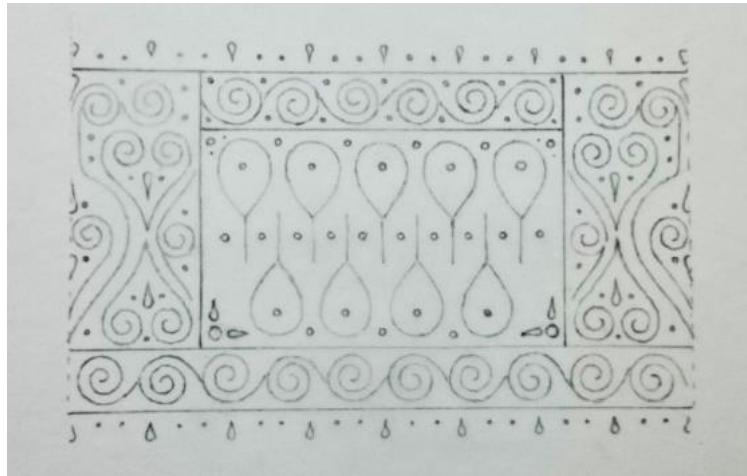


**Yapım Aşamaları** : İstanbul TİEM’de yer alan 3796 envanter numaralı sırsız küpün süsleme deseni, kabartma kontur dekor tekniğiyle torna formu yüzeyine uygulanmıştır.

- Sırsız Küp, Env.no: 3796, TİEM, İstanbul.



- Küp dekorunun deseni.



- *Çamur levha üzerinde ön çalışma:* Elle şekillendirilen kabartma kontur şeritleri motif oluşturacak biçimde levha yüzeyine uygulanmıştır.



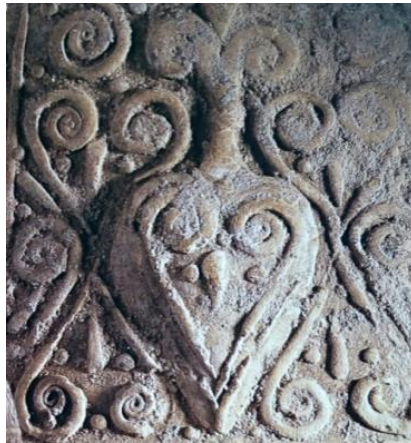
- *Form yüzeyinde uygulama:* Yüze aktarılan desen üzerinden kabartma kontur şeritleri ile motiflerin oluşturulma aşaması.



- Tamamlanmış dekor.



- Karşılaştırma



- Bisküvi pişirimi 1000°C , sır pişirimi 1050°C'de yapılmıştır.



**4.11. Katalog No: 11**

**Eserin adı** : Askı Süs.

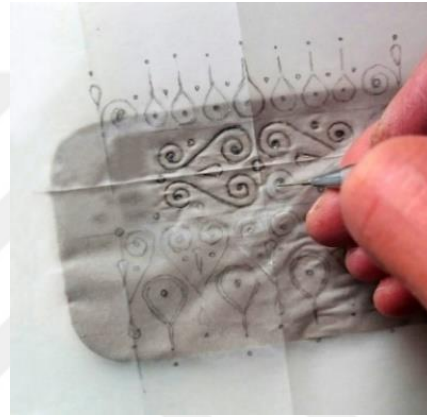
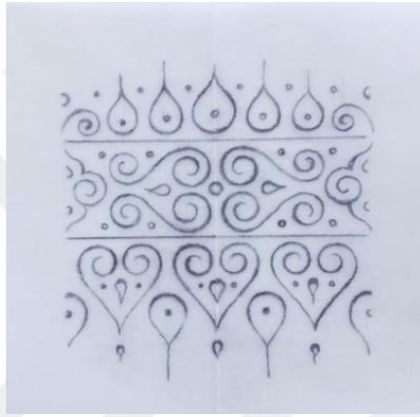
**Ölçü** : Yükseklik: 11 cm. Çap: 10 cm.

**Malzeme ve Teknik** : Şamotlu çamur, kahverengi sır; kabartma kontur dekoru.

**Tanım** : Bezemede stilize bulut, kıvrım dal ve damla motiflerinden oluşan ulama bir desen uygulanmıştır. Makrome tekniğinde örülen bir başlık ve cam boncuklarla süslenen bir zincir eklenerek esere askı topu fonksiyonu kazandırılmıştır.

**Yapım Aşamaları** : Torna formu üzerinde puar yardımıyla kabartma kontur dekor uygulaması yapılmıştır. Uygulama için İstanbul TIEM 3796 envanter numaralı sırsız küpün<sup>104</sup> süsleme motiflerinden oluşturulan bir ulama desen hazırlanmıştır.

- *Çamur levha üzerinde ön çalışma:* Uygulama için hazırlanan desen ve desenin levhaya aktarılması işlemi.



- *Puar ile barbutin dekoru uygulama:* Bu aşamada, çalışma için en uygun kıvamın belirlenmesi amacıyla farklı yoğunlukta çamurlar ile çalışılmıştır.



<sup>104</sup> Küp fotoğrafı ve süsleme deseni için bkz. s.110.

- Ulama deseninin torna formu üzerine uygulanma aşaması.



- Tamamlanmış dekor.



- Bisküvi pişirimi 1000°C , sır pişirimi 1050°C'de yapılmıştır.





## 5. SONUÇ

Tez çalışmamızın ilk bölümünde kabartmanın tanımı yapılarak seramik tarihinde dünyanın çeşitli bölgelerinden öne çıkan örnekler gösterilmiştir. Sonraki bölümde esas konumuz kapsamına giren mevcut yayınlar incelenmiş, teze kaynak teşkil eden belirli orijinal eserlere dair bilimsel araştırma ve kazılar hakkında güncel bilgiler derlenmiştir. Anadolu Selçuklu Dönemi seramiklerinin süslemesinde kullanılan kabartma teknikleri, bezeme ve kompozisyon özellikleri, mümkün olduğunca her kap form çeşidinden görsel örnekler sunularak anlatılmıştır. Bir katalog halinde sunulan son bölümde, yapılan uygulamaların dökümü yapılmış, tez kapsamında üretilen eserlerin fotoğraf ve tanımları ile eserlerde uygulanan çeşitli kabartma tekniklerinin aşamaları anlatılmıştır.

Dönem seramiklerinde uygulanan kabartma yöntemlerinin detaylı araştırılmasından elde edilen veriler ışığında ve güncel teknik çözümler doğrultusunda bir dizi uygulama yapılmıştır. İlk olarak Selçuklu Dönemi'ne ait orijinal bir eserin replikası, baskı tekniği ile aslına uygun şekilde, ölçü ve desen tekrar edilerek üretilmiştir. Aynı yöntem izlenerek Selçuklu stilinde yeni desen tasarımlarına sahip dekorlu kalıplar ve bu kalıplar ile sırlı mataralar üretilmiştir. Dekorlu kalıp uygulamaları haricinde, kabartma tekniğinin farklı yöntemleri de denenmiş, tornada şekillendirilen çeşitli seramik formlar üzerinde parça ekleme, mühür ve kabartma kontur dekor çalışmaları yapılmıştır. Mühür dekorunda kullanılan Anadolu Selçuklu dönemine ait günümüze ulaşan üretim ve mühür kalıplarının pişmiş toprak ve taş/mermer malzemelerden üretilmiş olduğu görülmektedir. Tez kapsamında yapılan dekorlu kalıp ve mühürlerin üretiminde günümüz model ve kalıp üretim teknolojilerinde yaygın bir kullanıma sahip olan alçı tercih edilmiştir. Puar, günümüzde barbutin uygulaması için kullanılan güncel bir üründür. Seramik dekoru tarihinde bu işlem için kullanılan araçlar şırınga, çamur kalemi gibi çeşitli isimler almaktadır. Selçuklu Dönemi seramik dekorunda uygulanan kabartma teknikleri ile bezeme stillerinin incelenerek anlaşılması ve bu veriler doğrultusunda yapılan ön uygulamalar, yeni özgün eserlerin oluşumuna

kılavuzluk etmiştir. Eski yöntemler ile yeni malzemeler harmanlanarak özgün desen tasarımlarına sahip seramik formlar üretilmiştir.

Seramiklerin bezemesinde uygulanmış kabartma yöntemleri, söz konusu eserleri tanıtan sanat tarihçi ve araştırmacılar tarafından yaygın olarak “Baskı Tekniği” ve “Barbutin Tekniği” başlıkları altında incelenmektedir. Bunlar ürünün ana formunun şekillendirilmesi aşamasında veya sonrasında yaş hamur üzerine uygulanan yöntemlerdir. Dönemin seramiklerinde baskı yöntemleriyle kabartmalı dekor elde etmek için çeşitli türde kalıplar kullanılmıştır. Bunlar kabın formunu oluşturan dekorlu ana kalıplar ve mühür baskı kalıplarıdır. Sanat tarihi ve arkeoloji yayınlarında bu iki farklı kalıp türü ile yapılan uygulamalar genellikle aynı başlık altında “Baskı Tekniği” olarak anlatılmaktadır. Dekorlu Kalıp Uygulaması, Selçuklu Dönemi seramiklerinin üretiminde ve aynı zamanda süslenmesinde sıklıkla başvurulan bir yöntem olmuştur. Dekorlu kalıp elde etmenin bir yolu, üretilmek istenen ürün modelinin yüzeyine motiflerin rölyef tekniğinde çalışılmasının ardından modelin kalıbının alınmasıdır. Diğer bir yöntem ise motiflerin doğrudan üretim kalıbının içerisine oyulmasıdır. Motifler kalıp içerisine, kap formunu ortaya çıkaracak olan yüzeylere kazıma/oyma/basma yöntemleriyle işlenmektedir. İstanbul TIEM koleksiyonunda bulunan 2256 envanter numaralı sırsız mataranın replikası, ikinci yöntem izlenerek yapılmıştır. Kalıp kazıma/oyma sürecinde alçı malzemenin istenen desenin detaylıca ve titizlikle işlenebilmesine elverişli olduğu görülmüştür. Bu yöntemle üretilen replika, orijinal eserin bezeme özelliklerini birebir şekilde yansıtmaktadır.

Ortaçağ arkeolojik seramik buluntularının incelendiği yayınlarda tek bir süsleme tekniği gibi ifade edilmesine rağmen, aslında birbirinden farklı tekniklerin bir arada uygulanmasıyla elde edilen bir süsleme biçiminin kastedildiği barbutin tekniğinde, kalıp ile veya elle şekillendirilerek hazırlanan süsleme parçaları kap yüzeyine yapıştırılarak eklenmekte ve motiflerin bir kısmı da şırınga benzeri bir araçla kap yüzeyine sıkılarak oluşturulmaktadır. Dekoratif elemanların form yüzeyine eklenmesiyle uygulanan bezeme teknikleri, güncel seramik uygulamaları ve yayınlarında “parça eklemeli dekorlar” ve “kabartma konturlu dekorlar” olarak sınıflandırılmaktadır. Barbutin dekoru için, tornada şekillendirilen seramik formlar

üzerinde parça ekleme, mühür ve kabartma kontur dekor çalışmaları yapılmıştır. Parça ekleme metodu için, form yüzeylerine eklenen parçalar iki farklı şekilde oluşturulmuştur. İlk yöntemde figür/motiflerin modeli rölyef tekniğinde çalışılarak kalıplanmış ve bu kalıp ile çoğaltılan parçalar form yüzeyine eklenmiştir. İkinci yöntemde ise motifler ayrı ayrı kalıplara oyularak dekorlu kalıplar elde edilmiş ve bu kalıplarla çoğaltılan birimler form yüzeyine eklenmiştir. Mühür uygulamasında, mühür kalıplarının kap yüzeyine bastırılması yoluyla kabartmalı yüzeyler elde edilmiştir. Bahsi geçen bütün kalıplı uygulamalarda kullanılan kalıplar, aynı parçanın istenilen sayıda ve seri olarak üretilebilmesine olanak sağlamıştır. Kalıplı uygulamalar haricinde, barbutin dekoru için iki farklı türde kabartma kontur dekor çalışması yapılmıştır. İlk çalışmada İstanbul TIEM koleksiyonunda yer alan 3796 envanter numaralı sırsız küpün süsleme deseni, elle kabartma kontur şekillendirme dekor tekniğiyle torna formu yüzeyine uygulanmıştır. Yapılan karşılaştırmada, uygulama sonucunun orijinal eserin dekor görünümünü birebir yansıttığı görülmüştür. İkinci yöntemde aynı küpe ait süslemeler torna formuna puar ile uygulanmıştır ancak bu yöntem ilk uygulama kadar başarılı bir sonuç vermemiştir.

Uyguladığımız bütün teknikler arasında sürecin en hızlı ilerlediği yöntemin puar uygulaması olduğu görülmüştür. Motifleri form yüzeyinde oluşturmak için herhangi bir ön çalışma (model, kalıp gibi) gerektirmemesi bakımından avantaj sağlamaktadır ancak kalıplı uygulamalarda olduğu gibi ince detaylı ve girift desenler uygulayabilmenin puar ile çok mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Aynı durum elle şekillendirilen kabartma kontur uygulaması için de geçerlidir. Bu iki yöntemin motif repertuarının kalıplı yöntemlere kıyasla çok daha sınırlı olduğu görülmektedir. Kalıplı uygulamalarda model ve kalıp oluşturmak, desen yoğunluğuna bağlı olarak ince işçilik, zaman ve sabır gerektiren meşakkatli bir süreç olmuştur. Desen oyma sürecinde, kalıplarda kullanılan alçı malzemenin kırılma ve kopmaya çok elverişli olması çalışmayı güçleştirse ve yavaşlatsa da, alçı her türlü motif/figürün istenen derinlikte, incelikte, ayrıntılı biçimde işlenebilmesine olanak sağlamaktadır ve çalıştığımız diğer yöntemlerle kıyasladığımızda desenlerde çok daha temiz bir görünüm ortaya koymuştur. Mühür çalışması için tercih edilen motiflerin nispeten daha ufak çaplı ve yalın olması, kalıpların daha kısa sürede oluşturulmasını sağlamış,

dekorlu ana kalıplar için tasarlanan desenlerin yoğun ve ayrıntılı olması dolayısıyla bu kalıpların desen oyma işlemleri çok daha uzun bir süreci gerektirmiştir. Her tekniğin birbirinden farklı avantajlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kabartma kontur tekniklerinde süreç daha hızlı ilerlerken, motif repertuarı ve yoğunluğunun kısıtlandığı, kalıplı yöntemlerde ise sürecin daha ağır işlediği ancak kalıp kullanımının motif özgürlüğüne, desen yoğunluğuna ve ayrıntılı çalışmaya çok daha fazla imkan tanıdığı görülmektedir.

Sonuç olarak; tez kapsamında yapılan araştırma ve uygulamalarımızın, bize seramik sanatında kabartma tekniği konusunda önemli bir deneyim ve birikim sağladığı aşikardır. Bu vesileyle, gelecekte konuya ilgi duyan, çini ve seramik sanatıyla uğraşan tasarımcılara ve araştırmacılara aydınlatıcı bilgiler de vermiş olmayı umut etmekteyiz.

## KAYNAKLAR

- ANLAĞAN, Tanju (2000), **Sadberk Hanım Müzesi Kalıplı Kâseler ve Kabartmalı Kaplar**, SHM Yayını, İstanbul.
- ARCASOY, Ateş (1983), **Seramik Teknolojisi**, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- ARIK, R. - ARIK, O. (2007), **Anadolu Toprağının Hazinesi Çini: Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri**, Kale Grubu Kültür Yayınları, İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esat (1947), **Sanat Ansiklopedisi**, M. E. Basımevi, İstanbul.
- ASLANAPA, Oktay (1965), **Anadolu Türk Çini ve Keramik Sanatı**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını, İstanbul.
- ASLANAPA, O. – YETKİN, Ş. – ALTUN, A. (1989), **İznik Çini Fırınları Kazısı II. Dönem 1981 – 1988**, İstanbul.
- ATASOY, N. – RABY, J. (1989), **İznik Seramikleri**, Alexandria Press, London.
- AYTA, Tülin (1976), **Toprak Sanatlarında Dekoratif Uygulama Yöntemleri**, <http://www.tulinayta.com/pdf/ToprakSanatlarindaUygulamaYontemleri.pdf>, (ET: 05.01.2017).
- BİLİCİ, Sema (2006), “Sırlı Seramik Sanatı”, **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı II** (Mimarlık ve Sanat), 520-523.
- BİROL, İ.A.-DERMAN, Ç. (2004), **Türk Tezyini Sanatlarında Motifler**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- BULUT, Lale (1991), **Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- \_\_\_\_\_, (1994), “Kabartma Desenli Samsat Ortaçağ Seramikleri”, **Sanat Tarihi Dergisi**, XII, 1-18.
- \_\_\_\_\_, (2000a), **Samsat Ortaçağ Seramikleri** (Lüster ve Sıraltılar), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- \_\_\_\_\_, (2000b), “Anadolu Selçuklu Sanatında Maske Şeklinde İnsan Başı Tasvirleri ve İkonografik Kaynağı Üzerine Düşünceler”, **Sanat Tarihi Dergisi**, X, 21-41.
- \_\_\_\_\_, (2007), “Samsat Kazısı Buluntuları”, **Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 173-197.
- COLLEDGE, Malcolm (1982), **Roma Sanatını Tanıyalım**, Çev. Solmaz Turunç. İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul.
- ÇAKIR ATIL, Arzu (2015), “Rölyef Heykel”, **Yedi Dergisi**, S.14, 1-10.
- ÇAYCI, Ahmet (2002), **Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇEKEN, Muharrem (2007a), “Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları, Atölyeleri ve Seramikleri”, **Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 245-261.
- \_\_\_\_\_, (2007b), “Kubadabad Sarayı Kazısı Selçuklu Seramikleri”, **Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. G. Öney – Z. Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 111-119.
- \_\_\_\_\_, (2008), “Minai Tekniği Üzerine Bir Değerlendirme”, **Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları No:98, 374-379.

- \_\_\_\_\_, (2013), "Kubadabad Kazısında Bulunan Bir Grup Kürevî Konik Kap", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, S.2, 345-363.
- ÇİLİNGİROĞLU, Altan (1997), **Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı**, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, İzmir.
- ÇORUHLU, Yaşar (1995), **Türk Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi**, Seyran Yayınları, İstanbul.
- \_\_\_\_\_, (2010), **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- DARGA, Ayşe Muhibbe (1992), **Hitit Sanatı**, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul.
- DEĞİRMENCİ, T.-YAZAR, T. (1998), "Ani Kazılarında Ele Geçen Baskı Teknikli Sırsız Seramikler", **Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi**, 9: 151-156.
- DEMİRSAR ARLI, Vesile Belgin (1996), **İznik Çini Fırınları Kazısında Bulunan Figürlü Seramiklerin Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul.
- \_\_\_\_\_, (1997), "Kütahya Çini ve Seramikleri", **Osmanlı'da Çini ve Seramik Öyküsü**, (Ed.) Ara Altun, MKB Yayını, İstanbul, 237-256.
- DEMİRSAR ARLI, V. B. - ALTUN, A. (2008), **Anadolu Toprağının Hazinesi Çini: Osmanlı Dönemi**, Kale Grubu Kültür Yayınları, İstanbul.
- DEMİRSAR ARLI, V. B. - LİEFKES, R., vd. (Ed.) (2009), **Dünya Seramiğinin Başyapıtları**, Sergi Kataloğu, Pera Müzesi Yayını, İstanbul.
- DEMİRSAR ARLI, V. B. - KAYA, Ş. (2018), "İznik Çini Fırınları Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan Pişmiş Toprak Kalıp Parçalarının Değerlendirilmesi", **Sanat Tarihi Dergisi**, S.27: 35-51, DOI: 10.29135/std.409001.

DÖNMEZ, Aylin (2010), **Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonundaki Seramikler**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

DURAN, Özlem (2007), **Çinili Köşk Koleksiyonunda Figürlü Seramikler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

ECZACIBAŞI, Şakir (Ed.) (2008), **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yem Yayınları, İstanbul.

EDGÜ, Ferit (Ed.) (1983), **Anadolu Medeniyetleri III**, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.

FEHERVARİ, Geza (1973), **Islamic Pottery**, Faber and Farber Ltd, Londra.

\_\_\_\_\_, (2000), **Ceramics of the Islamic World**, I.B.Tauris Publishers, London/New York.

FIRAT, Sıtkı (1996), **Selçuklu Sanatı**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

GÖK GÜRHAN, Sevinç (2007a), **Akşehir Taş Medrese Müzesi'ndeki Türk Dönemi Seramikleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

\_\_\_\_\_, (2007b), "Akşehir Kurtarma Kazısı Buluntuları", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 157-169.

\_\_\_\_\_, (2007c), "Selçuklu Dönemi Kazıları", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 105-107.

\_\_\_\_\_, (2008), "Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda Bulunan Baskı Desenli Kuşlu Testiler", **Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi**



**Sempozyumu**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 206-216.

GRUBE, Ernst J. (1995), **Cobalt and Lustre**, The First Centuries of Islamic Pottery (Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art), Published by Khalili Collections, Portland, U.S.A.

IŞIN, Ekrem (Ed.) (2001), **Alaeddin'in Lambası, Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad**, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

KARAMAĞARALI, Beyhan (1981), "Ahlat'ta Bulunan Bir Çini Fırını", **Yıllık Araştırmalar Dergisi**, III: 67-93.

\_\_\_\_\_, (1982), "Ahlat Seramik Ekolü", **A. Ü. İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Dergisi**, 5, 391-462.

KARAMAĞARALI, B.-YAZAR, T. (2007), "Ani Kazısı Buluntuları", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney-Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 123-131.

KARAMAĞARALI, Nakış (1991), **Ahlat Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramikler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

\_\_\_\_\_, (2007), "Ahlat Sırlı Seramikleri", **Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney - Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 135-153.

KESKİNER, Cahide (2001), **Turkish Motifs**, Can Yiğit Yayınları, İstanbul.

KOZBE, G.- GÖK, S. (2018), "Cizre Kalesi Orta Çağ Barbutin & Kalıba Baskı Bezemeli Sırsız Seramikleri", **XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve**

**Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri**, Yayına Hazırlayan: Filiz Yenişehirlioğlu, 19-24 Ekim 2015 -Antalya, C.1.

KUBAN, Doğan (2010), **Cennetin Kapıları**, Yem Yayınları, İstanbul.

LANE, Arthur (1947), “Saljuq Carved, Moulded and Silhouette-painted Pottery”, **Early Islamic Pottery**, 33-36.

MANDEL, Gabrielle (1982) , **İslam Sanatını Tanıyalım**, İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul.

MOSCATI, Sabatino (1978), **Mezopotamya Sanatını Tanıyalım**, Çev: Ceyhun Çalıklar, İnkılap Yayınevi, İstanbul.

MÜLAYİM, Selçuk (1994), “Kuzeyde Geyik Kültü ve Hayvan Üslubu’nun Doğuşu”, **Sanat Tarihi Dergisi**, 7, 163-184.

\_\_\_\_\_, (1999), **Değişimin Tanıkları**, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

OCAK, A. D. - BİLİCİ, K. vd. (Ed.) (2006), **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.

ÖNEY, Gönül (1966), **Anadolu Selçuklularında Heykel - Figürlü Kabartma ve XIV. XV. Asırlarda Devamı**, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara Üniversitesi, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara.

\_\_\_\_\_, (1978), “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Figürlü Taş Kabartma ve Heykel”, **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 31-57.

\_\_\_\_\_, (1983), “Bir Grup Selçuklu Seramiğinde İnsan Tasviri”, **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi**, S.2, 86-105.

\_\_\_\_\_, (1998), “Anadolu Selçuklu Çini ve Seramik Sanatı”, **Osmanlı’da Çini Seramik Öyküsü**, Ed. Ara Altun, MKB Yayını, İstanbul.

- \_\_\_\_\_, (2002a), “Selçuklu Figür Dünyası”, **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Ed. Doğan Kuban, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 401-418.
- \_\_\_\_\_, (2002b), “Selçuklu Seramik Sanatı”, **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Ed. Doğan Kuban, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 375-379.
- \_\_\_\_\_, (2004a), “Büyük Selçuklu Seramik Sanatında Resim Programı ile Gelişen Figür Üslubu”, **Sanat Tarihi Dergisi**, S.13, 61-82.
- \_\_\_\_\_, (2004b), “1978-79 ve 1981 Yılı Samsat Kazılarında Bulunan İslam Devri Buluntularıyla İlgili İlk Haber”, **Sanat Tarihi Dergisi**, Ekim, 71-80.
- \_\_\_\_\_, (2007), “Çanakkale Seramikleri”, **Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, Ed. Gönül Öney - Zehra Çobanlı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 365-375.
- ÖZKUL FINDIK, Nurşen (2013a), “Kalıp Baskı-Oyma Tekniğinde Bezemeli Sırlı Seramik Üretimi”, **Sanat Tarihi Dergisi**, XXII, 61-75.
- \_\_\_\_\_, (2013b), “Sırsız Seramiklerden Bir Grup: Süzgeçli Testiler/Süzgeçler”, **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, S.30, 209-223.
- \_\_\_\_\_, (2017), “Seramik Üretiminde Kullanılan Kil Kalıplar, Uluslararası Katılımlı Osmanlı Dünyası’nda Kültürel Karşılaşmalar ve Sanatsal Yansımaları”, **Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu’na Armağan Kitabı**, 99-104, Ankara.
- ÖZTÜRK, Özhan (2009), **Folklor ve Mitoloji Sözlüğü**, Phoenix Yayınları, Ankara.
- PAKSOY, Gönül (2007), **Anadolu’da Pişen Toprak**, Seçil Ofset, İstanbul.
- REITLINGER, Gerald (1951), “Unglazed Relief Pottery from Northern Mesopotamia”, **Ars Islamica**, vol.15/16, 11-22.

- RICHTER, Gisela (1984), **Yunan Sanatı**, Çev. Beral Madra, Cem Yayınevi, İstanbul.
- ROUX, Jean Paul (2005), **Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar**, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- SARRE, Friedrich (1921), **Die Keramik İm Euphrat- und Tigris-Gebiet**, Detrich Reimer Verlag, Berlin.
- SAVAŞ, Savaş Özkan (2002), "Hititler'de 'Fırtına Tanrısı' ile 'Boğa Kültü' Üzerine Bazı Gözlemler ve Yorumlar", **Archivum Anatolicum - Anadolu Arşivleri**, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını, 97-170. DOI: 10.1501/Archv\_0000000092.
- SEVİM, Sıdıka Sibel (2007), **Seramik Dekorlar ve Uygulama Teknikleri**, Yorum Sanat Yayınları, İstanbul.
- SEZER, Arzu (2014), **Elazığ Müzesi'nde Bulunan Sırsız Seramik Küplerdeki Figürlerin Seramik Yüzeylerde Yorumlanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seramik Anasanat Dalı, Malatya.
- SİPAHİ, İbrahim Tunç (2014), "Son Yıllardaki Çalışmaların ve Buluntuların Işığında Eski Hitit Kabartmalı Vazoları Üzerine Değerlendirmeler", **Anadolu**, S.40, 21-43.
- SÖNMEZ, Erkan (2006), **Konya Karatay Müzesi'nde bulunan Kürevi Konik Kaplar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- SÖZEN, M.-TANYELİ, U. (2010), **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul.
- TEMİZER, Raci (1979), **Anadolu Medeniyetleri Müzesi**, Ak Yayınları, Ankara.

TUNCER, Akın (2012), **Anadolu Türk Dönemi Sanatında Aslan Figürü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TUNÇEL, Gül (1992), **Anadolu'da Türk Devri Prese Süslemeli Sırsız Seramikler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

\_\_\_\_\_, (1999), "Matara Biçimli Sırsız Kaplara Anadolu'dan 12-13. Yüzyıla Ait Örnekler", **XII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 633-648.

\_\_\_\_\_, (2001), "İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki Testiler", **Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan**, 545-553.

\_\_\_\_\_, (2002), "Anadolu'daki Barbutin Dekorlu Küpler", **Prof. Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı**, 283-309.

\_\_\_\_\_, (2006), "Sırsız Seramik Sanatı", **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı (Mimarlık ve Sanat) II**, 525-531.

\_\_\_\_\_, (2011), "Türk Sanatında Kuş Gövdesi Formunda Seramik Kaplar ve Fonksiyonları Üzerine", **Ekev Akademi Dergisi**, S.48, 411-419.

\_\_\_\_\_, (2014), "Anadolu'dan Kürevi Konik Kap Örnekleri", **Turkish Studies**: 9/10, Ankara, 1053-1078.

TURAN BAKIR, Sitare (1999), **İznik Çinileri ve Gülbenkyan Koleksiyonu**, Kültür Bakanlığı, Ankara.

\_\_\_\_\_, (2004), "Osmanlı Hayvan Figürlü Seramikleri", **Seramik Türkiye Dergisi**, Nisan-Haziran, 70-78.

\_\_\_\_\_, (2005), "Türk Seramik Sanatı", **Anadolu'da Türk Sanatı ve Mimarisi**, (Ed.) İlhan Akşit, Kültür ve Turizm Yayınları, İstanbul, 247-254.

- TURNER, Jane (Ed.) (1996), **The Dictionary of Art**, Macmilion Publishers, Londra.
- UYGUN, D.-GERÇEKER, S. Ö. (2014), **Kadim Çağlardan İzler**, Sadberk Hanım Müzesi Yayını, İstanbul.
- UYLU, Neslihan (2011), **Kars Müzesinde Bulunan Ani Harabelerinden Çıkarılan Selçuklu Seramiklerinin Süsleme ve Kompozisyon Özellikleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- UYSAL, Osman (2007), “Konya’daki İnşaat Hafriyatlarında Ele Geçen Sırsız Selçuklu Seramikleri”, **Konya Kitabı X - Yeni İpek Yolu Dergisi**, Aralık, 711-724.
- WATSON, Oliver (2004), **Ceramics From Islamic Lands**, Thames & Hudson; Londra.
- \_\_\_\_\_, (2008), “İslam Dünyasında Seramik”, çev. Sitare TURAN BAKIR, **İslam Kültürü**, T.C. Kültür ve Turizm Bak. Yayınları, Ankara, 853-870.
- WU, X.-ZHANG, C. vd. (2012), “Early Pottery at 20,000 Years Ago in Xianrendong Cave, China”, **Science**, 336: 1696-1700.
- YENER, Azize (2001), “Antalya Kaleiçi’nde Bulunmuş Kürevi-Konik Kaplar”, **Arkeoloji ve Sanat**, Kasım-Aralık: 17-20.
- YILMAZ, Gülgün (2016), "Ayasuluk Seramiklerinden Örneklerde Orta Asya Türk Sanatından Etkiler", Uluslararası XX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (02-05 Kasım 2016), Sakarya Üniversitesi, Sakarya 2017, 358-368.

## KATALOGLAR

\_\_\_\_\_ (2007), **Art of The Islamic and Indian Worlds**, (Müzayede Kataloğu),  
23 Ekim 2007 Salı, Christie's, Londra.

\_\_\_\_\_ (2012), **Art of The Islamic and Indian Worlds**, (Müzayede Kataloğu),  
26 Nisan 2012 Perşembe, Christie's, Londra.

\_\_\_\_\_ (2002), **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Akbank Kültür ve Sanat  
Yayımları, İstanbul.

BİLGİ, Hülya (2006), **Kütahya Tiles and Ceramics**, Pera Müzesi Yayını, İstanbul.

DEMİRSAR ARLI, V. B. - LİEFKES, R., vd. (Ed.) (2009), **Dünya Seramiğinin  
Başyapıtları**, (Sergi Kataloğu), Pera Müzesi Yayını, İstanbul.

## İNTERNET KAYNAKLARI

Aktüel Arkeoloji Dergisi, <https://twitter.com/AktuelArkeoloji>

Ancient History Encyclopedia, <https://www.ancient.eu/>

Ankara Üniversitesi, Dergiler Veritabanı, <http://dergiler.ankara.edu.tr/>

Ashmolean Museum, <https://www.ashmolean.org/>

British Museum, <https://www.britishmuseum.org/>  
Brooklyn Museum, <https://www.brooklynmuseum.org/>

Büyük Selçuklu Mirası, <http://www.selcuklumirasi.com/>

Cleveland Museum of Art, <http://www.clevelandart.org/>

David Collection, <https://www.davidmus.dk/en>

Hellenica World,	<a href="http://www.hellenicaworld.com/">http://www.hellenicaworld.com/</a>
Hermitage Museum,	<a href="https://www.hermitagemuseum.org/">https://www.hermitagemuseum.org/</a>
Holy Land Photos' Blog,	<a href="https://holylandphotos.wordpress.com/">https://holylandphotos.wordpress.com/</a>
Metropolitan Museum of Art,	<a href="https://www.metmuseum.org/">https://www.metmuseum.org/</a>
Museum of Fine Arts Boston,	<a href="https://www.mfa.org/">https://www.mfa.org/</a>
Staatliche Museen zu Berlin,	<a href="https://www.smb.museum/home.html">https://www.smb.museum/home.html</a>
Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi,	<a href="https://akmed.ku.edu.tr/">https://akmed.ku.edu.tr/</a>
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,	<a href="http://www.kultur.gov.tr/">http://www.kultur.gov.tr/</a>
Victoria & Albert Museum,	<a href="https://www.vam.ac.uk/">https://www.vam.ac.uk/</a>



## ÖZGEÇMİŞ

Yaprak İnce, 1986 yılında Tekirdağ'da doğdu. Edirne Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi - Resim Bölümü'nden 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl başladığı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi - Geleneksel Türk Sanatları Bölümü - Eski Çini Onarımları Anasanat Dalı'nda 2009 yılında lisans eğitimini tamamladı. Halen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi - Güzel Sanatlar Enstitüsü - Geleneksel Türk Sanatları Bölümü - Eski Çini Onarımları Anasanat Dalı'nda lisansüstü eğitimine devam etmektedir.

